BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
16 I
14

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

12
72 72 15
c c a
7 10 24

16° (16110)

HIERONYMI CARDANI MEDIOLANENSIS CIVISQVE BONONIENSIS, MEDICI, AC profeſſoris ſupra ordinarij Medicinæ, in alma Academia Bononienſi:

DE CAVSIS, SIGNIS, AC LOCIS Morborum, liber unus, à ſuo interitu iampridem uindicatus.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BIBL. SEG. COLL. ROM. S. J.

Ex leg.° Ill.mi Coccini

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Cum Gratia & Priuilegio Cæſ. Maieſt.

BASILEAE, PER SEBAſtianum Henricpetri.

H. CARDANVS M. M. CIVIS Q'VE BONONIENSIS.

ILLVSTRI VIRO AEMILIO MALVECIO BONONIENSI S. P. D.

CVM in conſeſſu quorundam Ciuium, me coram, quidam nobiles quererentur, A. Malueci uir ornatiſsime, quòd nullus hac ætate medicus præſtans haberetur. Reſpondi ego pro vniuerſo noſtro ordine: Non eſſe hanc querelam nouam, ſed ab Hippocratis tempore vſque ad ætatem noſtram communem fuiſſe hanc vocem, de qua primùm quærendum eſſet: an vera foret? deinde etiam ſi vera eſſet, an id potius Ciuium culpa tùm Principum accideret, an ipſorum medicorum? Idcircò ſi cuperent, etiam cauſam me dicturum, ipſis audire deſiderantibus, ac rogantibus, vt quæ de hoc ſentirem in medium afferrem. Cœpi quæ mihi, tum

animo ſuccurrebant explicare. Et primum quod neque exiſtimarem illos velle abſque culpa damnare Hippocratem, Galenum, Oribaſium, Haſen, quem Auicēnam, corrupto vocabulo vocant, autoresq́ ceteros noſtræ artis, quos fama celebris commendat, & conſecrata tot ſeculis memoria celebritatis nominis: tùm vnus ex his, qui conqueſti fuerant: non inquam, reſpondit: quinimò ob hos ipſos, quos nunc commemoras præſentes non damnamus, imò nec teipſum, qui præſens es: nam ſi id propoſitum fuiſſet, nunquam coram te hæc verba habuiſſemus. Sit ſanè, vt libet reſpondi: neque iniuria eſſe poteſt, quæ ad tot pertinet, & in quorum numero ſi ſum, iuſtè vel reprehendi, vel admoneri non iniurioſum eſt: ſi non ſum, multò minus: perinde enim eſt, ac ſi quis me de ſacrilegio, aut furto compellet, à quorum ſuſpitione, nedum culpa, vaco. Perge, inquit ille, vera dicis, nec nos quicquã minus cogitauimus: Tum ego: Quis neſcit primùm Hippocratis ætate fuiſſe, tam paucos toto orbe hac in arte viros eruditos vt penè nulli? ipſius Galeni

lent

leni prorſus nullum: poſt demptis Oribaſio, & Paulo, atque Haſen, quem meritò, vt integrum virum laudabimus? Difficilis intellectu eſt, ſanè ars ipſa per ſe, & multarum rerum præter id cognitionem expoſcit: Dialecticæ præcipuè, atque Philoſophiæ naturalis, & Mathematicarum, tum ſimplicium medicamentorũ, & anatomiæ, vt nunquam liceat finem inuenire. Sed multò difficilior poſtmodum eſt, exercitatio eius: præcipuè cum vita hominum adeò breui. Quod factum puto non ſine cauſa, vt ſi Democrito credamus, ne tàm impium (inquit) genus quale hominũ eſt, hoc beneficio gauderet: cum & Dijs inviſum, & Mundo toti ex æquo ſit: quamobrem inquit, & Dij, & Mundus pariter contra ipſos conſpirauêre, & Aeſculapium ob id Iuppiter fulmine occîdit, quòd homines ſeruaret. Ergo, inquit, tùm nobilis vnus ex præſentibus alius, quorum hæc ars, quorum tot ſtudia, præmia profeſſoribus, pro arte quæ nulli, vt audio ſit profutura? Et in qua tàm pauci euaſuri ſint eruditi? Cui ego: equidem de hoc dubitaturos vos

 ſpera-

ſperaueram, vt incidit: ſed videas in omnibus ita fieri. Quorſum quis dicat Reges, cùm tam pauci ſint boni? Quorſum artifices, Iuriſperiti? omittamus hæc, quæ & inuidioſa ſunt, & ad noſtram vitam aut imbecillitatem referri poſſunt: naturalia opera ſpectemus. Quorſum tot equi, cùm tam pauci inſignes? tot arbores, tot fructus, cùm tam pauci eximij ſint? Sed hæc, quæ breuis æui ſunt, non vituperemus, cùm laudare non poſſimus: videamus in gemmis, è quarum multitudine infinita, vnam inculpatam inuenire non liceat. Et tamen naturam in hoc opere reprahendere non debemus: propter vnicam eminentem facta eſt omnis illa multitudo. Tot Reges propter vnum regem, tot ſapientes propter vnum ſapientem, tot medici propter vnum medicum. Sed vt magis mireris, & ille vnus medicus non propter opera ſingula quæ agit, cum nec admiratione digna ſint, nec adeò neceſſaria eius præſtantia in illis futura eſſet, ſed propter paucula, ne vnum quidem dicam, factus eſt, vt ſic ornaretur Mundus. Cæteri nulli aut

paruo

paruo ſunt vſui, ornamento certè prorſus nullo. Prouidit autem huic ſolers natura benè, & quemadmodum formoſiſſima mulier, & eo nomine cognita, omnium circumſtantium oculos ad ſe rapit: adeò vt Homerus, Helenam oculos Troianorum in ſe conuertiſſe, dicat: & Plato in Olympicis ludis totius Græciæ. Idem contigit in ſenibus nobis: cum exigua ex particula linguæ adeò afficiatur totum corpus, vt vel triſtetur aut gaudeat: idem & in Venere, & in alijs ſenſibus: ita cum Mundus totus ſit non minus vnus, quàm homo, excellentia cuiuſque rei ſeu naturæ, ſeu opificij gaudet, & exhilaratur, atque in admirationem trahitur: cætera imperfecta, manca, oblæſa, veluti ocioſa, manent. Nónne videtis quot opera Hippocratis, Galeni, Haſen, ſuperſint? quanta gloria illorum virorum memoria nunc floreat? cæterorũ labores, tàm infœlices, quàm etiam inepti, nomenq́; breui deciderint? At (inquit vnus ex his qui aderant) ſufficere hæc arbitraremur, ſi medici conditio eſſet, qualis, vt dicis, aliorum, quæ ocioſa maneret:

ſed in his cum de vita agatur, & ſi non rectè conſulat ægri moriuntur, exiſtimo non bene factum, vt tam pulchri ſpectaculi cauſa tot abſque culpa pereant. Melius enim eſſet, vt ex te audiui, ſine medico eſſe, quàm cum imperito, qui præter quàm quòd proprohibenda non prohibet, alia inſuper noxia addit. Non abs re, reſpondi ego, maiores noſtri auream ætatem eſſe dixerunt, in qua beneficio naturæ ſemper valerent homines, nec medicis indigerent: at poſtquam peccatis, & hominum luxu morbi inualuerunt, Medicina prodijt, quæ etſi non adeò vtilis eſſet, nónne longè deteriora inuenta in lucem prodière, velut machinarum ignearum adeò pernicioſus uſus, qui etſi nullo bono dicetis, non tamen ſine Dei prouidẽtia: cum antea miles eques centum miſeros pedites protereret: & non ſolùm potentes in precio erant: nunc legionarius abiectus nobiliſſimum quenque, ac ferocia & ornatu ſuperbientem equitem, procul etiam ſtans, proſternit. Cumq; olim tutò ſolis Regibus, ac Ducibus exercitus pugnare liceret: nunc contra illi, vt cæteri equites

quites

quites maiore in periculo ſunt peditibus. Et quantò ornatu magis conſpicui, & comitatu potentiores, eò magis vi illi fulmineæ machinarum ſunt obnoxij. Quid ergo querimini, quòd Medicina inuenta ſit, maximè auxilio potentiũ bonorum, ac ſapientum? Nam huiuſmodi Principibus medici clari non deſunt, at rari ſunt eiuſmodi medici? quin imò rariores etiam Principes. Et ſanè Franciſco Gallorum Regi ſuus Copus, atque Ruellius, Henrico Anglorum Linacer: Alphonſo Ferrariæ Principi Leonicenus, & eius filio Braſauolus, quos omnes medicos peritos fuiſſe conſtat: & ſi non abſolutos, præſtantes tamen non minus, quàm Principes illi boni, aut ſapientes. In reliquis, qui alieno arbitrio non ſolùm incolumitatem corporis, ſed gloriam nominis, filios, regni adminiſtrationem, ſalutem ſubditorũ, per imperitiam & inertiam cõmittunt, in quo culpandi ſunt Dij, ſi ſuum patella operculum habeat? Nam non illi bonos, & peritos medicos elegerunt fortuitò, ſed quòd non mediocriter literarũ periti eſſent, ob quæ etiam multa præclarè, & in pace, & bello

 geſſe-

geſſerunt. Si igitur, & in Repub. ciues bonis litteris operam darent, facilè vel ex ſuis inuenirent bonos, & vtiles medicos, vel aliundè accerſerent, aut quos haberent, ſtudijs incitarent ad peritiam, ac diligẽtiam, & rectè agendum. At nunc cum empirici nugæ, iactãtia, mendacia, numerus ægrorum, opes, luxus, medicus mimus & blandus, atque indiligens, in precio vobis ſit, loco periti, ſapientis, probi, ſynceri, admirabilis, veſtra eſt culpa, ſi ab illis plectimini, non naturæ, aut Deorũ. Siquidem cùm me vrgerent multæ difficultates in hac vrbe, vt vel non pro merito, & condignè ægris ſatisfacere poſſem, querebar, quòd inter tot minores curas non aliquãdo Principi cordato in mentem veniret, vt mos ille antiquus ſaltem ſeruaretur, quo nullus medicus pecunias accipere ab ægro poſſet, niſi eũ priùs ſanaſſet, quinetiam iuſtum putabãt, vt de precio paciſceretur. Aut vt nemo ad lauream admitteretur, qui non Mathematicas perfectè calleret: nam in his ſolis nec nugari, nec fallere contingit. Vnde qui in illis peritus fuerit non eſt ueriſimile in pro-

pria arte uelle ſuperioribus, & ſuis ac ſibiipſi imponere. Sed & laudabile eſſet, atque vtile non parum, vt conſultationes ſecretò haberentur à medicis, velut Mediolani, ne ob inane ſtudium contradicēdi, aut gloriæ vanam captionem, ægri perderētur. Id ſi fieret, abundè iam haberetis medicos plures bonos, & Reipub. probè conſultum eſſet. Ea cùm dicerētur, plurimi aſſentiebantur, quidam difficilia hæc ipſa, præcipuè ſecundum, arbitrabantur. Vltimum verò etiam in hac vrbe ob Academiam. Cùm verò ſoluta congregatione mecum reputaſſem quibus modis ſaltem pro præſenti, & bono publico poſſem opitulari, & medicos cæteros non offendere (nam reliqua auxilia nō erant in mea poteſtate, & vt me iuuarent, ſera videbātur) hoc agere decreui, vt quod libertatis adimeretur & difficultatis adiungeretur, ob quorundam pertinacē imperitiam: idipſum adderem facilitate, atque perfectione dignoſcendi morbos, differentias, cauſasq́ eorū: vt ſic Deo, atq; bono publico ſatisfacerem, nec quenquam offenderem: quinimò qui non ſunt prorſus perdito

animo

animo eos mihi debituros ſperaui. Quamobrem, etſi nil amplius ſcribere noui decreuiſſem, hunc tamē laborem adieci. Et quoniam tu hoc propoſitum collaudaueras, & noſtris conatibus tum authoritati abundè ſemper fauiſti, vt cæteris quibuſcuque laudabilibus operibus quorum etiam ſingularem peritiam nactus es ac Regibus, atque Principibus ob idipſum in magna exiſtimatione habitus, meritò tibi dedicandum cenſui, atq; eò magis, quòd adeò in omni genere induſtriè proceſſiſti: vt tibi etiam vtile hoc opus eſſe poſſit. Vale.

EIVSDEM IN LIBRVM
PRAEFATIO.

CVm mihi non ſolùm cum improbis, ſed etiam imperitis implacabile ſemper bellum fuerit, futurumq́; ſit, non ambitionis, aut auaritiæ, aut duritiei animi cauſa, ſed amoris veritatis, publici boni: cumq́; mihi natura inditũ ſit, ſeu fato, vt non ſolùm ab opere illos, ſed etiam à ſcribendo prohiberẽ, aut quales eſſent oſtenderem: cùm omninò improbi etiã veritatis, & publici boni ex profeſſo hoſtes ſint, qui verò imperiti, & ipſi eorundẽ inimici, tametſi quaſi volentes ad hoc impellantur, ob id neceſſarium duxi admonere lectores, vt ab ijs caueant, qui falſam doctrinã diſſeminãt. Expediret enim neſcire potiùs, quàm decipi: nam qui neſciunt: nec quicquã agunt, & diſcere cupiũt, & ſcientibus obtemperant: contra qui cumneſciant ſcire ſe putant, in omnibus his grauiter delinquunt. Origo horũ omnium fuit quòd noſtra ætate contra præcepta Platonis, atque Ariſtotelis, & Galeni Grãmatici puri medicinam ſe ſcire profitentur, miſerique circa verbula Latina aut Græca verſantes ignari Mathematicarũ, Dialecticę, atq; naturalis Philoſophiæ ſine quibus nemo nec medicus, nec ſapiẽs dici poteſt (ac etiam cautũ eſt, in publicis Academiarũ omniũ priuilegijs, ne quiſquã ad medicinæ lauream admittatur ſine his) totũ mundũ turbant: ſeducunt plebem, euertunt omnes diſciplinas. Dic quęſo qui ſcribis, & hæc ignoras, vnde tibi hanc ſapientiã fabricaſti? Sed impudentia eſt maior, quàm vt ſolis verbis, aut reprehenſionibus comprimi poſsit, aut rationibus retundi. Cùm nuper quidã (proh Dij, Deęq́; omnes libet ex-

bet exclamare) nullius rei inuẽtor, imò ne conſcius quidem inuentorũ, vt ab alijs inuenta ſibi vendicare nitatur, & iudicẽ ſe conſtituat inter antiquos, & recentiores. Idem recẽtiores accuſat grauiter, nec à iurgijs abſtinet, ꝙ contra antiquos ſcribere audeãt. Ille idẽ eoſdẽ antiquos dãnat, nec tota peracta pagina: & ne qd turpitudini facti deeſſet, cũ recentiores damnet, quòd cõtra Galenũ ſcripſerint, quorũ authoritati ſubſcribendũ cenſet, etiãſi falſa dicant, ipſe nõ contentus Galenũ accuſaſſe, & ſuis è Pædagogio ratiunculis deductis, dãnaſſe, Ariſtotelẽ ad eandẽ cẽſuram vocat, atq; ſic cõplet librũ ſatis magnũ dicẽdo, repetendo, perorãdo, Muſis & Apolline nullo. Ab omnibus ergo ſcriptis Grammaticorũ abſtinẽdum cẽſeo, cũ horũ doctrina valdè dãnoſa ſit, veluti empiricorũ opera vtroſq; dignoſcere facilè, vt dixi, fuerit. Nam ſi tres illas diſciplinas abundè nouerint, audiẽdi ſunt, atq; legẽdi. Obijciet forſan quiſpiã, me contra medicorũ cõmoda agere, artiſq; exiſtimationẽ? verum nõ contrà, ſed pro ipſis potius facio, atq; decerto. Quis enim neſcit quot nobiles in hac ciuitate, vt vitã à iudicibus redimerẽt, octo aut decẽ millia coronatorũ ſpõte perſoluiſſe, alios, & plures, omnibus bonis maluiſſe cedere, q̃ perire? Vnde fit vt ex mulctis, ac ex pactionibus, quas cõpoſitiones appellant, tantũ fiſco, aut ſacris locis acquiratur, vt ſi iudicibus idẽ accederet, ante bienniũ ditiores eſſent omnibus ciuibus, pareſq; Principibus. Vnde hoc? niſi quòd vitã & mortẽ in Iudicũ arbitrio poſitã eſſe, ſibi ꝑſuadent. Quòd ſi, idẽ de medicis, ac medicina exiſtimarent, adhuc longè celeriùs, & maioribus opibus ipſi ditarẽtur, quandoquidem impendere quicquã Principibus medici non cogerẽtur. Imò potius ab ipſis acciperent: & vt leges Principibus: ita ipſi medicis ſubijcerẽtur. Quæ ergo cauſa tãti diſcriminis, vt medicina iaceat ſeruili

modo?

modò? vt non ſolùm exiguis præmijs medici cõten ti ſint, ſed audeant homines medicis ipſis imperare, atq; inſultare, niſi quòd nõ arbitrẽtur nos dominos eſſe vitæ ac necis, quemadmodũ iudices. Vnde Chirurgis quibuſdã maiora lucra, maiorq; potẽtia fuit, vt etiam Homerus de Machaone, & Podalyrio, quos quaſi inter Reges, & Principes, & Deos ipſos medios cõſtituit, quoniã ipſi dum artẽ exercent manibus nõ adeò fallũtur: digniq; maiore exiſtimatione, ac fide habentur. Quid ergo in cauſa eſt, quòd neq; fides medicis adhibeatur, neq; in exiſtimatione ſint? Imperitia eorũ, qui operam legitimã nauare arti deberent, & cõtrà imperitorũ multitudo maior, qui ſe exercendæ arti inſinuant: cum nulla alia ſit ars adeò ignobilis, ad quam eius ignari admittantur, velut ad medicinã, in qua tamen maiore opus eſſet diligẽtia, cũ per illã vita noſtra, & filiorũ, & parẽtum, & vxorum, & fratrũ, & amicorũ, & neceſſariorũ, & cum his gloria omnis, atq; opes, ac exinde fœlicitas, conſtet. Quẽ, rogo, admittunt in collegiũ ſuum veſtiarij, qui veſtẽ facere non norit? Cerdones, qui calceũ? Architecti, qui domũ extruere neſciat? aut Muſicũ, qui inter reliquos obſtrepat? At verò in medicina pædagogi admittuntur, ꝙ ornatè videantur loqui: Sophiſtæ, ꝙ cõtendere generosè: Græciſantes, ꝙ ex Græcia hæc ars veniſſe feratur: Adulatores, ꝙ placeant: coqui, quòd gulæ blandiantur: venefici, ob improba obſequia: etiã medicorũ famuli, ꝙ viderint dominos medicinas exhibentes: & ex tonſtrina, & lanificio, qui non aduocãtur, irrumpũt per ſe, adeò vt iam pudeat quemq; nobilẽ virum eam exercere artem, quę à tanta colluuie tractetur. O' inſanam hominũ mentem! ô improbã conſuetudinẽ! ô Principum deſidiã, vt dicã nimis obeſam. Dicebat Iulianus Imperator, tunc nõ ſolùm artes, ſed etiã leges, & religionẽ contemptui haberi,

haberi, cùm per viles, & ignobiles miniſtros tractarentur. Quare non ego contra medicinam, ſed pro medicina, non contra medicorum cõmoda, ſed pro illorũ emolumentis, atq; gloria, ac dignitate decerto. Nónne Hippocrates ipſe dicebat eos qui non legitimè medicinã adepti ſunt, quiq; imperiti ſint bonarum diſciplinarum non re, ſed nomine ſolo medicos eſſe? Si ergo cõtra hos inuehor, nõ contra medicos, ſed contra medicinæ hoſtes, pro arte, artiſq; gloria depugno, neq; ego omnes, qui nõ ſplendidis natalibus orti ſunt ab hac diſciplina arceo, ſed qui humiliore ſunt genere, ita liberalibus artibus, non ſermonis elegantia, ſed Philoſophia ſolida, Mathematicis, Dialectica, conditionem ſuam eleuent, vt de illis dici poſſit illud Poëtæ:

Maiores pennas nido extendiſſe loqueris:
Vt quantum generi demas, uirtutibus addas.

Hæc igitur appoſitè huic exordio adieci, non ſolùm miſeratione tot mortaliũ alieno ſcelere pereuntium, ſed quòd huic operi, atq; argumento eiuſmodi congruerent. Nam ſi diligenti ſtudio, hæc ipſa adepti fuerint, aut ſi nequeant (licet maiore labore) ab illis requirant à quibus nos ſumpſimus, futurum eſt, vt ægri plurimum iuuentur, & ars ipſa, artiſq; profeſſores meritam gloriam, ac penè Regibus parem recuperatent. Neque enim minus ſalus ægri in poteſtate medici eſt, modò morbum agnoſcat, quam captiui in iudicis arbitrio. Verùm vt ad rem redeam ipſiuſq; operis explicationem aliquam addam: appoſui numerum vel differentiarum, vel ſignorum, hunc ſic colliges, vt literas maiores quæ ſequuntur exiſtimes initium eſſe, aut differentiæ morbi, aut ſigni.

H. CARDANI M. DE CAVSIS, ET SIgnis, & locis morborum liber.

PROEMIVM.

CVM tria ſint præter naturam, Symptoma morbo plerunq; notius eſt, morbus autem cauſa ſemper, ideò dubium relinquitur an à morbo, an à Symptomate incipiendũ. Et cauſarum externę quidem perſæpe notiores ſunt ſpeciebus morbi, non tamen cauſæ dici poſſunt, niſi morbus adſit: propter hoc morbo iam ſuppoſito, de cauſis agere licebit: non ſolùm ad cognitionẽ ſpecierum eius, ſed etiã quandoq; generis: plerunque autem, & aliarum cauſarum, uelut antecedentium, & coniunctarum. Symptomatum autem cum quatuor ſint genera quæ non ſunt læſio operationis neq; lædũt operationem, ut malus color in morbo regio: & in his incipiendum eſt, à mor-

bo: quia non indicat, niſi ratione morbi, ut auferatur: alia ſunt læſio operationis, ut claudicatio, cæcitas, & in his quoniam adeò cõiuncta ſunt morbo, ut fermè nõ diſtinguãtur, ab ipſo ſymptomate cõſiderationis initium ſumere oportet, alia ob magnitudinem impediunt operationem: ut dolor, & effluxio ſanguinis, & in his incipimus à ſymptomate, quoniã eſt notius morbo, & cũ hoc eſt morbus, alia uerò ſunt morbi ſimul, & ſymptomata uelut tumor: eſt enim morbus primum, inde etiam ſymptoma, & in his incipere oportet ab ipſo ſymptomate ratione dicta, & ita in tribus caſibus initium eſt commune à Symptomate, & morbo, in quarto à morbo incipiendũ eſt. Prę terea in tractatione perfecta, quoniam morbus eſt cuius quęrimus diſſolutionẽ, oportet ſemper à morbo incipere. Et generaliter initium tractationis quę fit per mentem quam appellant ſcientificã, eſt à morbo, & procedit ad ſymptomatum conſiderationem, quæ per ſenſum

ſenſum habita eſt, initium uerò inquiſitionis eſt, à Symptomate p̄ ſenſum cognito. Atq; in eiuſmodi aliquando ſumus adeò felices ut ſtatim pronunciare poſsimus, aliquando uerò cogimur, & ſecundam, & tertiam, inquit Galenus expectare conſiderationem. *5. de locis cap. 7.*

Quia ergo cuncta ad morbum referuntur, de morbis ipſis agendum eſt. Quatuorq́; in his conſideranda genus, & differentia, ex quo tempus, ex quo motus, demum prædictio: at de prædictione integrè in Commentarijs ſuper Hippocratem eiuſdem argumenti diximus. motus autem non in omnibus morbis, ſed alij ſemper quieſcunt, ut in febribus cõtinuis: alij circuitu mouentur naturali, ut in tertianis, & quartanis: alij mouentur motu ſecundũ circuitum, ſed nõ proprio, uelut in febribus, in quibus per acceſsionem materia repit ad caput, alij prorſus ſymptomaticè. Similiter & de tẽporibus alia quidẽ uniuerſalia, & in morituris ſunt tria, quia quilibet moritur in ſtatu ſympto-

matum ſui morbi: in ſanādis quatuor: propriè autem ſunt quinque quæ contingunt in acceſsionibus, principium, inæqualitas, incremētum, ſtatus & declinatio: nam inæqualitas eſt tempus proprium morbi habentis acceſsionē.

Morbi igitur alij uniuerſales, & ſunt febres, alij proprij, & ex his quidā communes toti corpori, ut regius, & aqua intercus, & ſpeciales, ut lateralis: rurſus quidam ſunt in compoſitione, quidam in intemperie, & ſimilibus primo: quidam in diuiſione eorum qua coniuncta eſſe deberent, aut in coniunctione eorum, quæ diuiſa. Quidam etiam ſunt à cauſa externa, & quidam ab intus proficiſcuntur, & maximè, qui in compoſitione: nam & in intemperie inſolatio ab externa cauſa eſt. meminerís etiam intemperierum, ſimplicium, & compoſitarum calidi, frigidi, ſicci & humidi, & in compoſitione magnitudinis numeri, formæ, & ſitus, & formę ſpecies ſunt figura cauitas, meatus, aſperitas, & lenitas. In his uerò quæ ſunt

ſunt ab intemperie, quatuor ſunt genera febrium, ſed à ſubiectis tria ephemera in ſpiritibus, putrida in humoribus, hectica in membris. Sed ratione corruptionis ſubſtantiæ ſi fiat ſeu per modum corruptionis qualitatis incognitæ (ſed de hoc non eſt hic locus) peſtilens appellatur. Memineris inſuper quòd tempora ſingula proprios habẽt ſuos motus: ſicut morbi tempora, & plerunque motus indicant prædictionem: ideò prima tractatio prolixa erit, reliquæ autem duæ perbreues: ultimã ut dixi hic omittemus, atque hæc generaliter dicta ſint. liquet autem & ex eorum diuiſione quæ ſubiungetur non poſſe alios morbos contingere, qui nõ ex horum genere ſint, aut compoſiti ex ijſdem, niſi in quibuſdam temporibus, ſeu annis, aut regionibus, aut leuiuſculis, quorũ ratio ex his quęrẽda eſt.

1. *Febris.*

Febris eſt calor corruptor accenſus in corde. Cum enim ſit in corde hectica iecoris aut uentriculi, non eſt febris:

neq; etiam excluditur initium tertianę, aut quartanæ, cum ibi ſit calor eiuſmo di licet nõ expanſus, aliter principium tertianæ non eſſet tertiana, neq; febris: Et quo moriũtur in initijs febrium interirent ſine morbo, quod enim nõ eſt in aliqua ſpecie, non eſt in genere: Et manifeſtum eſt, quòd eſt paratus ut diſpergatur per uenas, & arterias ad totum corpus promptè, niſi aliquid obſtiterit. Et cum dico accenſus, excluditur calor corruptus per intemperiẽ humidam, aut frigidam. Cum uerò dico corruptor: nõ poteſt eſſe naturalis, neque etiam mutatus ſolum à balneo, ira exercitatione, concubitu, medicamentis inſolatione, ac cæteris huiuſmodi: quoniam talis calor nõ eſt adhuc corruptor, ſcilicet alimenti, & operationum: Et ſimiliter imminutus non corrumpit alimentum, ſed imperfectè con coquit. Signa calor mordax cũ ſit ſiccior, Pulſus maior, celerior, frequentior, & ſimiliter reſpiratio, niſi quid obſtiterit.

2. *Febris*

2. Febris Ephemera.

Febris Ephemera eſt in ſpiritib. Signa initium à cauſa manifeſta quã uocant procatarticam: idq; inſeparabile eſt, quod ego uocabo neceſſariũ. Proprium uerò illi eſt, coctio in urina, quãuis tamen ad febrem ſanguineam ſine putredine extendatur. Similiter pulſus magnitudo, & celeritas in extenſione, magnitudo uerò ſola in contractione. Calor præterea minimè mordax inter reliquas. Neceſſariũ eſt etiam, ut aſcenſus febris in caliditate, ac pulſibus ſit æqualis, & incompreſſus. Et in ſtatu mediocritas. Et in declinatione ſudor aut ros ſi perfectè deſinat. Cauſæ autẽ procatarticæ inſolatio, exercitatio, ira, triſtitia, eruditas, cutis occluſa, abſceſſus non in uiſceribus, aut dum incipit: dolor, obſtructio, timor, uigilia, retẽtio ſpiritus, balneũ cõcluſum, ſitis uehemens, fames, & uehemẽtes expulſiones: ut in diarrhoeis. Et plerunq; (ſi nõ ſit ex dolore, aut exercitatione nimia, aut abſceſſu, & generaliter ex ſe) caret

1. De differentijs feb. cap. 7.

Symptomatibus omnibus, quæ enim habet, fiũt potius ex cauſa eius, uel fortuito coniuncta ſunt illi. Plerunque etiam non excedit uigintiquatuor horas, niſi ea quæ ex obſtructione fit, qui quandoq; extenditur ad tertium diem, & ubi meatus cutis concluſi ſunt aut per errorem in reliquis: continuari poteſt febris, propter cauſæ continuitatẽ, uelut in bubonibus, & doloribus: ex multis enim fit una ſimilitudine. Finis earum quadruplex, aut enim liberantur, ut dixi, aut tranſeunt in febrem ſanguineam abſq; putredine, aut in putridam, aut in hecticam.

3. *Febris ſanguinea ſine putredine, ſeu Synochus.*

Synochi ſigna ſunt cum febris ephemera quæ neq; ex obſtructione cutis, neque craſſorum & lentorum, humorum orta eſt, ultra primam diem perſeuerat nullo errore admiſſo: manifeſtũ eſt autem quod ſeptem illa ſigna ephemeræ excluſis fine, & finis modo, perſeuerãt, & intenduntur. Coctio autem

in urina aliquando multis diebus perſeuerat tunc temporis, cùm calor mitis eſt: nihilominus ea occultè imminuitur, ſicut calor mordax augẽt, & quædam Symptomata faciliora incipiunt ſuperuenire, & ſunt inquies, ſitis, dolor capitis, & uigilia, tum etiam laſsitudo, & maximè in ea ſpecie quam acmaſticam uocant: minus in omotena: longè minus in peracmaſtica: in qua non eſt neceſſe etiam ſi duret per multos dies quicquam noui ſuperuenire. Hæc omniũ longiſsima eſt, ut acmaſtica breuiſsima: & acmaſtica, quidem in Synocham terminatur: peracmaſtica ad ſalutem, omotena utroq; modo.

4. Febris Hectica.

Febris Hectica in cordis mẽbris accenditur, oritur aut ex ephemera, aut putrida: quo circa niſi ſimplicior multo eſſet, putridę poſtponi debuerat, oritur & ex ulcere. Signa ex ortu primum (nam quamuis Galenus uideatur uelle quod per ſe incipiat, nihilominus tamen naturam refert ephemeræ initium

1. De differentijs feb. cap. 9.

Cap. 2.

illud, ſiquidē ex triſtitia, aut ira, aut laſsitudine cũ ſolis feruore contracta) quoniam uel ex alia febre, uel cauſis procatarticis, uel ulcere: potiſsimè autem fit ex inedia, & triſtitia, cum calor naturalis magnus eſt, & corpus humidũ, ut in adoleſcentibus. Alterum neceſſarium, & proprium, ut una hora, uel duabus ab accepto cibo caliditas intendatur, ac pulſus maiores, ac ueloiores fiant, uelut in annotationibus incompreſsis accidere ſolet. Voco annotationem incompreſſam in qua neq; horor aliquis, neq; externarum partium frigefactio facta eſt, neque ueluti quædam dormitatio, neq; aliqua inſignis pigritia, aut omnino inæqualitas aliqua, uel in caliditate, uel in pulſu: adhuc autem magis, neque paruitas, neque debilitas, neq; horum aliquid aliud. Sed quemadmodum, & cuicunque alteri ex cibo maior ſtatim, ac uelocior pulſus efficitur. Neque tamen eſt annotatio 1. acceſsio ſecunda Aphoriſmorũ. Animaduertere autem oportet quòd in hoc ſi-

Com. 1.

gno

gno trifariam periclitamur, uel quoniam ab initio aliquando non apparet, uel quoniam in copia cibi aduenit, & non fit ab hectica, & quia accidit habentibus debilem uentriculum, & in conualeſcentibus. Tertium, & ipſum proprium eſt neceſſariū quòd initium tactus ſi ad finem comparetur, multo languidiorem oſtendit caliditatem, atque minus acerbam. Pulſus uerò in his ad debilitatē ac duritiem, paruitatem, celeritatem, ac frequentiam declinat: non tamen eſt proprium, neque neceſſarium ſic ut manifeſtum fiat: & anhelitus ſimiliter mutatur, ſed non adeò in duritie. Vrinæ quoq; concoctæ ſunt ſi ſimplex ſit: hoc omiſit Galenus. Et eſt maior caliditas in arteria quā alijs partibus. Et æger nō percipit febrē, & plerunq; pulſus durior. Et cum hecticę putrida iungitur, fiunt exacerbationes nō à cibo, & contractiones in pulſu, & ſymptomata, & ſigna cruditatis apparent, & uires deijciuntur, & corpus extenuatur ultra metam, etiam inæqualiter:

liter: Et ſi typus appareat nõ eſt dubiũ.

5. Febris Hectica ſimplex.

Cum uerò ſubſtantia cordis triplex ſit, humidũ, quod in oſculis uenarum eſt, ſi accendatur pinguendo, conſumitur. Secundum in cauitatibus quo accenſo caro, & parenchyma abſumuntur. Tertium in ſubſtãtia membrorum ſeminaliũ quo ardente ipſa conſumuntur. Hæc duo ultima uocat Galenus Hecticam tabificam. Signa igitur primæ ſpeciel ſunt generalia, cum neque corpus manifeſtè contabuit, neq; durities manifeſta eſt in pulſu. Et Princeps proponit quòd febris Ephimera plerunq; incipit declinare poſt xij. horas, cum igitur non declinauerit, & maximè ſi in tertia die ualidior fuerit, eſt ſignum initij hecticæ, & non ſentire febrẽ ipſum ægrum id, magis accidit in hac ſpecie, & corpus adhuc floridũ eſt.

Prima 4. Tract. 3. cap. 2.

6. Febris Hectica tabida.

Febris Hecticæ tabidæ omnia ſunt euidentiora, quàm in prima, pręterquã non ſentire febrem: magis enim eam

ſpercipit.

percipit. Et carnes eius colliquantur, & maximē circa iugula, & inter policē, & indicem, Et cutis fit arida, & oculi caui.

7. Hectica Tertiæ ſpeciei.

Omnia intenduntur in hac. Et uenę fiunt exiles, & corpus quaſi puluerulentum, & non apparent ſigna carnis, neque muſculorum, & urina pinguis, & cum fruſtulis in fundo: & creſcunt extremitates oſsium, & uenter contrahitur, & facies fit Hippocratica, & æger fit imbecillior, & non poteſt ſuſtinere palpebras, & ungues incuruātur ſicut animalium rapacium. Et hectica ſenectutis non eſt febris, quia non eſt calida: & plerunque eſt longior, & in reliquis aſsimilatur ſpecieb. febris hecticæ. Habet enim, & ipſa ſuos ordines: Et ſimilitudo ultimi ordinis eſt, ut ualde decrepiti uiri: eiuſmodi enim uir laborat eo genere hecticæ, etiam ſi ſit optimi habitus.

8. Febris Putrida.

Febris putrida ex humoribus conſtat,

ſtat, & in humoribus accenditur, non quod in eiſdẽ accendatur, & fiat, ſed in putridis accenditur, & in ſanguine cordis ſupercalefacti ex uaporibus conſiſtit, atq; in hoc pleriq; decepti ſunt. Signa propria nõ neceſſaria, inæqualitas in calore, & in pulſibus, & ratione diuerſarũ partium, & ratione earundem thlipſis, id eſt, compreſsio in pulſibus: neceſſarium nõ proprium. Calor mordax: Item cõtractionis uelocitas, & anhelitus quoq; uariatur, propriũ quoq; cruditas in urinis nõ tamen neceſſariũ, cum in ſalubri ſtatu ſint concoctæ. Et plerunq; febres putridas concõmitantur ſymptomata, & hæ etiã fiunt ſine cauſis procatarticis, & Almelileti ſolét præcedere, & prolixitas incremẽti. Memineris autem, quòd quemadmodũ dicit Galenus corruptio multiplex, alia putredo exacta, alia in uirulentum tranſeunt, alia in lutoſum, alia in crudũ, uelut piſces, alia in indicibile ait, eius tamen ſunt multæ ſpecies, uelut caries, & durum retrimentum.

Tertio de Sympt. cauſis. cap. 1. in fine.

9. Febres

9. Febres intermittentes.

Hæ ſunt trium generũ iuxta tres humores, qui ſunt extra uenas, bilis, pituita, atra bilis. Signũ cõmune omnibus his, ut typum habeat frigoris, aut horroris, aut rigoris, et rigor dicit Galenus fit à cauſa uellicante, cum motu, ſeu illa ſit calida, ſeu frigida, ſeu mordax, ideò fit codẽ modo, quod ad proprias cauſas attinet licet quoad remotas uariæ uideãtur, eſtq; neceſſariũ non propriũ, ſed quaſi propriũ. Secundũ pulſus contractio, & maior inæqualitas. Tertium maior inęqualitas in calore partiũ corporis, & temporũ diuerſorum comparatione, & uomitus, & nauſea ſunt magis propria his febrib. quàm cõtinuis: Et ſi diſſoluũtur, dubium non eſt, quin ſint intermittentes: Et ſimiliter cum minuuntur per excretionem ualde, & inde reuertuntur, ſunt intermittentes. Et magis manifeſtæ ſi cum typo: & urinæ ſunt minus prauæ: & maiorẽ oſtendũt uarietatem in temporibus proprijs: Et almelileti eſt magis manifeſtum.

Secundo de Sympt. cauſis.cap.5.

10. Febris

10. Febris Tertianæ intermittentis.

Hæc multiplex eſt: ſcilicet pura, notha, ſimplex, duplex: eſt quæ extenſa uocatur puræ acceſsio eſt duodecim horarum aut minor. Signa: ſolet incipere cum uomitu, deſinere cum ſudore. Nec remanet ueſtigium ſenſile ſorditiei in pulſu. Et generaliter ſolet incipere cum rigore: & excremēta ſunt biloſa. Et urinæ magis coloratæ & calor acutior, & ſitis & amarulentia oris, & uigiliæ, & dolor capitis maiora: adeò ut quandoque delirent, & properat ad ſtatum: Et uelocitas pulſus, & magnitudo ſunt maiora frequentia: Et in extenſione quàm contractione. Eadem in anhelitu, & rarò excedit ſeptem acceſsiones, & quæ extēſa uocatur quandoq; attingit ad horas 36. & cum exceſſerit, eſt ex genere continuæ, de qua ſermo habebitur. Et eſt maior mutatio urinæ pro ratione temporum, & typus tertianus. Et ſigna nothæ ſunt quaſi media inter puram tertianam, & quotidianam.

tidianã. Et cuiuſuis febris putridæ tàm intermittentis quàm cõtinuæ ſigna aſſumere oportet ex tribus: modis uagãtibus, & temporis conſtitutione: Item ætate ſeu temperatura: Tum uerò ex ratione uictus.

11. De Quotidiana intermittente.

Signa quotidianæ intermittẽtis propriè horror leuis maximè circa ſpinam dorſi: frigus extremitatis naſi, & pedũ, & manuũ: Pulſus inæquales, debiles, parui: Tardus aſcenſus: Vrinæ crudiores: Calor minus mordax, & magnus: Typus quotidianus: ſordities multa in tempore declinationis adeò ut non uideatur perfectè liberari: ſed ſex horis quæ plerunq; incipiunt à Solis ortu uidetur melius ſe habere. Excremẽta pituitoſa, dormitatio in initio acceſsionis: minor ſitis, uomitus, amarulentia oris, dolor capitis, ſed loco horum maior deiectio appetitus ſuffocatio circa uentriculum. Nullus aut minor ſudor.

12. Febris Quartana intermittens.

Signa typus Quartanus:tempus intermiſsionis longũ, atq; adeò purum, ut munia ſanorum obeant: euacuationes mediæ inter tertianam,& quotidianam multitudine,atque natura. Rigor cum frigore permiſcetur: ſed rigor eſt minor, frigus maius quàm in tertiana. Pulſus ſimiliter, & reſpirationes, & urinæ quadamtenus mediæ: Acceſsionis tamen tempus aliquando quotidiana maius,raro minus eſt duodecim horis, & rarius excedit uiginti quatuor. Excrementa atrebiliaria, & ideò aquea. Et ob id author libri Quarti de Morbis exiſtimauit atram bilem eſſe aquã, & lienem fontem eſſe aquæ. Eſt autem coloris ſubuiridis fuſci. Eſt etiam ſexcuplex.

Vide 4. Prog. com. 29.

13. Febris Epiala.

Signa ſunt, quoniam calẽt exterius, & frigent interius, alij ſimul calent, & frigent exterius, ſolet fieri ex uitrea pituita

tuita putreſcēte reliqua, ut in quotidia
na. Cum uerò acciderit rigor, ſignū eſt 1. De differentijs feb. cap. 6.
uehementioris putredinis.

14. Febris Continua.

Signa ſunt ſigna putredinis, & urinę ſunt deteriores: Ita ut circulus obducto brachio appareat uiridis, aut fuſcus, aut liuidus, aut niger. Et plerunque appa rent maiores diuerſitates, & in ſubſtan tia, & in contentis earum. Et carent ty- po, & contractio pulſus non eſt tanta, aut nulla: & raro adeſt uomitus, & nū- quam abſoluuntur. Et circa hoc ſignū, quoniam ualdè dubium eſt, ſæpe doce bat nos Raſis quoniam debemus pò- nere ægrum in balneum, & ſi febrici- tat ſentit aliquem horrorem, circa ſpi- nam dorſi, & circa lumbos, & fœmo- ra: & ſi ſit mundus, non ſentiet aliquid huiuſmodi: cum etiam febris intermit- tit planè ſitis, & moleſtia minora ſunt, & quaſi tolluntur: intellige tamen ad- hibito potu, & frictionibus leuibus: & ſi ſit continua manent, uelut & lę- ſio circa ſomnum.

15. Febris Synocha.

9. *Art.cur cap.2.* Hanc continentem appellat Galenus, ſed propriè quę ſine putredine eſt: ego uerò non de nominibus litigo: alias dixi quid per febrem ardentem intelligat Hippocrates. Synocha autem

Cap. 4. & 5. cũ putredine eſt, cuius meminit Galenus eodem libro, cum in non putrida ſectio uenæ in putrida potus aquæ frigidæ magis conueniat. Signa eius ſunt eadem quæ non putridæ, niſi quòd in urinis, inquit, putredinis ſigna oſtendũt. Similiter, & in tactu calor proculdubio acrior eſt. Et plerunque oſtendũt exacerbationes per tertium diem,

Cap. 2. ut ſecundo de Differentijs febrium, &

Cap. 8. in prm. & Primo ad Glauconem, & ſymptomata putridarũ, & inæqualitas in pulſu maior, & ſpiratio grauior. Cõſtat au-

2. De differentijs feb. cap. 9. tem ex ſententia Galeni duplicem eſſe, & in uenis, & in abſceſsibus, corrupto ſanguine: & breui ſibi adiungere aliud genus ex humore, ideoq; trãſire in cõpoſitã. Et utrarũq; ſigna ex tactu, & excremẽtis apparere, tũ ſymptomatibus.

16. De

16. De Tertiana Continua, & Ardente.

Signa eius ſunt compoſita ex Synocho, & tertiana intermittẽte. Niſi quòd loco acceſsionum ſunt exacerbationes alternis diebus. Et ſi fuerit duplex tertiana continua, erunt ſigna compoſita ex duplici intermittente, & Synocho poſitis exacerbationibus loco acceſsionum. Et ſunt tertianæ, continuæ tàm duplicis quàm ſimplicis duo genera: unum quod oritur ex bile iam ſanguini miſta: aliud quod ex bile facta per Synocham. Huius duę ſunt ſpecies rurſus quæ communi nomine dicitur: & ardens: cum calor, & ſitis maximè feruent. Ea autem duobus modis fit, aut bilis per uenas in toto corpore ſparſa, aut ex Iecoris, aut pulmonis, aut uẽtriculi Eryſipelate, quæ etiã ſunt acriores: nã & in marcorẽ plerunq; terminãtur. *5. de locis cap. 7.*

17. De Febre Quartana continua.

Hæc ſolet exacerbari, ut quartanæ

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ſimplices,ſed ſine typo: Cętera ut in ſynocho, ſeu potius ſynocha. Et ſi inuadat ſenes, plerunq; interficit, ſed tardè: celerius quę duplicata eſt: Triplicatam nunquam uidi.

18. Febris Quotidiana Continua.

Hęc plus differt à ſynocho quàm reliquę duę priores, eſt enim adeò remiſſa, ut parũ diſtet ab intermittente. Proprium ei præter cõpoſitionem eſt maxima inęqualitas in partibus corporis, & in eadem etiam parte, ſed in diuerſis horis, & etiam in eodem tempore propter ampullas, & diuerſitatem materiæ, & locorum eius, & caloris accenſionem, toto enim genere febres pituitoſæ cum materia ſit frigida, humida, craſſa, lenta, omnia faciunt inæqualia, maximè pulſus & calorem, & urinas, & propriũ eius eſt afferre grauitatem capitis cum deterior ſit utraque hoc in ſymptomate ambabus illis ex quibus ſigna confundi intelliguntur. Et ideò in habẽtibus debilia capita facile tranſit

ſit in lethargum, & interficit. Et ſunt harum febrium duo modi, quemadmodum in continua tertiana.

19. Febris Tertiana duplex.

Hæc per ſe notiſsima eſt, niſi quòd aſsimilatur quotidianæ, & febrib. continuis frigorificis. Diſcrimē à quotidiana eſt mutatio horarū, acceſsionis maior. Et duplex circuitus. Et differunt in eſſentia ratione loci materiæ, quod in quotidiana materia eſt in uno loco, in duplici tertiana neceſſario eſt in duob. locis: Et cum febris aduenit quotidie, & acceſsiones ſunt diuturnæ, & mutatio parua in initijs earum, quod ad circuitum attinet, eſt quotidiana ex materia pituitoſa cum multa bile iuncta: & ita eſt media inter utrāq;, quæ uerò nō eſt huiuſmodi, facile dignoſcitur, an ſit quotidiana ſimplex, an duplex tertiana. A frigorifica uerò diſtinguit̄, ſi uel modicū intermittat: uel ſi remiſsionem unius manifeſtā excipiat initium alterius: ſi uerò acceſsio fiat dū alia ualida

adhuc eſt (ſunt enim tria genera duplicis tertianæ) tunc conſidera typi naturam: Nam in tertiana eſt rigor, infrigorifica frigus aut horror: In tertiana ſunt excretiones in initio acceſsionis: & inde in fine plerunque, aut ſaltem magni motus: Et prauitas urinarum eſt longè minor: & pulſus uarietas, & inæqualitas maior.

20. *Febris Quartana multiplex.*

Febris quartana duplex ſolo circuitu apertè dignoſcitur, cum nulli alij ſimilis eſſe poſsit: inuadit enim duobus diebus, & tertio relinquit: Et etiã quia plerunq; incipit ab una, inde ei adiungitur altera: Et ſunt in ea ſigna quartanarum ſimplicium. Et ſimiliter cognoſcuntur quintanæ & reliquæ rariores ex ſolo circuitu, & fiũt tales, aut ab atra bile admodum terrea, aut ex crudo humore per frigus in naturam melancholiæ tranſmutato. Triplex uerò quartana ſi ſucceſsione fiat, facillimè dignoſcitur, ut dictum eſt: ſin autem ſimul inciperet

peret quod nunquã accidiſſe uidi, tunc eſſet ſimilis duplici tertianæ. Et dignoſcitur ex proprijs ſignis ut ſunt frigus diuturnum, & gelu quoddã quo membra torpeſcunt, contra in tertiana duplici. Et triplex quartana in ſene, & nõ per errorem adueniens (ut Eudemum excipiam libro de Prędictione ad Poſtumum) interficit. *Cap. 27.*

12. Febris Erratica.

Materia eius eſt atra ut Tertio Prognoſticorum habetur. Signa illius prępcipuè ſunt duo quod nullum ordinem ſeruat in typis, & quod apparent ſigna materiæ melancholicæ. Et ipſius quidem duæ ſunt ſpecies principales: una quæ cõponitur ex ſolis intermittentibus, alia quę eſt ſimilis recidiuis, & cõponitur ex continuis. Et quandoq; miſcentur hæc duo genera, & differt à recidiua. Quoniam ſæpius redit, & paucioribus diebus durat, & finitur abſq; criſi, Et non obſeruat dies criticos, neque in reditu, neque in receſſu. *Com. 27.*

Sequuntur tria genera Febrium mediarum.

22. Febris Frigorifica.

Ipſa eſt ſimilis ut dixi duplici tertianæ, aut quotidianæ, ſed frigus eſt diuturnius: Et repetit ſæpius in una die, & plerunque eſt minus quàm in tertiana, & aſsimilatur magis quotidianæ, ſed febris eſt uehemẽtior: & eſt febris rara niſi quando eſt Epidemialis.

23. Febres abſceſſuum generaliter.

Cap. 15. In his cum putreſcit ſanguis, quemadmodum ſuprà dictum eſt, tranſit in humorem primùm, deinde in pus: cuius experimentum eſt ut etiam dicebat Galenus in morbo laterali: nam ſputa *2. De differ. feb. cap. 9.* humores uarios abſceſſus pectoris ex colore oſtendunt: uerùm in hoc forſan fallitur quod tunc non fit perfecta putredo, atq; ideò ſunt ſignũ mortis: præter ſanguineũ quod ſignificat non fieri ſuppurationem. flauum autem minus malum eſt poſt rubrum: non quia, &

ipſum

ipſum non indicet impeditam eſſe coctionem, & corruptam: ſed eam corruptionem tamen uel mutata ratione curandi, uel deſinente fluxione, & ſucceſſu temporis poſſe in melius mutari, ut nemo poſsit ſeruari cum tali ſputo: ſed neceſſarium eſt ut deueniant ad ſuppurationem perfectam, uel prope, in qua pus emittitur album, aut ſaltem cinerei coloris æquale, & admittit permiſtionem rubri, & ſine odore fœtido, quod uidemus in abſceſsibus externis, cum ergo dicat Hippocrates: In bubonibus omnes febres malæ præter diarias, & uideamus quod dixerit rurſus. Dum pus conficitur dolores, ac febres fiunt magis quàm iam confecto: ergo in humoribus febres quæ conſequuntur perfectam coctionem, & pus uerum, dum fit, diariæ ſunt: & eſt genus unum diariarum diſtinctum ab alijs: ideò pure collecto cum non prorſus ceſſent, ſunt ex earum genere: non ſolùm ergo febres quæ fiunt ex tranſmutatione materiæ contentæ in abſceſſu, *4. Aphor. 55.* *2. Aphor. 47.*
&

& dolore quæ ſolent eſſe breues (non enim excedunt quartam diem, ſcripſit
6. Aphor. 20. enim Hippocrates ſi ſanguis extra uentrem fluxerit neceſſe eſt ſuppurari, ſed etiam quæ fiunt ex materia iam in pus
Cap. ſeq. perfectè cõuerſa preterquam in pectore, & pulmone de quib. dicemus) ſunt omnes ex genere diariarum, ſeu ephemerarum ut melius intelligatur: (quòd aliquando accidit ſcilicet, ut Græca trita, & aliena ſint notiora etiam quibuſdam medicis ipſis latinis) Febres uerò quæ his coniunguntur maximè in ab-
5. Meth. cap. 15. ſceſsibus interiorib. quas Galenus acutas uocat fiunt altero duorum modorum, aut quia coctio peruertitur, ut dixi in materia contenta in abſceſſu, & tunc eſt malum ſignum: quia ſignificãt impotentiam, & corruptionem, quorũ unum pertinet ad calorem naturalem, aliud ad materiam quæ putreſcit: uel fiunt ob materiam cõtentam in uenis, & arterijs circa locum abſceſſus putreſcentem, & hæc per ſe: nam poteſt etiã natura relinquente regimen corporis

ob

ob prauitatem morbi, aut ſymptomatum, aut cauſæ, aut magnitudinem alicuius eorũ putreſcere humor alienus ab abſceſſu, prſus, & ualde diſtans, aut ſanguis, & fieri quartum genus febris, fingamus ergo aliquem laborare morbo laterali, & non benè fieri ſuppurationem, exacerbatũ uerò eſſe dolorem, & naturam territam reliquiſſe regimen ipſius corporis. dico quod erũt ſeptem febris diaria ex dolore, & conatu caloris concoquentis materiã, & ſynocha ex materia quæ in abſceſſu corrupta eſt, & trãſit in bilem, & hæc eſt dum fit tranſitus: & tertiũ genus erit febris tertiana cõtinua, ratione materiæ quæ nõ potuit ſuperari perfectè, ſed tranſijt in bilem: & quarta febris erit ex materia qua eſt circa abſceſſum quæ cõtinetur in uenis. Et ipſa ſimiliter trãſit in bilem, ſed non dum facta eſt bilis, & eſt ſynocha alia: Et quintũ genus febris eſt ex bile iam facta ob præcedentem ſynocham, & eſt tertiana continua. Et ſexta febris eſt ex humore illo alieno. Et palam

Iam eſt quòd ſi ſit ſynocha copulabit ſibi neceſſario poſt breue tempus aliã febrem continuam, tertianã, aut quartanam: Et ita ſe habet res: & accidit frequenter. Solum reſtat ut declarẽ quomodo quartũ, & quintũ genus febris differat à ſecũdo, & tertio, & hic ſufficit dicere quod ſecundum, & tertium, fit in abſceſſu, & extra uenas, & in cauitatibus muſculorum, & carnis: quartum uerò, & quintum fiunt in uenis: ſecundum ergo, & tertium ſunt minus malę, quia minus cõmunicãtur cordi quàm quartum, & quintum: & ideò illa duo genera ſcilicet ſecundum, & tertium propriè dicũtur febres abſceſſuum, ſeu apoſtematum: Et ſunt quaſi medię inter diarias, & ſua genera: ſcilicet ſynocham, & tertianam, aut quartanam continuam. Prætermiſsis igitur duabus febribus quæ non ſemper committantur abſceſſus, quandoquidem genera per ſe quæ ſunt neceſſaria, & pathemata ſint ut dixi quinque: nam de diaria conſtat ex Hippocrate: & etiam

in

in materia perfectè ſuppurata illud do cebimus paulò pòſt: de ſecundo, & tertio genere clariſsimum eſt ex loco allegato: quia ratione febris quæ eſt in ſanguine, & fit ex ſynocha ratione febris factæ, febris quæ ſuccedit materiæ illi eſt continua de genere tertianarum, aut quartanarum: quæ uero fit in ſanguine proximo abſceſſui, etiam neceſſario fit, cum ſit in uenis ſanguis concluſus, & incaleſcat propter locum, & propter calorem, abſceſſus, & propter putredinem: ergo fiet ſecunda ſynocha cui ob cauſam dictam ſuccedet alia continua tertiana, aut quartana ex Galeni eadem authoritate: ergo erunt omnino quinque febres neceſſario quæ conſequuntur abſceſſum interiorem. & ſi abſceſſus ſit in loco calido ſemper tempora febrium ſecundi, & tertij generis, ſeu quæ ſunt in materia contenta in abſceſſu, præcedẽt tempora febrium quarti, & quinti generis: ſcilicet quæ ſunt in ſanguine contento circa abſceſ-

ſum,

ſum, & hoc eſt uelut in morbo laterali, in peripneumonia, in abſceſſu iecoris: ſed in locis frigidioribus utpote articulis præcipuê quartum & quintum genus præcedent, ſecundum, & tertium: ſicut in carnib. glandoſis. De cerebro, ac membranis eius dubiũ eſt, quæ genera præcedant? & credo quód plerunque contingant ſimul. Forſan poſſet aliquis dicere, & ſuſpicari etiam quod ſecundum genus, & tertium coinciderẽt cũ quarto, & quinto, ita ut reducerentur ad tria genera ſcilicet diariam, & unam ſynochã, & unam cõtinuam cum proportione, quæ ſint communes, & materiæ contentæ in abſceſſu, & materię quæ eſt circum abſceſſum? ſed iſtud etiã non poteſt eſſe: quoniã ut dixi illæ febres ſunt diuerſæ naturæ: nam materia quæ continetur in abſceſſu facit febrem mediam inter diariã, & eam quæ fit ab humoribus, uel eas: ſcilicet ſynocham, & tertianam, aut quartanã, continuam, ergo non ſunt eiuſdem generis: cum illæ quæ fiunt in ſanguine circunſtante

cunſtante ſint omnino ut dici ſolet humorales. Præterea ſymptomata ſunt diuerſa ut declarabo, & tempora etiam ſunt diuerſa, quia materia quæ eſt in abſceſſu celerius putreſcit quàm quæ eſt circum abſceſſum, cum ſit in loco calidiore, & magis cōſtricto. Et ſi quis dicat quòd aliquando ſaltem erunt quatuor tantũ febres: quia diaria ſolet breui abſolui, & ut nomen declarat in una die: dico quòd non eſt abſurdum aliquãdo id cõtingere, licet raro: & adeò raro ut rarius contingat eſſe quatuor tantum febres, quàm ſeptẽ, quia cum morbus deſæuit natura, cogitur relinquere regimen totius corporis, & tunc accedunt illæ duę quæ nõ conſequuntur neceſſariò naturã abſceſſus, hoc autem contingit cũ materia abſceſſus fuerit multa, aut ualde praua, aut in loco malo, ut in cerebro, prope cor, & circa guttur, ubi facit ueram anginam: & etiam in intimis iecoris: ubi quãuis perueniat ad ſuppuratione͂, nòn pateat exitus materiæ niſi perforato toto iecore.

Ex his cõſtat primũ febres abſceſſuum interiorum plerunq; terminari ad mortem : quia in tribus caſibus ſunt lethales : & in quarto oportet adeſſe robur uirium, & medicum eſſe ſolertẽ. ſequitur ſecundo quod tales febres ſunt acutæ ualde : quia & ſi unaquæq; earũ per ſe eſſet mitis, tot congregatis ſimul neceſſe eſſet cum ab antiquis pro una habitæ ſint, illam congeriem eſſe ualde acutã. Vnde patet eiuſmodi ægros breui mori poſſe, breui ſanari non poſſe. Sequitur etiam quod cum ſint tot genera diuerſa earum, & ſingula habeant ſua tempora, oriri maximam confuſionem, adeò ut uix diſcerni potuerint: & maximè ante nos credentibus quod quincũplex eſt eſſe unum : cum præterea accedant ſymptomata ex ipſo morbo principali, id eſt, abſceſſu, qui aliquando facit dolorem, aliquando conuulſionem, delyria, uigilias, inquietem ſemper, adeò ut ſit lacuna miſeriarum. Ex quibus etiã facilè intelligitur quòd febres quas medici pro peſtilentibus

habent,

habent, & curant, ſunt ex hoc genere: & ideò ſunt adeò lethales, & maximè: cum perperam curentur, & habentur pro peſtilentibus non quia ſint à qualitate uenenoſa neque peculiari quodãmodo pernicioſa. Sed quoniam plurimos occidant, dicebat enim Galenus morbi uagãtes cum multos perimunt, peſtilentes appellantur. Et ſi quis obijciat quod ſunt peſtilentes quia contagioſi dico quod non ſunt contagioſi, propter uenenum, ſed ob magnitudinẽ putredinis quando abſceſſus fuerit in loco qui perflatur, & eſt cerebrũ, & cor, & pulmo, & pectus, & guttur, & os, ut colligitur in libro de Vſu Cap. 5. reſpirationis. Et ideò angina, peripneumonia, morbus lateralis, abſceſſus in ſepto tranſuerſo, diaphratondis, in capſula cordis omnes ſunt contagioſi: etiam in ore, ſed ille non eſt lethalis, ideò nemo dat quòd nõ habet: nam & ſi quis corripiatur ab eo affectu ob commertium, non dicit ſe laborare peſte, quia non moritur: nec eſt in

periculo mortis, abſceſſus autem qui fiunt in iecore, uentriculo, inteſtinis, renibus, omento, meſaræo, & ſunt ualde frequentes hi, & in ueſica non ſunt contagioſi per aerem, ſed per decubitũ in eodem lecto: cum priores ſint utroque modo. Et hoc contingit quia talis materia abſceſſuum propter tot febres eo perducitur malignitatis ut inficiat omne quod tangit, & aliquando illico interficit. Et pręcipuè quoniam qui putreſcit humor eſt in corde, & hanc appellant uenenoſum, & peſtilẽtem, quia ſtatim interficit, & eſt cõtagioſa ob locum, & magnitudinem putredinis, & conſenſum reſpirationis. Et tamẽ non eſt peſtilens ſub hoc ſenſu, quòd ſit uenenoſa, quoniam non debet curari per alexipharmaca, ſed ſolo confirmantia cor & ea quæ putredini reſiſtũt, & hæc plurimum differũt ab alexipharmacis. Et ideò hic error fuit neceſſarius cogni tu ob curam: nam quantum ad reliqua eſſet leuis. Et quod hoc non ſit propter uenenum, ſed propter uehementiã putredinis

tredinis, apparet quia ægrotantes ex morſu ſerpētum pernicioſiſsimorum, & ex potu napelli nō inficiuñt quemquam nec ſpiritu, nec qui ſecum cubet, ergo manifeſtum eſt, quòd hoc contagium contingit ratione uehemētis putredinis, cuius indicium eſt maximus fœtor excrementorū: & ideò cū iſtud ſentitur, oportet fugere celerrime & procul, & ſibi cōſulere cum his quę reſiſtunt putredini. Non negauerim tamen eſſe genus quoddam peſtis contagioſum, quòd uenenum ſecum habet, & non uenit à Cœlo: ſed & ipſum contingit ex putredine uehementi caſu facta ſicut comedendo medullas oſsium ſepultorum, & manendo in ſepulchris: & hoc eſt uenonoſum, ſed tamen & ipſum interficit excitatis bubonibus, ſicut apparet in uulgata noſtra peſte: quæ fuit ut ſæpe aliàs dixi ignota antiquis: ſaltem Hippocrati, & Galeno: nā Arabes eam uidētur agnouiſſe. Signa igitur harum febrium ſunt duorum generū: unum quod ſumitur ab ipſis abſceſsi-

Parte 3. ca. proprijs. ſceſsibus de quibus dicam ſuo loco: aliud uerò ſumitur à febribus ipſis ſcilicet ſecundo, & tertio genere. hæc enim ſunt propria abſceſsib. & ſunt, quia uapores illi nō facilè penetrāt ad cor, niſi abſceſſus ſit prope mites in ſuo genere, tamen ſunt magis pernicioſæ, quia corruptio eſt maior & ideò proprium earum eſt, quod dicebat Raſis, de febre peſtilenti, quieta exterius, interius conturbans, quæ ut plurimum occidit. Cū ergo ſuppurato abſceſſu fit rigor, ut dicebat Princeps Tertia Quarti, & ſumpſit à Raſi uigeſimo ſeptimo cōtinentis, & adducit Galenum ex opere de locis affectis: ſed clariſsimè ſecundo Prognoſticorum ubi reddit rationē quare rigor ſuccedat dum erumpit ſuppuratio interior, & eſt ueriſsima, & clariſsima, quoniam materia illa acris, & calida ob putredinē ſpargitur ſuper muſculos. Cū ergo ſuppuratio fiat ſenſim antequam erumpat ſpargentur uapores calidi, & acres qui excitabūt horrorem. Si ergo inueneris febrē continuā,

Tract. 1. cap. 26. Tract 1. ca. 1. fol. 300. pag. 3. Com. 58.

& confuſam ratione exacerbationũ, & declinationum, & cum caliditate indeſinẽte circa unum ex tribus uentribus, & horrorem non continuum, & inordinatum, tunc ſcias quòd in eo uentre ubi eſt calor perpetuus eſt fundamentum febris ex abſceſſu: & eſt febris conſequens abſceſſum.

24. Febris Lipyria.

Hæc febris eſt ſpecies deterior generis præcedentis: & fit, ut recitat Galenus Quarta Aphoriſmorũ, ex profunda inflammatione, uel eryſipelate ualidis. Cuius indicia ſunt febris continua, Partes exteriores frigidæ interius uritur: Et ſitim habet. *Com.48.*

25. Febris ex Epiemate.

Hæc fit iam effuſa ſuppuratione in loco cordi aut cerebro propinquo collecta. Signa proponũtur ab Hippocrate his uerbis. Si febris non demittit, ſed interdiu tenuior noctu uehemẽtior eſt: ſi copia ſudoris elicitur: & tuſsiendi cupiditas eſt, nec quicquã tamẽ dignum commentatione expuunt, ſi oculi caui *2 Progn. tex.60.*

redduntur: Maxillæ uerò rubrem trahunt, & ungues manuum curuantur: Digiti uerò potiſsimũ ſummi caleſcũt. Atque in pedibus tumores conſiſtunt: Necꝫ cibum appetunt: Ac puſtulæ circa corpus erumpunt. Huic neſcirem quid addẽdum, ſi numeri perfectio nõ me incitaret. Diximus enim quòd ob exhalationem ſuppurationis, horrores interdum leues & inæquales, & inordinati, & maximè cum detegũtur ſuperueniunt id accidit, quoniã uapores illi à frigore externo retinẽtur, atcꝫ ſic pungunt: nam ſi ex frigore horror fieret in quibuslibet febribus, dum detegerentur, accideret.

26. Febris Syncopalis humoroſa.

In Syncopim deueniũt homines deiecta uirtute: deijcitur autem ab utrocꝫ extremo, maximè ſi morbus cum natura cõnſentiens in immodicum lapſum corpus reduxerit. duo igitur ſunt modi, unus ut ab humoribus craſsis, lentis, frigidis id accidat: alter ut ab humoribus

moribus calidis, ſiccis, tenuiſsimis, manifeſtum eſt autem quod in utraq; exiguntur tria: multitudo eorum uires imbecillæ, & compoſitio obnoxia ſcilicet in humorali cum ſtrictis uenis, & anguſtis meatib. & maximè cutis: in ea quæ fit ex tenuibus humoribus latis, ac rara cute. Signa qualia à Galeno deſcribuntur, ut os uentriculi ab horum multitudine oppreſſum ſit (nã id præſupponitur pro morbi ſubſtãtia.) Præcordia inflata, & corpus totum ampliore mole quàm pro naturę modo cernitur. Tum color alijs quidē ad albidius quàm pro naturali habitu, & intercute aqua laborantium magis ſimilis eſt: nonnullis etiam ad nigrius, aut liuidius quos quidem medici plumbei coloris appellãt. Omnibus pulſus minores ſunt quàm pro caloris ratione. Præterea obſcuri omninoq; inæquales: ſæpe ea inæqualitate quam Siſtematicē Græci uocãt: ſemper uerò ea quæ in uno eſt ictu. Liquet autem quod hæc duo genera febrium ſcilicet præſens, & quod mox

12. Art. cur. cap. 3, in prin.

ſubijciemus iam dicta ſunt, ſed à ſymptomate nomen acceperũt, quod quidem curã ad ſe trahit, & uetat alia quæ neceſſaria eſſent. Eſt enim hæc è genere quotidianarum, ſeu ut melius pituitoſarum, uelut ſequẽs tertianarum, ſeu bilioſarum.

27. *Febris Syncopalis minuta.*

Hęc fit à flaua bile circa os uentriculi acuta tenuiſsima cum corpore raro. Signa ſunt ex ſymptomate ipſo cũ notis naturæ, & compoſitionis eius. Solet, & materia ibi uomitũ aut nauſeam excitare, & caput tentare, & ſi adijciantur febri quæ dixit Hippocrates Quarta Aphoriſmorum. Abſtinentia à cibo, cordis morſus, tenebricoſa uertigo, Oris amaritudo, iam cõfeceris ſyndromen fermè totam. Præcipuum tamen ſignum eſt præter hæc, ſudor roridus defluens ex facie. Manifeſtum eſt etiam quòd in his erunt pulſus parui, & languidi in quauis parte corporis, quòd non accidit in præcedente: ſed

Text. 17.

ſed & inæquales. Et caſus frequens in ſyncopem.

Febres compoſitæ.

28. Febris hectica cum putrida.

Et ſi hectica ſub putrida latitet, hoc eſt difficilius cognitu. Cum ergo uideris febrem quæ à ſudoribus non ſoluitur, & arteriæ locus eſt calidior, & pulſus uidetur aliqualiter durus, tunc animaduertas illud etiam de annotatione à cibo quæ ſi adeſt certior es, quod hectica ſub putrida latitat. Et ſcias quod huiuſmodi compoſitio eſt illa in qua prodeunt non multo poſt urinæ cum pinguedine innatante. Et poſt miſtę cũ eius ſubſtantia.

29. Hemitritæus Primus.

Coniungũtur febres cõtinuæ continuis ut dictũ eſt dignoſcunturq́; uarietate exacerbationẽ, ueluti ſi intra ſeptẽ dies quis ſex habeat aut ſeptem exacerbationes, & non perpetuis diebus, dicemus eſſe tertianã continuã iunctam quartanæ,

quartanæ,continuæ.Si uerò quotidiana intermittens continuæ bilioſæ, aut melancholicæ iungatur, fiunt genera hemitritæorum, de pluribus etiam intermittentibus eiuſdem generis quę ſimul iungantur iam definitum eſt, duo ſunt modi quos quia nõ uidemus contingere,aut rariſsime (omiſſa cauſæ inquiſitione, quoniam hic locus non eſt) prætermittemus, ſcilicet continuarum cum eiuſdem generis intermittẽtibus: & intermittentium inter ſe diuerſi generis miſtionem,& harum quidem, facilior eſt prioris inuentio: nam ſi bilis intra uenas retinetur, non fiet intermittens, (neq; enim eſt ut iſti putant quod bilis, aut alius humor extra uenas febrem facere poſsit, poteſt bene putreſcere,)ſed ſi extrudatur bilis,nõ fiet cõtinua: ideò raro contingit,cõtingit tamen duas eiuſdẽ generis uidere febres unam cõtinuam alteram intermittentem parte una, ſcilicet materiæ extruſa, altera retenta intra uenas. Etenim non à materia quæ extra uenas febris fit,ſed

à parte

à parte duntaxat quę in minimis uenis relinquitur. Quomodo ergo poterunt eſſe duę febres, una continua altera intermittens? ſiquidem intermittens febris fit, cum humor putreſcit in uenis, aut magnis, aut paruis, & ex magnis in paruas detruditur inde ex eis extra: ſeu ergo in magnis ad paruas ſeu in ſolis paruis, putreſcat omnino neceſſe eſt, ſolam eſſe intermittẽtem: cum in una uel putreſcat in magnis uenis, in altera nõ relinquatur, neque enim eo uſq; procederet, ut extra uenas truderetur, cũ uerò id acciderit frigori cõtinua admiſta erit, neq; motus magnus (qualis in rigore) adeſſe poteſt, cunque humor ſit idem, & ſymptomata erũt ſimilia, quare intermittens pars uidebitur eſſe continuæ: difficile quoq; eſt duas fieri intermittentes diuerſi generis, neq; id uiſum eſt à me unquam, neque legi apud aliquem qui uiderit. Et ſi Galenus admittat cauſam ut dixi ualde obſcuram, habet: nam ſi dicas quòd materiæ permiſcentur, cur ergo duarum tertiana-

rum

rum typi diſtincti manent. Hemitritæi autem iuxta coniugationes ſex ſunt, ſed nos exponemus ſolum tres, aut antiquis magis notos, aut qui frequentius eueniunt. Et accidunt etiam alij cũ iam laboranti, utpote quartana febris tertiana continua ſuperuenerit, ergo primi compoſitio conſtat ex pituitoſa continua, & tertiana intermittẽte, treſqúe habet ſpecies, aut enim bilioſa materia, aut pituitoſa præualet, aut utræ-
Cap. 7. qúe æquales ſunt. Signa ergo ex his quæ Galenus prodidit in ſecundo de differentijs febrium ſunt ſumenda. Ergo hemitritæi ſignum primum eſt, ut ſit febris cõtinua, non quidem ſub hoc ſenſu quòd careat typo, & frigore, & rigore, ſed quòd ſit indeſinens: nam in adoleſcente illo adfuit prima die pulſus paruus inæqualis horror, & ſe contraxit hora ſexta, & in ſecunda die hora quarta contrahebatur, & refrigerabantur extrema, & paruus erat pulſus, non tamen horrorem habuit, neq; inæqualitatem, ſed ſolam annotationem

(utitur

utitur hoc nomine, id eſt, ἐπισημασίας ꝙ commune ſit & exacerbationi quæ eſt incrementum ſine typo, & ſine contractione, & accesſioni quæ eſt cum contractione ſcilicet pulſus, & corporis, & cum typo, id eſt, frigore, rigore aut horrore, & mediæ mutationi inter has quę nomē non habet latinum: quanquam nec annotatio latinum ſit, ſed tamen minus abſurdè dici poteſt, ab annoto quod eſt notam aliquam oſtendere alicuius rei: & tertia die accesſionem paſſus eſt horridam hora ſecunda: & in quinta aliam horridā accesſionem, ac rurſus in octaua: die autem quarta ſimiliter accesſio facta eſt uelut quotidianæ, id eſt, cum frigore ſine horrore, & inæqualitate: hoc igitur eſt quintum ſignum: nam ſecundum eſt Rigor ſcilicet tertianæ. Tertium horror quotidianæ in die tertianæ: quartum repetitio eius ter per ſpacia longa: dicebat enim. Primo in primū de morbis uulgaribus. Nam breuibus ſi interuallis *Com. 23.*
à ſeſe ſint mutuo motus horrifici diremptí,

rempti, inæqualis dicitur, & horrificus motus. Sin ampliora ſint interualla, fit illud ſymptoma reduplicatio, & dicitur. Hæc fit præcipuè in ſemitertianis, ut uocant febribus, quo circa ternę plerunque ſunt, & quartanę (ſcilicet in die grauiore.) Quintum ut dixi quotidiana cum frigore ſine horrore, & inæqualitate. Relinquitur igitur ut oſtendam quare plures fuerint acceſsiones duabus in die impari, prǽcipuè cum aſſerat acceſsionem tertianæ coincidiſſe cum acceſsione quotidianæ hora ſecunda diei? Deinde quomodo appellet quotidianam, continuam uerè, & propriè eam febrem cuius exacerbatio alternis diebus ſit, cum frigore, & contractione tàm corporis quàm pulſus, diebus intermedijs non ſolum cum his, ſed etiam cum rigore, & inæqualitate? Conſtat autem nō eſſe uerum quòd dici ſolet in hemitritęo in die deteriore adeſſe duas annotationes in compreſſas, cum Galenus dicat fuiſſe quatuor, ſi quis rectè ſupputet: quia illa ſecundę horę uicem

cem geſsit duarum, & idem dicit in E- *Loco alle-*
pidemijs. Sed neq; fuerunt incõpreſſæ *gato.*
ex his quæ dicta ſunt ex primo de diffe
rentijs febrium: cum dicat ſe intellige- *Cap. 9.*
re per annotationem incõpreſſam ac-
ceſsionem in qua neq; frigus extremo-
rum adeſt, neq; paruitas in pulſu, quo-
rum utrunque adfuit in adoleſcente in
die minoris afflictionis, ſeu pari. Ni-
mis autem eſt, aut mihi uidetur, ſi Gale
ni obſcura dicta conciliauero abſq; eo
ut admittam etiam eos qui ſine ſtudio
res proferunt aduerſus mentem illius.
Vnum igitur hoc colligo, & in lib. de
Febrium differentijs. Et primo, ac ter- *2. Cap. 7.*
tio in primum de morbis uulgaribus *Com. 23.*
Hemitritæum eſſe febrem in qua alter- *Com. 5.*
nis diebus tres, aut quatuor fiant an-
notationes, ſeu duas acceſsiones cum
reduplicationib. horrificis, in alijs in-
termedijs tantum unam annotationẽ,
ſed abſq; horrore, & reduplicatione. Vt
iam de re ſeu ſignorum qualitate, ac na
tura febris non ſit ambiguitas, aut con
troverſia ulla, ſed de cauſis dubium eſt:

& poſſem præterire honeſtè, & deberẽ ſi res eſſet difficilis, quam tamen ille ut ſolet pretermiſit, ſed eſt ſatis perſpicua. Tria ergo oſtendere oportet primum quòd fuerit quotidiana illa uerè continua, quod aſſumit Galenus ad faciendam fidẽ quod fuerit hemitritæus uerus, nec hos ſolùm, quoniam nunquã intermiſerit, ſed quòd uacauerit horrore, & inæqualitate in diebus partibus, quæ ſunt propria intermittẽti quotidianæ. Et quod ſublata tertiana remanſit in diebus tàm imparib. quàm paribus quotidiana cõtinua exquiſitiſsima, cũ nec in illis haberet reduplicationes, nec horrorem, nec inæqualitatẽ ullam: ſolum omiſit ſignũ de frigore ac contractione, quę ſunt intermittentis propria non continuæ: nam ſi dixiſſet caruiſſe, illis clara fuiſſet tota oràtio, quia tamen uidetur dicere quòd aduenerit more ſolito, uidetur non exquiſitę continuæ ſeruaſſe naturam, ſed propter commertium tertianæ præteritę ſeruaſſe frigus, & contractionem, & paruitatem pulſus,

ſus,ut eſſent annotationes compreſſæ, non incompreſſæ, ut apparet. Prima Quarti ex authoritate Raſis. Et ideò dicit (eſt ſimilis hecticæ) uel ergo Galen. omiſit id ſcilicet quòd erat ſine frigore, & contractione tam in corpore quàm in pulſu: uel eſt dicendum fuiſſe quotidianam ueram continuam, ſed non puram ob cõmercium tertianæ iam præteritæ. Et ita ſtatuemus hoc ultimum illius ſignum in hemitritæo dicentes: cuius quotidiana eſt compreſſa, etiam poſt tertianæ diſceſſum. Itaque decorũ iam cauſa manifeſta eſt: ſcilicet quare fuerit quotidiana continua uera, & cur habuerit tamen cum hoc frigus, & contractionem, & annotationes compreſſas. Tertium eſt quare habuerit habeatq; hemitritæus in die tertianæ duas reduplicationes quæ non ſunt ex natura quotidianæ, neque tertianæ ex quibus ſolis componitur: & quare in die pari ſcilicet quando non adeſt, tertiana caret & reduplicationibus, & horrore, habeat tamen annotationem,

Tract. 1. cap. 48.

& frigus, & contractionem: & dico ꝙ ex permiſtione tertianę cum quotidiana ob imbecillitatem naturæ, & materiæ lentorem impeditur motus expulſionis,ut non poſsit perfici. In prima tamen acceſsione tertianæ fit rigor: quia natura nondum eſt debilitata in ſecunda, & tertia fit horror, qui eſt medio motus rigoris, & hoc quoniam quod nō potuit facere natura in una uice ob imbecillitatē facit in duabus,uel in tribus, aut quatuor uicibus. Sicut uidemus in illis qui ferunt pondera ex quo patet quòd talis horror fit natura expellente bilem ſcilicet & materiam tertianæ,non autem quotidianæ. Secundum quod tēpora quę ſuccedunt horroribus ſunt tempora tertianę nō quotidianæ in die autem quietiori natura efficit contractionem: quia factura eſſet horrorē ſi eſſet quotidiana intermittens:& ſi eſſet cōtinua pura,faceret annotationem incompreſſam.Hæc enim propria eſt quotidianæ continuæ, ac quaſi hecticæ ut dictum eſt. Ergo propter

pter naturam tertianæ erit media, quia tertiana induxit conſuetudinem naturæ ad motum quẽdam tempore annotationis, ergo aduenićte annotatione, neq; poteſt fieri horror, quia non adeſt tertiana, nec auxilium motus bilis: nec quotidiana eſt intermittens: ergo incipit ſolum motus contractionis, & non finitur: & hoc eſt frigus cum cõtractione membrorum & pulſus, ac paruitate illius. Et hæc febris eſt ualde frequens: & maximè Romę ut teſtatur Galenus.

30. *Hemitritæus ſecundus.*

Hic habet continuam tertianam, & intermittentem quotidianam: & ideò habet modicum horroris ſingulis diebus minorem quam in quotidiana ſincera. Et ſingulis diebus exacerbationis loco, annotationẽ incompreſſam propter motum naturę conſuetũ in quotidiana. Et Galenus non uidit ipſum, & rariſsimus eſt, & longè periculoſior priore: ſi tamen inuenitur, nam difficillimum eſt retineri bilem quę eſt calida,

& tenuiſsima, & expelli pituitam, lentam, craſſam, frigidam.

31. Hemitritæus tertius.

Hic eſt frequentior: quia natura materiarum eſt magis ſimilis. Et habet in quarta die multas reduplicationes cũ frigore, & cũ horrore: perſæpe adeſt rigor, ſed non magnus: Et reduplicationes ſunt longiores. In diebus autẽ quietioribus habet frigus longius: Et maiorem contractionem: Et in tertia die frigus & contractio, & paruitas pulſus ſunt minora quã in ſecunda: & aliquando ſunt adeò occulta, ut non ſentiãtur. Hic eſt tanto periculoſior primo quanto etiam longior, quanto uerò ſecundus, hoc eſt breuior, tanto eodem pernicioſor ut medius ſit.

32. Febris peſtilens ſigna peſtis, & venenorum.

Et febris nomen in peſtilenti non eſt ſecundum eandem rationem. Neq; uerè peſtilentes ſunt quæ plures occidũt, cum eiuſmodi ſint quæ ab abſceſsibus profundis, & in uentribus fiunt, neque

quæ

quæ contagioſæ ſunt. Hoc enim ob putredinem ſæuam contingit, ſed neque quæ ſyncopim adducunt: docuimus enim harum omnium differentias, & ſigna, ſed quæ propriè ob occultam aliquam qualitatem intermittũt, quibus accidit ut ſint uagantes, aut cõtagioſæ, aut ut ſint feruidæ, aut mites exterius, aut ut fœteãt excremẽta uel ut ſint colliquata: & nihil tamen horum eſt peſtilens, ſed ei adiunguntur. raro enim magno malo, non alia magna mala adiunguntur: præcipuè natura quę eſt miniſtra uegetatricis animæ corporis cuſtodiam deſerente. Cum uerò uenena infinitorum prope generũ ſint dico, quæ à proprietate etiam ſola enecant uelut toxici, napelli, uiperæ, reguli, armeni, cum etiam exitio ſibi inter ſe ſint, manifeſtum eſt etiam peſtilẽtium morborũ innumeras eſſe ſpecies: quo circa, & ſigna diuerſa: quare etiam ut generalia tradantur difficillimum erit. Aſſumemus tamẽ pro norma, quæ Galen. ſcripſit ex tertio de Præſagio ex Pulſibus, Cap. 4. iuxta finem.

ea autem ſunt hæc: Pulſus perſæpe ſano ſimilis, reſpiratio fœtida color eryſipelatoſus. Pectus urēs (licet hoc haud explicet) Ad hæc conturbata quorundam urina uidetur eſſe, & aquoſior, ac nonnullorum multoq; pro natura tenuior: atq; hæc quidem certiſsima eſt. Nec non quæ naturalibus undequaq; ſimilis eſt colore, & craſsitudine hæc etiam ad ſecūdam ſpem certiſsima eſt, quæ ſi ſublimamento probo ſit prædita, multo etiam eſt certior: ſiquidem ſedimētum ſit candidum leue, & æquabile: Præcipue uerò ſublimamētis animus eſt adhibendus. Nam quędā quæ ſubliuida quodāmodo ſunt, latent: & item alia quæ aranearum latas telas referunt in modum lanæ congeſtæ. At ſi quid tale animaduertas, aut nullū planè ſublimamentū innatare urinis in peiorem partem hæc interpretare: ſi contraria uideas quæ retuli, modo non poteſt fieri ut mali effectus homo ſit. Ex his igitur diſcernas utrum inæqualitate quapiā affectus ſit, an peſtilens morbus,

bus, & exitialis, qui hæcticam febrem habeat, eum prehẽdat. Præterea ex his quæ balneum conſequentur. Et enim cibum reſpuunt, & ſitiunt præter modum, ac frigidam poſtulant. Etiam oculi illorum ſunt accuratè inſpiciẽdi: nam inter lauandũ manifeſtè redduntur calidi, & flammei, quidã poſtea tales permanent: quos planè ſciemus teneri peſte. ſciendum tamen nonnunquam incidere ſine peſte has ipſas febres, ut de illis ꝓdiderunt omnes inſigniores medici, uocantq; peſtilentes. Intelligit qđ ſint peſtilẽtes, non tamẽ tum peſtis ulla graſſatur in populo. Vnde ſciendum quòd ut ſuprà dixi febris alia eſt contagioſa, quæ fit ob uehementem putredinẽ: alia quæ fit ab aere uitiato: hęc proculdubio uagatur in populo, nõ tamẽ neceſſario interficit: ideò peſtilens non eſt. Febris ergo peſtilens antiquorum erat febris quæ graſſabatur in populo cum eſſet lethalis. Febris peſtilens uulgari nomine noſtra ætate eſt, quæ ob maximam putredinem contagioſa eſt,

& multos etiam ob eandẽ cauſam interficit, quia putrefacit mẽbra nobilia, aut ſaltem in illis creat inflãmationes: febris peſtilens uera non eſt aliqua ex his, ſed quæ proprietate occulta interficit ægrum. Et nõ eſt neceſſe, ut ſit acuta, quamuis plerunq; ſit ex eius genere. Hæc tamen poteſt coincidere, cum prima quæ eſt peſtilens, & quandoque non. Quia ea febris peſtilens ſecundo modo dicta eſt non ſolùm grauior cæteris, ſed etiam plurimum refert cognoſcere illam ut ſciamus cauere. Et ut dixi cum contagioſa ſit: ſcire an mortui ex ea perierint, ideò ponam ſigna eorum, & ſunt præceps mors, Bubones ſub alis, aut in inguinib. aut poſt aures uel circa: Maculæ fuſcæ, aut nigræ in toto corpore, aut maximè circa ſcapulas: & pendula pars aurium. Ac naſi alæ nigræ, aut liuidæ, uel fuſcæ: Et carbunculi mali coloris præſertim: & dorſum flagellatum: & dum ægrotaret uomitus: dolor capitis maximus: delyrium, ſitis ingens, & cordis palpitatio. Et qui ex

ueneno

ueneno pereunt quædã his ſimilia habent, quædam non. Dicebat enim in ſexto de locis affectis: Quum homo *Cap. 5.* ſuapte natura probis humoribus abundans, ac ſanorum more educatus derepente moritur: Et corpus, aut liuens, aut nigricans, aut uarium, aut difflues, aut putredinem moleſtam olet, hunc uenenum aſſumpſiſſe aiunt. Nos uero, & ſigna é facie eadem quæ in peſte addimus. Et totum corpus nigricans: & tumorem uentris, & caſum capillorum, & unguium: quæ ſunt ualde propria ſigna: Et dum laborat æger uomitus uehemens, aut nauſea: & cruciatus magnus: Et non adeſt nec febris magna, nec capitis dolor magnus, neque delyrium. Et ſi uenenum ſit lentum, loco cruciatus adeſt lingua nigerrima, & adeò arida ut hæreat aurichalco: & tabes totius corporis.

33. *Febris peſtilens Ephemera.*

Hęc eſt omniũ uiolẽtiſsima, quę occidit intra uiginti quatuor horas, & palam eſt tũ ex effectu, tũ ex ſignis quod

eſt ephemera: & eſt morbus popularis qui maximè uiget apud Anglos, & Belgas: & uagatur plerunq; ab Oriente in Occidentem, & interficitur maximam hominum multitudinem: & rarò occidit potentes, & creditum eſt à quibuſdam imò Eraſmus tradit id contingere corrupto aere ab excremẽtis Zethi, & eſt ſatis uerìſimile, quoniam ex utentibus Zetho nullæ uiuunt immundius: & in quibus aer incaleſcat per æſtatem magis. Signa dolor paruus in crure, uel alia parte quaſi punctio febris: Caros profundum: ſudor cum quo exſpirant. Auxilium inuentum fuit intercipere ſomnũ, urinam prouocare, quoniam tempus non ſuppetit.

34. Febris putrida peſtilens.

Eius ſigna ſunt ſigna cõmunia: quoniam plerunq; febres peſtilentes ſunt coniunctæ putridis, rarius ephemeris, rariſsimè hecticis: uel ſigna putridarũ iuncta ſignis uenenorũ. Signa autem uenenorũ ſunt Vomitus. Magna mutatio coloris in facie. Magna anxietas.

Palpi-

Palpitatiò cordis. Caſus uirtutis: ſudor frigidus: nigrities extremorum: tumor uentris repentinus: odor quidam peculiaris: mutatio excrementorum ad uiridem: tum ſymptomatica expulſio. Et hæc ſunt cõmunia peſti. Vltimum non ita ſcilicet dolor, & eroſio repentina in uiſceribus. Et in mortuis caſus capillorum & unguium, ut cõtra in peſte Color liuidus naſi, & Bubones commune eiſdem dorſum flagellatum.

35. Febris Hectica peſtilens.

Hæc febris eſt omnium maximè mitis, & quo ad tactũ, & pulſum, & ſymptomata: & celerrimè occidit: & maximè inſanabilis eſt, cum enim prauitas occulta ſit, & pernicioſa, & in membro ſolidiſsimo, & tempus breuiſsimum, meritò perimit ſtatim uel ex ſignis partium componentium: id eſt, ueneni, & hecticæ.

36. Febris Variolarum.

Hi morbi ſcilicet uariolæ, & morbilli (quòd mirum eſt) Græcis fuere incogniti, cum tamen dicat Auerroes quòd

eueniunt

eueniũt omnibus hominibus, & fiunt uariolæ natura purgãte ſanguinem ex quo genitus eſt infans à parte craſsiore, ſicut morbillus à tenuiore, ut ſecundo de facultatibus naturalibus. Signa aduentus ſynocha corporis totius grauitas peculiariter capitis, & grauis dolor: Timor in ſomno: Facies rubra, & cum punctione Oculorum lachrymæ, & inflammatio Pruritus naſi: Dolor dorſi: Conſtrictio anhelitus: Raucedo uocis: Sputum craſſum exſiccatio oris Alices, & Oſcitationes Gutturis, Et pectoris dolor, & aſtrictio: Et cum exeunt ſunt maiores, & rariores morbillis.

Cap. 8. 4. Tract. 4. cap. 7.

37. Febris ex morbillis.

Signa ſunt eadem ſuperioribus: ſed grauitas, & dolor dorſi minor: Verùm inquies, & inflammatio, & nauſea ſunt ei peculiaria, aut maiora longè, & morbilli exeunt ſimul aut in breui tempore uariolarum, aut numerus in dies, & horas augetur.

38. *Febris liquefaciens.*

Hæc eſt à ſymptomate dicta, & triplicis generis, aut enim liquefacit caliditas adurens craſſa in ſubſtãtia, & tenuis in qualitate, ſicut calor fulminis: Aut ob proprietatem, uelut argentum uiuum quod diſſoluit aurum: Aut ob putredinem uehementem Signa communia excrementa pinguia propriè alui, & oleoſa propriè ueſicę: Et caſus uirium, Si autem ſit à putredine odor eſt fœtidus magis, qui à ueneni qualitate, color eſt liuidus: ſi à calore ardẽte, neutrum: ſed corpus magis exſiccatur. Et in hoc genere eſt tranſitus à ſigno ad cauſam adeò ut ſint duo genera ſignorum, ut cognoſcas liquorem, & ut cognoſcas à qua cauſa fiat. Et ſpuma dixit Galenus eſt ex ſignis liquefaciẽtis: Et deiectio quæ eſt grauis odoris, aut quæ ſplendet in modum olei, aut quæ eſt liquida ſi ſit alicui: aut cum ſedimen to craſſo in modum furfuris, aut ſquamarum, aut partium carnearum in urinis, omnia ſunt ex hoc genere.

39. Febris

39. *Febris cum vomitu, vel fluxu ventris.*

Hæ febres omnes iā dictæ ſunt, quia ſunt ſub aliquib. ex his generibus: Verùm uolumus oſtendere quomodo ex ſymptomate coniuncto dignoſcamus naturā febris, & cauſas tàm febris quā ſymptomatis cōiuncti. Et ſymptomata quæ nō ſunt pathognomica, & ſunt frequentia, & magni momenti, præcipuè ſunt duo: uomitus, & fluxus uentris, qui eſt duplex diarrhœa, aut dyſenteria. Si ergo uomitus coniungatur cū febre cōtinua, & non alleuiatur ex eò, tunc uentriculus patiatur, & non ſit error in uictu, nec coniunctio fortuita, oportet ut materia corrupta tranſeat ad uentriculum: materia enim quæ eſt in illo nō facit febrem putridam propter ſpacij magnitudinem: ergo iſtud accidet uel quia materia defluit à iecore, uel cerebro, uel liene, uel meſaræo. Et ſi erit craſſa, & lenta, erit à iecore, uel cerebro. Et color diſtinguit eam quæ eſt

à liene.

â liene.Et ſi fuerit tenuis,biliosa procedit à iecore. Aut eſt per conſenſum iecoris, uel meſaræi, uel coli inteſtini: de ileo non loquor, quia præſuppono ꝙ feces prodeant. Aut contingit propter materiam infarctam uentriculo ex redundantia earũ quæ ſunt in meſaræo.

Et ſimiliter ſi fuerit cum diarrhœa, ſignificat obſtructionem in iecore: & partem tenuiorẽ expellit iecur, & craſſior putreſcit in eo,uel in partibus ultra ipſam. (Et in hecticis, & phthiſicis fiũt fluxus ob materiam pituitoſam, & cruditates, ſed mucus apparet in egeſtionibus, & febris eſt fixa.) Et oportet ut obſerues horas eius ſimpliciter in die, & in cõparatione ad cibum, & in comparatione ad ſomnum, & in comparatione ad tẽpora generalia, & ſpecialia morbi:& materias febris, & fluxus.

Et ſi fuerit cum ſanguine, & febris fuerit lenta, eſt ex imbecillitate iecoris: & perducit ad aquam inter cutem.Et ſi ſanguis prius fluxerit, inde ſuccedit febris, erit ex obſtructione, aut inflãmatione,

tione, aut putredine. Et ſi incœperit prius febris ardens, inde ſuccedit diarrhœa, pôſt dyſenteria, eſt ſignum imbecillitatis iecoris in cõcoctrice facultate, & roboris in expultrice. Et ſemper ſupponimus, ut non ſit iudicatorius.

3. *De cauſis ſymp. cap. 2. pag. 4.* Et in omni excretione inutilis, aliquid etiã emittitur utilis dicebat Galenus. Et fiunt hæ excretiones irritata ab excrementis fatiſcente retentrice. Dico quòd uult robur facultatis non obeſſe per ſe, ſed cum adfuerit quòd irritet. Et ita aliquãdo ex occaſione uelut, nimis exacto ſenſu.

PARS SECVNDA DE MORBIS iecoris.

PROOEMIVM.

CVM morbi cordis ſint ſemper iuncti cum caliditate, in cõparatione ad iecur ſufficit tractaſſe de febre quę eſt calida, & ſicca: at in iecore cũ peccet ſecundũ coniugationes omnes, neceſſarium

rium erit tractare de calidis, ac frigidis, ut ſunt communes toti corpori, & ſunt morbus regius, & hydrops. Primũ ergo de morbo regio dicendũ erit, cũ uerò duplex ſit, à bile flaua, & nigra, & ipſe ſymptomate ſuo notus, de quo in Quarto de Dentibus abundè tractauimus, ſufficit hîc de illo tãquam ſignó mentionẽ facere: at de hydrope utroq; modo ſigna deſcribemus: tum de alijs eius generis, hi tamen principales.

1. De Hydrope aſcite.

Cum debilitata fuerit concoctrix in iecore ſeu proprio affectu ſeu cònſenſu renũ, & ſepti tranſuerſi, aut pulmonis, aut lienis, aut uteri, aut uentriculi, aut inteſtinorum, aut ob largam ſanguinis in hæmorrhoidibus effluxionem, aut ob illas cum fluere cònſueuerint retentas, aquæ frigidæ (corruptę addit Galenus bis) potum (accedente ut nos dicimus calida intemperie) locò ſanguinis aqua putrida generatur: quæ cum ob prauam qualitatem à renibus non trahatur, paulatim collecta in uenis repiet *6. De locis cap. 1.*

primum iecur, inde & per totum corpus per illas diffluit, & per iecoris ſuperficiem in cauum deſtillat, quòd omētum, ac peritoneum interiacet, ſicq; fit hydrops aſcites. Dicimus autem omnem hydropē eſſe à iecore, quia ſunt morbi communes. Commune autem alimentum eſt à iecore ut ſine eius conſenſu non uitietur. fit tamen quandoq; aſcites etiam teſte Galeno abſq; uitio iecoris, cum renes non trahunt: Et tūc repentè fit hydrops.

3. de ſympt. cauſis cap. 2. pag. 8.

2. *De Regio Morbo.*

Hic fit iecore affecto: ſed & non affecto: eſt tamen communis toti corpori; & quidem affecto ob calorem cui iungitur quandoq; inflammatio: & tunc repente quaſi contingit, uel conſenſu membrorum & communicantium ſeu propinquorū, ut in pulmonis uentriculi lienis fellis muſculorum uentris obliquorum: Vel quoniam quæ genita eſt bilis non poteſt ſolita ratione euacuari, quòd maximè contingit in obſtructione quæ eſt à caua iecoris parte ad cauam

5. de locis. capite 7.

cauam uenam, & tunc urina aquea redditur, & bilis flaua tenuior tantum retinetur, quæ per urinas excerni ſolebat, aut in meatum qui eſt à ueſica fellis ad inteſtina: & tunc craſsior pars eius retinetur. Aut quoniam ſanguis ipſe aduritur in uenis, & hoc à corde, uel ardentis febris ui, aut ueneni epoti, quo conſenſu eo tum corpus permutatur: eiuſmodiq́ morbus regius ad uiridem tendit, ſicut & qui ex liene eſt ad nigrum. Tingũtur igitur cum cute quibuſdam lotium, atq; id plurimis contingit: quibuſdam ſudor: quibuſdã feces pari ratione. Alijs nihil horum quod peſsimũ eſt, contra nonnullis plura ex his, ſed hoc eſt difficile, ut pluribus excrementis tinctis diu permaneat affectus. Certè quodcũq; horum non tingatur indicium eſt obſtructionis meatus ad illam partem. Quòd ſi morbus regius abſq; febre incidat, & grauitatis in præcordio dextro ſenſus adſit, obſtructio in iecore erit ex craſsis aut lentis humoribus, aut multis. Et ſcias quòd co-

lores corporis qui proueniunt à uitio membrorũ naturalium ſunt flauus niger, & albus. Et qui mutantur à corde ſeu per ſe ſeu per conſenſum præcipuè oris uentriculi, & cerebri, & pulmonis ſunt liuidus, & pallidus, & miſtus (Chloros uocatur) & mutatio coloris à corde eſt ſubita, à membris naturalibus ſenſim, niſi per criſim. Viridis autẽ, & fuſcus ſunt communes cordi, & naturalibus membris.

3. Regius morbus niger.

Et regij morbi nigri cauſa eſt lien. Et non eſt neceſſe ut Epar cõpatiatur: poteſt enim per arterias nigra bilis per totum ſpargi corpus abſq; iecoris uitio. Exonerare ſolet ſe bifariam, & ad uentriculum, quod eſt tenuius, & inteſtina quod eſt craſsius: præcluſa ergo uia ad alterum eorum præſertim ad inteſtina, quoniam in melancholia ſecundum naturam pauca pars tenuis eſt, fit morbus regius niger abſq; uitio iecoris. Et ſimiliter ſi ob plenitudinem non exceperit quod à iecore tranſmittitur.

Plerunq;

Plerunq; tamen fit etiam uitio iecoris, cum plus generat nigræ fecis quã debeat, aut corruptæ, ut lien refugiat, aut quoniã corrupto ſanguine uitietur iecur. Cum ergo uomitus nigrę bilis apparet, contingit uel occluſa uia ad inteſtina, uel ob feruorẽ melancholiæ, ut in quartana: quia melancholia eſt ex bile.

4. *Regius morbus viridis.*

Fit ut dixi uel miſtis duobus bilis generibus: aut cum ſanguis corrumpitur, & ſeparatur in uenis uel arterijs ut in uenenis, & febribus malignis: præſertim cum æger tendit ad mortem. 6 de locis cap. 1.

5. *Tympanites.*

Pulſus eſt tenſus, & urina nõ eſt ualde mala, imò naturali proxima. Et umbilicus extrafertur: & cupit eructare, & ab eo iuuatur. Et non inflãtur pedes, & difficulter ſpirat. Et tardè ei cibus concoquitur: & hoc ipſum percipit. 14. 3. Tract. 4. cap. 11.

6. *Aſcitis, & Tympanitidis differentia.*

In tympanite ſuperiores uentris par-

tes incipiunt intumeſcere, in aſcite infe riores: In tympanite à medio, in aſcite à lateribus: In tympanite adeſt leuitas, in aſcite grauitas: In tympanite cutis uentris eſt alba, in aſcite uireſcit: In tympanite ſentitur percutiendo ſonus, in aſci te non: In tympanite non ſentitur murmur aquæ in cõuertẽdo ſe, in aſcite ſen titur: In tympanite ex decubitu nõ mu tatur forma uentris, in aſcite mutatur, niſi iam ſit in extremo tumoris: In tympanite ſentitur tenſio, in aſcite non: aut non tanta: Pedum etiam inflatio, & crurium, & faciei, & malus color eius magis aſſociantur aſcitem, quam tympanitem. In tympanite ſpiritus magis laborat quàm in aſcite: Pulſus autem aſci

Vide 4. contrad. 54. ticorũ ſunt minores, & crebriores tympaniticis: Et Vrinæ in aſciticis. Tympa nitidis cura fermè deſideratur.

7. Pituita alba.

Meminit huius Hippocrates in lib.

Pag. 15. de Internis affectionibus. Totum corpus laxo tumore intumeſcit: Facies rubet: Os ſiccũ eſt: ſitis tenet eum, & cum

comede-

comederit ſpiritus denſatur: eadem die aliquando melius ſe habet, aliquando repentè adeò affligitur, ut mortem ſibi incumbere exiſtimet. Fit è morbo populari cum diuturnior euaſerit: ſed color pallidior eſt. Eadem fermè in lib. de Affectionib. Sed additur quòd membra inæqualiter intumeſcunt. In ſecundo etiam de Morbis eadem fermè: ſed declarat, quę membra magis tumeant: Et dicit quod uenter, & pedes. *Pag. 6.* *Pag. 25.*

8. Pituita nigra.

Hæc eſt ſimilis albæ, ſed cutis eſt nigricãs, & Craſsior, & purior, & eſt longè difficilioris curationis, fiunt autem debilitata coctione, ut crudus humor loco ſanguinis generetur. Et ideò non eſt cum putredine, ut in aſcite, & calor eſt potentior, quoniam incraſſat: unde coctionis indicium eſt, ut docet Philoſophus Quarto Meteororum. Et cauſa quare qui Hippocratem ſecuti ſunt de his duabus locuti non ſint, eſt, quoniam eas cum anaſarca unã, & eadem affectionem eſſe exiſtimarũt, cum ſint

inter ſe maximè contrariæ, & alba facile ſanatur, anaſarca autem eſt inſanabilis.

9. Leucophlegmatiæ, & ædematis diſcrimen.

Alba pituita incipit à uentre uel à pedibus: & tum ędemati ſimilis eſt, & colore, & quòd cedit digitis, ac retinet ueſtigiũ: & quod paulatim aſcendit: Verũ differt quod in utriſq; pedib. ſimul incipit. Quod eſt cum ueſtigijs inflationis, & mali coloris in facie: Quòd alui & ueſicæ excrementa uitiantur, quod fit abſque cauſis externis: utpotè ulcere uinculis præcedentibus ædema prętere a nocte, & per ſomnum reſolui ſolet: Demum in leucophlegmatia partes ſuperiores etiam afficiuntur ut coxæ: & ſitis adeſt: & grauatur in ambulando: debilitanturq; crura: & cutis fit craſsior, & nigrior ſucceſſu temporis. Et ex ædemate perſæpè fit tranſitus ad leucophlegmatiam.

10. Anaſarca ſeu Hypoſarca.

Adeſt inflatio pedum, & uultus. Et cum

cum extenuatione totius corporis. Et ſi inflatur uenter eſt deterius. Et adeſt ſitis, & ſimilitudo eius cum mortuo: & ideò plerunq; eſt etiam cum malo colore. Et plerunq; ſequitur, aut hecticam, aut febres putridas pernicioſas.

11. Aqua Intercus.

Hydropem eſſe aquam intercutem haud dubium eſt apud Celſum: neque eſſe diſcrimen niſi latini, ac Græci nominis: quamobrẽ & utranq; dictionis ſignificationem in tres ſpecies diſtingui. Vna quæ humore conſtat, alia aqua, tertia flatu. Et quæ aqua & flatu conſtant, inter peritoneum, & omentũ continẽtur, quamuis in aſcite tumeant pedes, & uenæ ichore plenæ ſint: in leucophlegmatia uerò totũ corpus plenum eſt, ideóque leucophlegmatia, & aſcitis cõmunes morbi ſunt: quia totũ occupant corpus ſeu uerè, & manifeſtè ſcilicet leucophlegmatia: ſeu per uenas, & uirtute, ut aſcites. Hypoſarca autem, & tympanites nõ ſunt morbi communes, aut ſaltẽ tympanites, ſed adnumerantur

lib. 3. cap. 21. initio.

merantur his propter generationis ſimilitudinem. Habet autem aqua intercus aliud quoq; ſignificatum: Velut cũ dicitur. Si ab aqua intercute ex uenis aqua uniuerſim defluat in uentrem, ſoluitur morbus. Manifeſtũ eſt quòd per aquam intercutẽ intelligat aſcitem. Et morbum qui eſt aſcites, aſcitis nomine non comprehendi, manifeſtum igitur eſt ibi Hippocratem uelle aquam contineri in uenis, & effluere in uentrem. Diximus de hoc in Commentarijs: recteq; animaduertimus ibi cõmune eſſe hydropi ut uenter tumeat. Ideò per aquam intercutem propriè tanquã magis communem, nõ aſcitem, ſed leucophlegmatiam intelligere oportet: idq; proprium eius eſſe ſignificatum.

6. Aphor. 24.

12. Elephantiaſis.

a.4. Trac.3. cap.2.

Princeps licet in nomine euariet, melius tamen quàm ullus alius ſcripſit in pleriſque, at paulò melius quã Romanorum tempore nunc agetur cum medicina: nã tum ſeruis noſtro æuo Grãmaticis eſt demãdata: ut ſolita illorum

petulan-

petulantia, atq; imperitia non ſolùm la ceretur, ſed de bonis diſciplinis omnibus, & eruditis maledicant. Ergo eius ſigna ſunt: color faciei ruber ad nigredinem declinans. Et uiciſsim: oculi fuſci ad rubrum tendentes: Anguſtia in anhelitu: Vox rauca: ſternutatio multa: ſermo è naribus reſonãs: Capilli attenuantur, & rareſcunt: Venæ in pectore, & facie apparent: Odor corporis, & anhelitus fœdus: Mores melancholici, & praui, ſomnia terribilia, & in ſomno grauitas, uel etiã in cubus, & fiunt proni in uenerem. Inde cadunt capilli prorſus, & funduntur ungues, & facies fit horribilis, & terribilis, & nigra, & ſanguis congelatur in articulis, & putreſcit, & difficultas ſpirandi creſcit admodum, & uox fit maximè rauca: & labia craſſa, & deformia, & nigra, & apparẽt glandulæ in ſuperficie corporis ſimilitudine earum quæ porcis eueniunt, & maximè ſupra cubitũ in parte interiore. Demũ corpus ulceribus ſcatere incipit, & naſi cartilago corroditur, caditq;,

ditq́; , & extremitates ſimiliter , & exit uirus fœtens,& uox prorſus perit,& pili ex toto cadunt , & fit omnino niger, & pulſus fit debilis , & tardus , & ideò creber , & ex hoc genere ſunt morbi craſsi, niſi quòd fiunt à bile , & pituita, melãcholię loco, & natura ſe per uomitum exonerat, occupát tamen totũ cor- pag. 26. pus . Et eſt morbus diuturnus de quo in libro de Internis affectionibus.

13. Indica lues.

Hæc incipit ab ulcere genitaliũ tàm in maſculis,quã in fœminis: Inde à bubonib. iuxta genitalia. Poſt adueniunt cruſtæ in capite,ac corona capillorum, & facie . Et cadũt capilli aut cruſtarum loco dolores in articulis, & in tibijs , & maximè ab initio noctis uſq; ſub auroram,& fœtor anhelitus , & dolor capitis,& color faciei corrumpitur,& ulcera fiunt in corpore, & nodi , & tubera, & gipſeæ duricies magnæ, & doloroſæ . Et urina amittit ſplendorem ſuum, & eſt decolor, cum contentis diuulſis, aut crudis , & cum febricula. Tandem perue-

perueniūt in ulcera ſordida magna, & inſanabilia, & os capitis corrumpitur, & fiunt morbi uarij interni ex quibus moriūtur. Vnde manifeſtum eſt, quod eſt ex genere elephantiaſis, ſed minus uiolenta, quanquam incremētum eius aliquando ſit celerius.

14. De extenuatione, & obeſitate.

Quamuis huic perſæpe hæreditaria ſint, obeſitas tamē fit à multitudine humidi, ſed carnea cum plurimo calore: pinguis autem cum remiſſo in iecore, & in toto. Et ſunt expoſiti ſuffocationi, fracturæ uenarū, apoplexiæ, & reſolutioni, & palpitationi cordis, & febrib. malis. Extenuati autem à calore, à frigiditate, ſiccitate, imbecillitate, obſtructione iecoris, aut cordis, aut uentriculi, aut raritate totius, aut ſiccitate. Et ſunt parati ad tabem.

PARS TERTIA DE MORBIS proprijs.

PROOEMIVM.

CVM tàm in generalibus, quàm in cõmunibus morbis de quib. mox dicemus duo quærantur: ſiquidem morbi natura, ac ſpecies ſeu differẽtiæ, in hac tertia parte quæ de proprijs morbis eſt ſeu uniuſcuiuſqꝫ partis tertium in inquiſitione addere oportet, ſcilicet membri patientis cognitionẽ cum uero, & hæc cognitio alijs nõ inutilis erit, & ipſa ex aliarũ augebitur. Harum ergo cauſa hæc conſiderãda ſunt, ſubſtantia ipſius mẽbri uelut ſi bronchion expuatur ex aſpera eſt arteria, ſi in urina prodeat aliquid lamarum ſpecie ex ueſica, ſi caruncularum ex renibus: eius ſuccedunt adnata quemadmodũ fungi in cranei fractura ubi membranæ afficiuntur: tertio loco operationes ut in Iſchuria

1. De locis cap. 1. uide in lib. de Alim. com. 43.

Iſchuria ueſicæ labor. Quarto tumor. Quintò locus ſeu regiò. Sexto dolor. Septimò excrementa naturalia. Octauò à præternaturalibus uelut ſuppreſſionem urinæ lapis, & quę ſunt ex eius genere humor, ſanguis cōcretus quem trumbum uocant callus, ſeu uerruca, aut ſcirrhus uel phlegmon cicatrix obducta, conſtrictiò ex frigore ipſius colli: aut contra imbecillitas corporis eius ut omnino conſtringi nòn poſsit; aut ulcus doloroſum quod uetet conſtringi, & illuc protrudere urinam poſſunt, & addi alia uelut ſanies, & uermes. Aduertendò quòd naturalia excrementa ſignificāt ſuper affectum; & membrū, præternaturalia ſuper affectus cauſam, uel quia de his eſt quęſtio. Nono à ſymptòmatibus tum præſentibus, tum prę teritis. Decimo à loco ſub quo etiā con ſenſus continetur. Tum demum eſt ratio uictus pręcedens ſatis cōiecturalis; ſi cætera non ſuffecerint. Et ſcias quod pulſus ratio in tumoribus, interioribus plurimum poteſt; ſunt enim maiores;

& pleniores, & ad declarandũ partem affectam, uelut in mẽbranis duriores, in cerebro & pulmone molles à pituita etiã molliore: in ſcirrho duri, & in doloribus inæquales, latet aũt dolor perſæpe ob læſam mentem.

Cap. 2. Incipere uerò decet ab ipſa operationis læſione, ut ibidem refert: quoniam propter ipſam tota inquiſitio eſt, quãobrem, & ab eius peculiari inſtrumento, ueluti ſi obſcura quædam ante oculos obuerſent, oculos ipſos aliquo modo pati neceſſe eſt, neq; enim uiſio perturbari poteſt, oculo prorſus non patiente. Patitur autem membrum, ut aliâs diximus non ſolùm læſa operatione, ſed uel in tumoribus, uel doloribus (quæ tria poſſunt ſingula ab alijs duobus ſecerni utpotè lædi operatio ſine tumore, & dolore: tumore affici membrũ abſq; dolore, & lęſa operatione: dolere iterum nec lædi operationem, nec adeſſe tumorẽ) uel per ſe cum cauſa eſt, & oritur in ipſo membro, uel ſecundarius dicitur morbus cũ cauſa eſt in mẽbro,

bro, ortus autẽ materiæ quæ tranſmitti tur aliunde, aut ex conſenſu, & dicitur proprius, cum cauſa oritur, & eſt extra membrũ: uelut cæcitas quæ contingit ex obſtructione nerui optici, & uomitus bilis, qui fit uulnerato cerebro. Et quibus cõcuſſo cerebro uox adimitur, ut declarauimus in examine Cõmentariorum Raſis Noni ad Almanſorẽ Leonarthi, Iachini. In his ergo ſex mẽbrorum genera conſiderare oportet ſimile in quo propriè eſt functio, & præſtat uſum uelut cryſtalloides ad uiſum, & quòd præſtat utilitatem, uelut tunicæ oculi præſertim cornea, & conſenſus ſubſtantiæ neruorum, quoniam ex neruis operationes ſenſiles originẽ ducũt, & meatus per quos, & ſpiritus deferuntur, alij per quos materia, ut aer pro uoce, aut ſi præter naturam excrementa. Et ex ſpiritibus quidem naturales functiones perficiuntur animales conſeruantur: ut per excrementa accidunt morbi, manifeſtum eſt igitur quòd horum omnium ſitum diligenter noſcere

6. Aphor. 48.
7. Aphor. 51.
Cap. 1.
1. & 2. art. cur. cap. 6.

oportet, cum perſæpe ex mutatione ipſius operatio adiuuetur, aut impediatur. Conſiderandum etiam de ſeptimo morbi genere, quod ex alio procedit uelut ſtrumma ex glandula, ſcirrhus ex phlegmone, dyſenteria ex febre, morbus lateralis ex angina. Similiter, & dignoſcere oportet circa propria excrementa, aut materias tumorum quę pro excrementis habentur cum diuerſus ſit finis earum, attamen ſimilitudinem habet, uel enim cruda ſunt omnino quòd functionem abeſſe ſignificat, uel ſemicruda quòd debilem, aut uitioſa quòd peruerſam, aut cōcocta quòd integrā & puram eſſe oſtendit. Similiter, & ex his quæ adhærent excrementis uelut nidoroſæ eruptuationes, & fœtidi crepitus uentris, & quę profundè infarcta ſunt potius nixum efficiūt: quæ in con cauitatibus motum, uelut in uentriculo nauſeam pro uomitu, in inteſtinis tineſmonē pro fluxu: titillationem pro ſternutatione, Cerchnon ꝓ tuſsi. Nec non circa compoſitionē tria præcipua

Cap.3.

animad-

animaduertere decet, cauitatē, meatus, & ſubſtantiam, uel ut quòd neruea maximis afficiuntur dolorib. tam etſi neruos paucos, & exiguos recipiant: Vt uentriculus inteſtina ueſica mēbranæ, contra parenchymata. Meatus, ut ſciamus unde materię influant, aut ad quę deriuari poſsint. Cauitates, quoniā duplici officio fungunt̄, ut infrà dicemus, & Viæ, & functionis. Cōmunia etiam *Cap.71.* ſcire decet: uelut quid calor quid frigus, quid ſiccum, quid humidū, quid uulnus, ulcus, flatus, aqua, ſanguis, bilis flaua, bilis atra, pituita, bilis nigra non exuſta, & exuſta, humor crudus, ſanies, pus, lapis, uermis, pilus efficiant generaliter non ſolum uerùm in ſingulis membris, quæq́ ex illis careant ſenſu: quæq́ exiguo prædita ſint, aut mediocri, aut acri. Cumq́ per eandē uiam idem educi poteſt, uelut per os ut à cerebro, & ab aſpera arteria, & à pulmone, & pectore, & à uētriculo poteſt excerni: Sputo, excreatione, tuſsi, uomitu, hæ enim operationes ſingulę ſingu

lis propriæ ſunt. Et ſimiliter per mulieris pudenda ex ueſica,uel renibus,non altius. Ex utero autẽ toto, uteriue collo. Vna uerò ratio ſit diſtinguendi morbos ſecundarios,atque per conſenſum etiam longè magis, ab eo cuius fons, & cauſa eſt in ipſo membro: cum minime iuuatur à debitis auxilijs quæ primo genio,ſeu morbo per eſſentiã præcipuè conferre ſolent. Aliud eſt ſi non cõtinuus ſit affectus,ſecũdarius eſt,aut ex conſenſu,continuũ dico ꝙ aut affligit ſemper,aut ueſtigia retinet. Et ſi una particula uexata altera irritatur,conſenſum utrarũq; indicat. Et morb. qui ex alio relinquitur,eſt per eſſentiam,ut inſaniæ poſt delyriũ in febre. Sed & ſcire oportet dolorũ naturã, ac qùib. maximè membris conueniant, quomodo quoq; ſenſus,tactus, & uis motrix principio ipſo diſtinguãtur,quæq; uires facilius languidæ euadãt, aut quib. ætatibus,& temperaturis,quęq; ſerius hoc autem dicere nunc non grauabor.

Ergo cum quatuor ſint expultrix omnium

mnium ualidiſsima eſt, & ſerius conſu mitur, & maximè in calidis, & humidis temperaturis, ætatibus, temporibus, & ubi cauitates ſunt magnæ, & membrũ operationi cõſuetum: quoniã modico calore indiget, & per fibras fit, & per muſculos, & ab humido, & ſicco iuuatur pariter, & perſæpe à rei põdere, ſed & à uoluntate, ualidiſsima eſt in uentriculo, inde in inteſtinis, pòſt in utero, & ueſica, in pectore, & pulmone iuuatur à flatu, ſed & in corde ob robur eius, & magnitudinem caloris, & ſanguinis multitudinẽ propterea, & mortui quidam antequam frigeſcant euomunt, & excernunt per aluum. Debiliſsima eſt concoctrix quæ nec uoluntate, nec ui imaginandi, nec fibris, nec muſculis, nec paſsiuis qualitatib. iuuatur, à frigido læditur grauiter: ab omni calore prȩter naturã peruertitur auxilia ſunt à corde & iecore, & ſi ſubſtãtia carnea ſit & ſanguinea, & craſſa: ſi ergo hæ extremæ ſunt, neceſſe eſt duas reliquas in medio conſiſtere. Et attractrix

quidẽ citius debilitatur retentrice,quia in motu conſiſtit, & calore indiget, retentrix autem à frigore parum læditur, magis ab humido.

Cum igitur læſa actio ſit quæ medicum ad inquiſitionem deducit,eaq́ primo occurrat, mẽbra uerò quibus perficitur actio illa plura ſint, & in eodem membro plura impedimenta, & cuiuſlibet impedimenti rurſus plures cauſæ, manifeſtum eſt, quòd præſentis inſtituti eſt hæc tria quærere,Galeni autem in libris de locis Affectis primum tantum,dubium haud eſt hunc librum, & exquitiorem, & pleniorem doctrinam tradere quã libri de locis affectis. Propoſita ergo actione læſa quod ad primum attinet, quærere oportet propriũ ſubiectum quod ut dixi ſimilare reuocantur:Græcè melius omiomerum inde & quę auxiliãtur illi ex his undecim quæ paulo antè dicta ſunt regione,nec non tumores dolores qualitatũ exceſſus prodeuntia quæq́ ex triplici genere,uictus rationem quæ præfuit,quęq́

iuuerint

iuuerint aut nocuerint, & reliqua. Porrò intenti, in hoc una tamen eſt cum illo, ut ſeu genus morbi, ſeu ſedes, quęratur id ſolum ratione fiat, non de his agatur quæ ſunt ſenſui ſubiecta. Nihil ob id utilius anatomia.

1. *De differentia læſionis ſenſus, & motus.*

Diſtinguuntur primum non ſolùm inter ſe, ſed etiam in partibus dextra, & ſiniſtra, intus, & extra, tum uerò extrema & media, quadruplex igitur differentia eſt & dextri quidem, ac ſiniſtri diſcrimē eſt à medulla ſpinali, & cerebro uelut uidemus in oculis, & aurib. manibus, pedibusq; ob ſalutem animalis. Extremorum autem affectus ſine medio, & in motu, & in ſenſu eſſe poteſt, quoniam & uires imbecilles, & obſtructio in fine nerui id efficere poſſunt: in medio autem ſecundum eandem partem deficere alterum eorum impoſsibile eſt, cum uerò adoleſcens de quo Galenus ait, ex caſu offendiſſet uocem, & crura, non autem manus, non obſcura Cap. 6.

 fuit

fuit cauſa, nam nerui qui ad manus ueniunt ex altioribus proueniunt uertebris, quã qui mouent intercoſtales muſculos aut crura lęſa, ergo erat pars ſpinæ inferior ſuperiore ſalua. Qui uerò in tribus digitis læſus erat, non in ſpina dorſi, cum tamẽ cecidiſſet è uehiculo, palàm eſt neruũ ab origine fuiſſe quaſi à ſpina conuulſum, atq; ita læſum, nec ſpinã læſam fuiſſe neceſſe eſt, nõ ſentiebat hanc noxã in aliјs partibus, tũ quia motum præcipuũ non habebãt hi nerui, tum quia à carne contecti erant, & minimè frigori expoſiti. Cur etiã intus, non extra, aut contra, ex ramis ipſis neruorum, ac muſculorum contingit. At uerò cur motus abſq; ſenſu lędatur, aut ſenſus abſq; motu, aut ambo ſimul ratio eſt prima, quoniã motus in actione, ſenſus in paſsione cõſiſtit: ideò facilius eſt lædi motũ quàm ſenſum, ligamenta etiã ſi lædãtur, manet ſenſus motu debilitato. Eſt etiã ſenſus actio nerui, motus muſculi: & ideò inſtrumenti, fieri poteſt ergo, ut inſtrumentũ lædatur,

tur, & ſenſus maneat: nerui quoq; duri ad motũ ſunt magis accõmodati: molles ad ſenſum, pati poſſunt molles, & ſenſus lædi, manente motu, tũ maximè quòd qui ſenſus faciũt in cutim diſpergũtur, qui motũ intus ſunt, & ligamenta etiãſi inoffenſa ſint: ſenſum & motũ ex ſe habẽt citra neruorũ conſortium, quamuis reluctante Galeno.

2. *De Doloribus.*

Dolorum præcipuè ſpecies quinq; ſunt, tendens, grauans, mordens, pungẽs, & pulſatorius, & magnus quidem fit ratione partis exacto ſenſu præditę, & in mollib. corporibus, & inſuetis, & ubi cauſa magna ſit. Paruus uerò duplex eſt: ſyncerus qui à cõtrarijs cauſis fit: Et ſtupidus qui fit cũ particula ipſa ſimul læſa eſt, uel aliàs, uel tum influxu materiæ, uel ob magnitudinẽ doloris, aut diuturnitatem, aut uincula, aut frigus. Et calor quidem dolorem aufert, quoniã intemperiẽ prohibet frigidam, qua maximè nerui offenduntur, & uapores extrudit. Et quoniam mẽbrum ſimile,

ſimile, naturæ ſuæ eſt, fieri autẽ non po
teſt ut ſimul ſimile ſit, atq; diſsimile, frigus uerò ubi magnum ſit, ſenſum auſert, exterius uerò auget tum intropellendo, tum quia intemperiem neruis inimicã adauget. Pulſatio ergo fit compreſſo loco ob tumorem in quo cauſa doloris eſt, & arteria propinqua, nihil enim pulſat in corpore noſtro præter arteriam, indicium eſt ergo inflammationis in loco neruoſo, & prope arteriam, grauans uerò fit in membris quæ ex tunica tantum ſenſu prædita pendent, qualia ſunt renes, & iecur: nã quæ ſentiunt, plurimum obtundũt ſenſum grauitatis, tam etſi pendeant, & inflammationibus uelut membranæ cerebri maximè dura: tum ueſica. In quibus uerò dolor eſt obtuſus ualde, & grauiuſculus, his nulla eſt mẽbrana ſenſu prædita, uelut in carnoſa parte ſepti tranſuerſi, meſareo, & cerebro. Tendens uerò fit in mẽbranis ubi arteriæ non ſunt: unde etiam in pleriſq; carnibus glandoſis, ſed non adeò: uerum propriè in
his

his quæ tendi poſſunt, uelut uentriculus inteſtina ueſica omentũ: ſed minus membrana ſubcingens coſtas, peritoneum. Et ſi citra calorem ſit, à flatu, aut excrementis, aut materia minimè acri. Materia uerò pituitoſa, & ſatis temperata, tũ ſanguinea, apta eſt tenſioni, & grauitati, & dolori etiã pulſanti, ſi propè arteriã ſit. Pungens uerò fit uel à re dura: Vel à uehemẽti frigore: Vel à materia acri cum ualdè tenuis fuerit, ac ua poroſa, ut ita dicã, unde contingit coli dolorem, & à flatu qui & ipſe pungit, ſed ſi exquiſitius loquamur, tẽdit, et qui fit à pituita uitrea, uix diſtingui à renũ dolore propter lapillum. Erodens autem fit à calida materia & ſicca acri, ſed & frigida & ſicca (nã & à pipere, & aceto, & ab allio, & à ſucco limum os eroditur) cum craſſam ſubſtantiã habuerint, aut aſſiduè influant, nam in allio ſuccus calidus & humidus eſt, uerùm et ſicci non parum admiſtum habet, & ualde calidum eſt.

3. *De Dolore torſioni ſimili, & trahente, & lacerante, & iaculante.*

Hæ differētiæ dolorū minus ſunt generales, ut q̄ quādā ſpeciē materię proprietatēq; ſubſtantiæ mēbri, tum motū exigāt: uelut iaculās pungēs eſt, qui intermittit, palā autē eſt fieri ex uapore acri in mēbro ſenſili lacerās eſt, qui rodit cū tenſione adiūgitur. Aut cū alter eorū mēbri ſubſtantiā prorſus corrumpit. Torſio uerò fit in membro cauitatē habente. Maximeq; à flatu trāſeunte per circuitū. Vel cū membrū torquetur uerè. Trahens autē in hoc differt à graui, quòd uehemētior eſt, & ab utroq; extremo ſentitur. A tendente autē, quoniam partē unā habet à qua diſtrahit. Tendens enim ex quo tendit, in utranque partem fit, ergo trahens cum tenditur pars quæ parti adiacet firmæ. Ex altera tamen parte etiam tendit: in quo differt à dolore graui. Ex hoc habebis noto ſitu multorum membrorum certas notas, atq; cognitionem.

4. De Dolore qui per ſe ſentitur, tactu non percipitur, quiq́; contrario modo, & qui vtroq́;.

Dicemus primũ quòd ex ſenſu notũ eſt dolorem ex phlegmone per ſe ſentiri, & magis ſi tactu comprimatur, uelut in podagra. De dolore autẽ in parte profunda uelut iſchiæ renum membranarum cerebri, quid mirum eſt ſi nõ ſentiantur tactu, cum non locus dolẽs ſed ſanus comprimatur. Duorum ergo dolorum qui ſunt prope cutim, quorum unus per ſe ſentitur, compreſsione non ſentitur, alter ſentitur ex compreſſione abſque tactu non ſentitur: cauſa eſt, quoniam tumores frigidi non ualde, neque magni, per ſe non dolẽt: quia non eſt tã magna intẽperies, & ſoliditatis diuiſio non eſt magna, cõpreſsione dolent. Valde autem frigidi loci neruoſi, dolent ob intẽperiem: compreſsi non dolent, non enim ſunt diuiſi.

5. De Doloribus flagrantibus, ſeu urigine pruritu dolore naturali, & eo qui ex palpitatione ſit. De torpido, de urente, de coquente, de conſtringente, de dulci ſeu ſuaui, de Dolore.

3.1. Doc. 2. cap. 20. Princeps poſuit quindecim dolorũ genera ſecutus Archigenem, iam à Galeno meritò damnatum, ideò plura genera quæ ſolum habent nomen quàm eſſent dolorum recenſuit: nos autẽ xix. cum doceamus, nil plus docemus quã id quod nõ ſolum quilibet experimento cõperire poterit, ſed qui illi aquieſcere uolet fateri cogetur. Ergo dolor flagrans fit dum quis loro, aut uirga percutitur, & dum excoriatur, aut cutis diuiditur, & eſt proprius illi, & maximè uiget in uirgæ præputio, & non noui membrum internum, quod afficiatur hoc doloris genere præter tunicam uentriculi interiorem, & gulam, & os, & quæ ſunt illi coniuncta. Et palàm eſt hoc latuiſſe non ſolùm antiquos, ſed etiam Galenum: quia non res ipſas animaduer-

inaduerterunt, ſed aliorum ſcripta ſolũ ſunt ſequuti. Hîc ergo membrum affe-ctum, id eſt, tunicam aut cutim ad quã aer, aut res externa pertingere poteſt, edocet. Et affectũ, & eſt ſolidi diuiſio, ſeu uulneris ſpecies, & nõ inueterati, licet forſan minuti. Et quãto min9 fuerit, eo magis eſt remotũ à natura alterius generis dolorũ, & eſt uera urigo. Pruritus autem eſt dolor medius, & ideò niſi ſit uehemens, facilè fertur: uehemẽti nil acerbius. Et in ſanis partibus (quia ut dixi medius eſt dolor) eſt uia ad dolorem, in iam dolentibus ad ſanitatem. & fit ex uellicatione non diuidente ſolidam ſubſtantiam ſenſilem. Et ipſe eſt medius doloris flagrantis non ſimpliciter omnis doloris. Ideò, & ipſe ſignificant partem affectam cutim, & quod eſt ei ſimile, & affectum diuiſionis ſolidi initium. Et cauſam uaporem qui fit materia reſoluta, aut ad quem materia tranſmittetur nõ multo pòſt. Dolor autẽ naturalis eſt in ſingulis partib. corporis, tametſi careant neruis: quoniam

G uiuunt

uiuunt per animã,quæ ſenſum præbet, & cum omnes habeant motum per ſe uel per adiuncta,ideò etiam habẽt ſenſum, aliter fruſtra ei datus eſſet motus. Et ut paucis agam,& experimentis, ac re non rationibus,dico quòd hic dolor eſt euidẽs,& maximus in corde & eius penetralibus, adeò ut nullũ ſit maius. Et cõtingit in periculoſiſsimis affectibus, & ſi maneat, perducit ad interitũ, & non poteſt aſsimilari cuipiam alij, quia eſt alterius generis, & eſt contrarius alacritati illi quam ſentimus etiam ſine neruis dum bene ualemus. Et qui negat ipſam,ut forſan Galeno ſuffragari uideatur,eſt uelut qui non uult uidere rem quam præ oculis habet, & uult oculos claudere ut phaſianus in metu accipitris. Et ſignificat partẽ affectam ſcilicet cor, & affectus magnitudinem, & ſæpe melancholicum uaporẽ ipſam petẽtem, aliter mortem paulò pòſt imminentẽ.Et ſi differatur materiam frigidam ei proximã aut ſcirrhũ incipientẽ, & ideo curatur cum boragine, & croco ple-

co plerunq;, ſi curationẽ recipiat: quia cordi ſunt propria moderatè calida, & dilatant. Qui uerò fit ex palpitatione, eſt etiam cordi proprius, & moleſtiſsimus tanto deterior alio genere quod per neruos fit, quanto priore minor, ut ſit quaſi medius. Et ſignificat membrũ affectum, & affectus cauſam flatũ, aut uaporem, aut qualitatem quæ in eo incipit generari; calidam, aut frigidã, aut uenenoſam, & diſtinctio earum eſt ex his quę præceſſerunt ex annexis & auxilijs. Torpidus dolor eſt uelut in cruribus quæ in malo ſitu iacuerunt, aut in membris quæ uincta inde reſoluta fuère. Et eſt neceſſariò ſemper ob id cum grauitate. Et ſi ſponte accidat, fit uel à uapore craſſo, uel materia tenui in neruo, uel materia craſſa melancholica circa neruum, & indicat diſcrimen tempus reſolutionis. Et eſt reſolutionis nũcius ſi ſit magnus, & diuturnus, & in mẽbro magno, & abſq; cauſa manifeſta. Et q fit cũ pũctionib. uagantib. (per ſæpe enim hoc accidit) eſt leuior, & tũc

eſt miſtus ex quatuor, dolore leui,pun ctione, grauitate, & ſtupore ipſo. Et quandoq; eſt cum calore, & eſt mitior, & talis fit ex uinculis,& nonnunquam cum frigore,& eſt deterior. Vrens qui fit ceu ab igne, & eſt acris ualde, & cũ urigine multa & calore, & penetrat celeriter. Et ſignificat cauſam quæ facit ipſam calidam ualde,& exuſtam. Ideò ſi fiat intus,non poteſt eſſe uerè urens, ſed æſtum magnum ſentit & ſitim, & extrema frigent. Et ab inflammatione, aut eryſipilate in loco. Et diſtinguitur doloris magnitudine ad tactum,& tumore è regione membri patientis. Coquens fit,cùm eſchara ſuperinducta eſt urenti aut flagranti parti. Et eſt mitior, & ſentitur in eo dolor, calor & pruritus:ideò componitur ex illis. Cõſtrin gens ſeipſum docet, & fit à frigore in multa materia locum amplum amplectente. Si autẽ frigus ſit maximũ,pungentem efficit,ut ſuprà diximus. Cum enim conſtringens deſæuit, tranſmuta tur in pungentem. Et pungens proximior

mior eſt urigini cæteris ſpeciebus dolorum. Dulcis autē atq; ſuauis eſt miſtus plerunq; ex dolore & uoluptate, ut in deuirginata: in pene eius qui cutim ſeparauit à præpùtio, in coitu uiolento, in eo qui ſcalpit ſcabiem, aut pruritum, in eo qui moritur, aut qui in lipothymiam incidit. Qui uerò eſt ſimplex, fit uelut in titillatione, quoniã leuiſsima uellicatio ſimul & uoluptatē & dolorē affert, fit & cum membrum dolòri exiguo conſuetum, & dolet, & ſuauem ſentit dolorem ob conſuetudinem, ut in animo ex domeſticis, ac filijs parum morigeris. Repētinus ergo ſignificat exſolutionem, & ſi cum uiriũ robore ſuppurationem materiæ facientis morbum, aut eruptionem ſi ſit cum rigore. Et ſi diuturnus ſit, & cum mollitie partis eſt proprius ſuppurationi factæ, ideò non negligendus. Dolor autem ſimpliciter quãdoq; ſentitur abſq; ulla differentia: quemadmodum in ſcapula Conciliator: & ſi ſit magnus (nam in paruis plerunque latent differentię)

eſt ex materia multa frigida & humida locum diuidente, & ob dolorẽ trahente calorem ad locum, ut frigiditas non percipiatur.

6. De caro, ſeu ſomno profundo.

Hic fit uel à frigiditate, & humido abundanti: uel ab altero eorum, & reliqua qualitate leui. Et frigiditas eſt potentior humido ad ſomnos: ſed ſiccitas eſt potentior frigiditate ad uigilias. Et fit uel ob ſubſtãtiam, uel materiam, uel ob uapores, aut plura ex his. Et materia collecta, aut ſparſa, putreſcente, & tum adeſt febris, & non putreſcẽte. Et grauitas, & obtuſio ſenſuum, cum materia adeſt, ſunt maiora. Oportet ergo cõſiderare quę à naribus eijciuntur, & qualia ſint in his & cæteris capitis affectionib. Inſpice etiã oculos, & ſi hoc uitium in anteriore cerebri parte, & oculi clauduntur in eo, & ſpiratio non læditur, & fit etiam ex contuſione oſsis ubi membrana cerebri læditur: uel ſi in perforatione uẽtriculus medius offendatur.

datur. Et fit etiam in magnis doloribus ex uirium collapſu.

7. De Vigilia.

Hęc fit uel à calore, uel à ſiccitate exuberãte, uel ab utriſq;, uel à curis aut uaporibus uellicantibus, uel defectu corporis humidi, uel in inædia, uel mutatione cubiculi inter cauſſas externas: quibus ſublatis conſidera ſi adſit febris. Et ſi adſit pondus, hoc eſt deterrimum, oſtendit enim humorem crudum, aut etiam melancholicum. Et ſi febris adſit erit à toto, ſi obuerſantur imagines, & nauſeabundus ſit, erit à uentriculo. Inſpice etiam oculos ſi rubent, eſt à calore: ſi ſicci ſunt à ſiccitate, ſi utrunque ab utroq;.

8. De Vigilanti Comate.

Hoc eſt quaſi mediũ, & utriuſq; particeps. Et fit à bile ſimul & pituita, dicebat Galen. 3. de locis. bilis. n. cogit uigilare, pituita coma excitat: Et ita fit coma uigilatiuũ, nam qualitates abſq; materia contrarias difficile eſt inuenire, à *Cap. 5.*

 frigi-

frigiditate enim, & ſiccitate uelut in decrepitis idem ferè contingit, ſed febris non adeſt, & omnia arida ſunt, fieri etiam poteſt ex intẽperie calida, aut ſicca in cerebro abſq; materia cum pituita multa. Et hoc frequenter accidit: contrarium autem rarius. Diſtinguere igitur oportet per rationes dictas, cum ſint affectus cõmunes, ideò cuncta repetere longum eſſet. Pro reliquis autẽ affectibus primũ enumerare eos oportet: ſunt enim ſex, mœror, hebetudo, perturbatio, furor in ratione, & cũ imaginatur falſa, & obliuio, componuntur autem pluribus modis: ſed de his ſufficit dicere.

9. De Inſania.

In huius & cæterorum affectuũ diſquiſitione non ſolùm excrementa cerebri cõſiderare debemus, teſte Galeno, uerumetiam uigiliam & ſomnum: illa quidem propter ſe, hunc propter ſe & propter inſomnia, cum hæc ſint argumenta frigidi & humidi, aut calidi, & ſicci. Sed & meminiſſe decet eorũ quæ

in

in Commẽtarijs de Aere, Aqua ac locis de eiuſmodi ſcripſimus. Igitur qđ à quauis immoderata intẽperie membrum, & ſpiritus deſtruente, omnia talia contingere poſsint, haud dubiũ eſt. Sicut quod à calido peruerſio, & à ſicco, à frigido autẽ & humido impotentia haud dubium eſſe poteſt, tum uerò à compoſitionis prauitate nimia raritas, nimia durities, diuulſio partium: & omnia hęc prę oculis habere decet. Tũ uerò diſtinguẽda ſunt nomina ob multitudinem illorum, & interpretationũ apud antiquos. Nũc uoco inſaniã perturbationem rationis ſine furore. Hæc igitur fit à motu præpropero ſpirituũ, ideoq́ uel ex nimio calore, uel ſiccitate, aut uapore perturbante. Et eius ſunt tres ſpecies, ut de comitiali dicemus inferius. Et uiciſsim permutantur comitialis, & inſania, & ex ea eſt Dæmonium, & hoc duobus modis accipitur, propriè, cum ueram ſortitur cognitionem quæ illi non cõuenit, & non propriè, cum agitur in furorem, & præci-

puè cum uiribus corporeis ſupra natu
ram fertur.

10. De Hebetudine.

Fit à frigore aut humido aut defectu
ſpirituum, aut cerebri cõpoſitione ma-
la, ut cum terreũ euadit, uelut in decre-
pitis.

11. De Furore.

Hic fit uel à calore nimio, uel à ſicci-
tate, uel utriſq;, aut uaporibus urenti-
bus & concitatis.

12. De Mœrore.

Hic cum fit ſaluis cęteris, aut mate-
riam melancholicam ſignificat, aut ſpi-
ritum eiuſmodi factum, & ſi ſic, pericu
lum eſt cæcitatis, aut inſaniæ, & ſi ob
materiam, ſcirrhi, aut catalepſiæ, aut
inſaniæ.

13. De falſa cogitatione.

Hanc imaginationem malè Barbari
uocant, & fit ab eiſdem cauſis quibus
peturbatio rationis.

14. De Obliuione.

Hæc fit ſemper ab humido, quoniã
formas nõ ſuſcipit benè, multo minus
retinet:

retinet: à frigore autem, quoniã coctio nem impediendo primùm humidũ co pioſum generat, poſtea etiam membri cõpoſitionem diſſoluit: ideò maxima in decrepitis. Diſtinguuntur aũt hæ facultates, quia memoria fit omnino ſine motu, eſt enim habitus quidã, & continuatione partiũ retinetur, ut una alteri ſuccedat. Ratio & cogitatio cũ motu fiunt, ſed ratio eſt formarum compoſitarum uis imaginandi ſimplicium. Et tales formæ ſunt cum magnitudine, & ideò etiam figurã habet, memoriæ autem formæ indiuiduæ ſunt.

15. De conuulſione.

Quæ in membris anterioribus eſt & ſuperioribus, & pauci motus à neruis cerebri ortum habet, hi autem ſeptem paribus comprehenduntur. Si uerò in poſterioribus aut inferioribus partibus à collo, aut magni motus à neruis orientibus à ſpinali medulla. Fit autem ab humore, & à ſiccitate, & cauſæ quæ præceſſerunt docent cuius generis ſit, & habitus corporis, & omnis con-

uulſio

uulſio eſt cum motu & abſq; cognitione, & ortum habet à cerebro, niſi ſit ex conſenſu inferiorum.

16. De Tentione.

Vide 5. Aphor. 17. & 6. cpm. noſtro 37. Hæc ſimiliter fit in neruis, & totidẽ ex cauſis quot conuulſio, & ortum habet à neruis & eſt quieta, & mens conſtat, ideò ſi in tentione motus accidat, cõuulſio imminet: & ſi mens turbatur, æger eſt prope mortem, & tentio uniuerſalis toti corpori eſt neceſſario, & principaliter in parte poſteriore, nec cõmunicatur toti corpori, niſi ob magnitudinem affectus, quia origo neruorũ eſt à parte poſteriori. Incipit ergo prius ſemper opiſthotonos, inde tranſit ad tentionem, & eſt deterior, ut dixi: Emproſthotonos autem non inuenitur in toto corpore, ſed ſolùm in partibus faciei, quia nerui cerebri non pertingunt eouſque. Et quæ eſt cum motu, eſt media conuulſio.

17. De Comitiali morbo.

Cap. 7. in princ. Duplex eſt opinio, uel quòd à craſſo humore, ut Galenus, uel quòd à ſpiritu fiat,

fiat, ut Auerrois conueniunt quòd in uentriculis cerebri non prorſus impeditis: nam fieret attonitus. At uia ſimplicior omiſſa propter ueritatem, & facilitatem Galeni opinione, ut ſic diſtinguamus: uertigo fit à uapore occupante partem uentriculi, comitialis ab occupante totum: apoplexia, ſeu attonitus à materia occupāte ambos uentriculos. Si uerò unum tantum reſolutio: quia per alium ſtat uita, ſi autem non plenè paraplexia, quanquam Galenus uelit apoplexiā fieri ex materia in ſubſtantia cerebri non in uentriculis contenta. Hæc diſpoſitio expedita eſt, & experimentis ac rationi ſatisfacit. Et de flatu quidem uidimus expreſsè in Franciſco Corio cum manifeſtè aſcenderet per crus tanta multitudine, ut uideretur fons quidam, aut canalis magnus ad hunc effectum à natura fabrefactus, cōueniunt authores in materia quòd ex melancholia aut pituita craſſa ſpiritus ille gignitur, ſed & de ſolo, aut enim ex uentriculo, aut ex aliquo

membro

membro alio, aut ex ipſo cerebro defer tur ſpiritus tanquam materiæ ſedibus. Quocirca demiror quomodo Galenus admittat comitialē morbum fieri ex materia quę alibi genita ſit, & ſecun dariū eſſe, deinde omnē comitialē eſſe credat ex materia. Sex ei morbi ſimiles ſunt, tētio & reſolutio, attonitus, & deprehenſio, ſed in his cōſtat ratio, & mo tus nō adeſt, & in attonito ſpiratio ma gis læditur, & difficilè ſoluitur. Vertigo, ſed in illa ratio & ſenſus manēt, & motus uoluntarius, cōuulſio hæc ualde ſimilis eſt ei, ſed nō ſoluitur per ſpumam in ore, & ſæpius copulatur febri, & maiores motus habet, & in comitiali partes utræque anterior & poſterior cōtrahuntur, & poſt acceſsionem non adeò perfectè liberatur conuulſus, ut qui patitur comitialem: & comitialis fit ſubito, & conuulſio ſenſim, & comitialis mutatur per totum corpus, & conuulſio hæret quibuſdam membris magis, utpote brachio uel facie: & differt ab hyſterica paſsione, quia in ea nō

aboletur

aboletur ratio tota, & neq; ſpuma adeò aduenit, & cauſæ eius notæ ſunt, ut in uiduis. Et differt à lethargo quòd cum comitiali non eſt febris, neq; pulſus eſt plenus undoſus, & ſoluitur per ſpumã lipothymia (nam ſyncopis pulſus defectũ habet, & manet immobilis) motum intercipit in cæteris ualde ſimilis: breues etenim & ipſa acceſsiones habet. Signa ſpecierum ex ſenſu habentur: item ex parua capitis læſione. Et quæ eſt ex uentriculo difficilius cognoſcitur, & ex ſignis communibus dictis, & à lædentibus atque iuuantibus, in his enim in quibus mouetur è ieiunio, aut ira ex uentriculo originem ducit, contingit etiã ex frigida uel ſicca intemperie conſtrictis uentriculis, ſed hoc ex uenenis, aut morituris. Eſt & morbus ſacer cùm febris adeſt, & anhelatio, & morbus magnus cùm tremor & ſudor. Ob hæc cũ ſit triplex primũ, Sacer morbus ſeu mater puerorũ q occidit, & comitialis, qui nõ occidit, & cõuulſio quę eſt ſine febre, & me

dia

dia eſt, rarius tamen aduenit, ut hęc diuiſio eſt, propria ei: alia cõmunis cum inſania triplex etiã à cerebro, à uentriculo, à toto: alia cõmunis omnibus ferme morbis ſumpta, ab humoribus autẽ quatuor fient in uniuerſum ſpecies xxxvi. quas ſi à primis differentijs ſumas facilè diſtingues. Deorũ enim cognitioni aſsimilatur aliter fermè nunquam aſſequeris.

18. De Vertigine.

Signa ſi ex primaria cerebri affectione contingat iuxta Archigenem capitis grauitates, & dolores, & aurium ſoni, tum uel in olfactu, uel in oculis, uel in lingua læſio accidit: ſi ex uentriculo morſus nauſea, aut flatus erumpunt: ſi ex reliquis partibus pulſus agitatio, & titillationes. Sunt eius tres ſpecies cum quis abſq; cauſa titubat, uixq; ſubſiſtit ne cadat: quæ leuior eſt, cũq; omnia circumuerti uidentur, aut obtenebrãtur, & cum utrunq;. Circunuolutio fit ob uaporem delatum ad oculos, uel ex cerebro, uel uentriculo concitato, & inſueto

ſueto motu tenebræ cum niger fuerit. Eſt igitur morbus oculorum. Si autem abſq; motu delatus uapor ſit, imagines parit, eſt uerò cum circumuolui uidentur, ſed oculus non hæc cernit, atq; hęc eſt uera uertigo, & morbus cerebri nõ prima. Ergo cum quis abſque uiſione ulla caſui proximus eſt, initium eſt uertiginis: non enim uapor ad oculos, ſed ad cerebrum delatus eſt: deeſt autẽ motus ille uiolentus, hæc autem non prodita (ut morbi ualde diuerſi natura ac poteſtate) inuicem confundantur. Primus enim initium eſt ſuffuſionis; ſeu à cerebro, ſeu etiam à uentriculo (ſed & hoc ignorarunt antiqui) ſecundus autem comitialis morbi uel à cerebro, uel à uentriculo.

19. *De capitis doloribus.*

Cum in toto eſt cephalea, cũ in medietate hemicrania, cũ in parte ouum. Cũ in particula parua clauus. Inde conſiderare oportet ſi ad tactum ſentiatur, extra eſt, ſi non, intus: ſi ab intemperie, ſenſim fit, ſi à uapore, repẽte. Qualitas

etiam doloris ſi in tenui mẽbrana, acutior, ſi in craſſa, habetior. Conſiderare oportet & grauitatem quæ materiam ibi adeſſe ſignificat. Tum uerò calorẽ frigus cauſas antecedẽtes, & à quibus iuuantur aut lęduntur, colorem faciei, oculorum, ſternutationes, & ſomnos ac uigilias.

20. De Attonito morbo.

Cum iacet homo tãquam mortuus ſine ſenſu & motu, & repente id cõtingit, & reſpiratio læditur, tunc eſt morbus attonitus. Et ſi reſpiratio maneat, & aliquis motus, adeſt ſtertor. Et alius per ſe contingit, alius ſuccedit morbo comitiali, & ſi non deſinit, interficiet: ſi deſinit, facilius & citius priore diſſoluitur. Et futuri obliuio ſtoliditati ſimilis, & capitis dolor uehemens.

21. De Reſolutione.

Hæc eſt dimidię partis priuatio ſenſus & motus, abſq; dolore, & ſtãte ratione. Hæc etiam triplex eſt: alia ſuccedit attonito, alia comitiali, alia incipit. Sunt igitur modi lxxiiij.

22. De

22. De Paraplexia.

Hæc eſt diminutio ſenſus & motus magna in aliqua parte, abſq; dolore.

23. De Stupore & Tremore.

Hic eſt diminutio ſenſus, & plerũq; etiã motus alicuius partis cum dolore obtuſo. Tremor autem fit ab imbecillitate uirium. Hæc autẽ uel defectu ſpirituum, uel materia, uel anima hęſitãte. *1. de cauſis ſymp. cap. 2.*

24. De Torſione oris.

Hæc eſt ſpecies emproſthotoni, & eſt cum dolore. Et pars laborans fit breuior, & ſi ſit ſpecies reſolutionis, eſt ſine dolore, & pars affecta eſt longior. Ad hanc uerò partem latam pauci nerui, inquit Galenus, ex quinta cerebri coniugatione ueniunt, reliqui omnes à uertebris ceruicis. *4. de locis cap. 2. in fin.*

25. De Lycaone, ſeu Lycanthropia.

Hæc eſt melancholiæ quædã peculiaris ſpecies; noctu enim domo egreſſi lupos in omnib. imitantur. Et donec dies illuceſcat circa defunctorũ monu- *Paulus lib. 3. cap. 16.*

menta plerunq; uagantur. Hę comites ipſorum notæ ſunt:facies pallida:oculi ad uidēdum imbecilles & ſicci: lingua aridiſsima, nulla in ore ſaliua, ſitis immodica:tibię, quod frequenter impingāt, exulceratę adeò ut ſanari nequeāt.

26. *De Amore.*

Paulus lib. 3. cap. 17. De præcog. ad Peſth. cap. 6.

Iuuat hoc ſcire, nam fruſtra huiuſmodi homines auxilijs communibus curauerit. Quinimo Eraſiſtratus, ut author eſt Galenus, ſanauit Antiochum Regis filium: lucratusq; eſt ex hac cura. c. Talenta, id eſt, aureorum coronatrum. lx. M. Oculi concaui nō illachrymant, ſed tanquam uoluptate pleni apparent. Continens palpebrarum motus, & cum reliquæ corporis partes nō collabātur, ſoli hi amantib. concidunt. Pulſus ipſorum propriè nullus eſt, ut quidā opinati ſunt, uerùm qualis eorū deprehenditur qui cura conficiuntur. Cum uerò id quod amatur in mentem ipſis uel auditu, uel uiſu, & præſertim repēte uenerit, tunc pulſum animo turbato contingit immutari, neq; natura-

lem

lem æqualitatem, neq; ordinem retinere: Dico multis lachrymæ uberes excidunt, atque his potiſsime qui iam potiti ſunt.

27. Morbi cerebri in compoſitione.

Horum quidam ſunt cum materia, & hi facilioris ſanationis: namque materia ſublata deſinunt: qui materia carent, in his opus eſt mouere iam morbū. Signa quòd ubi materia deeſt, neceſſe eſt aliquam adeſſe cauſam externam, uelut uulnus ictúmue aut caſum, inſolationem, aut calorē immodicum, aut frigus. Qui uerò ex materia accidunt, alij ex flatu, alij ab aqua, alij ab humorib. ſimplicib. aut cōplicatis, quorū mitior natura eſt ſanguis, ſed quoniā extra uenas eſt, deterior redditur tunc pituita. Pituitæ autem morbus minus ſæuus quàm flauæ bilis, ſed longior: flauæ bilis contra: melancholiæ deterrimus, & perículoſior & inſanabilior. Aqua autem ſi mēbrana peculiari non cōtineatur, proxima eſt pituitæ, & mi-

nus noxia quã humor crudus, ſi peculiarem habeat ueſicã qua contineatur, nonnunquam repentè interficit. Signa pondus & frigiditas. Et quęlibet materia bifariã afficit, uel ſparſa, & tunc æqualiter afficit: Minorem dolorẽ excitat: & febrem: & tardius putreſcit. Collecta omnia efficit cõtraria. Et quilibet horum morborum, aut fit in membrana dura, & uidetur os capitis affici: & cutis exterior: & põdus eſt maius. Reliqua ſunt minora febris, dolor, uigilia, delyrium: aut fiţ in membrana tenui, & dolor eſt quaſi in medio quo ad altitudinem, & eſt deterius, & ſymptomata ſunt grauiora. Aut accidit in falce, & eſt in cerebri medio quo ad latitudinẽ, Et dolor tendit ad imũ, & omnia ſymptomata ſunt grauiora. Et quandoque ſentitur pulſatio, & cum tumor includit, aut tangit arteriam adeò ut ſentiatur pulſatio, tunc etiam pulſant arteriæ illi coniunctæ in omnibus, & ideò his etiam pulſant tempora, & periculoſior morbus. Periculoſiſsimus autẽ in ſub-

ſtantia

ſtantia cerebri, & dolor penè nullus, niſi grauitas: Et oculi cõtrahuntur, & pedes refrigerantur, & facies fit liuida, & ſcias quòd morborum magnorũ ſignum eſt non poſſe uidere ſplendores, aut audire uoces niſi remiſſas: idem in ſaporibus & odoribus, ſed minus, aut ſignificant cerebri imbecillitatem, aut utrunque.

28. De flatu ſeu vaporibus.

Vapor eſt craſsior flatu, & rarò flatus inuenitur in corpore humano. Et non eſt res quæ magis imponat medicis flatu: quoniam & dolores ſæuos, ut humor acris, excitat, & tumores ut abſceſſus. Et ſtringit pectus ut pituita, aut tuberculũ, & mouetur ut uermis, & pungit ut lapis, & nauſeã mouet ut bilis, aut humor corruptus in uentriculo, & titubare facit, ut morbus cerebri, quamuis ſit in uentriculo, nihilominus eſt cum leuitate, & facilè mutatur tempore & loco. Et rarò aſſociatur febri magnæ: Et adducit crepitus, murmur, eructuationes, ſternutationes, alices &

3.*de cauſis ſymp. cap.* 2. *pag.* 6. oſcitationes. Et Galenus exiſtimat quod flatus fiat à calore debili nõ tamẽ prorſus extincto. Ego autem puto neceſſarium eſſe etiam præter naruralem.

29. Inflammatio.

Paulus lib. 3. *cap.* 7. *Aëtius lib.* 6. *cap.* 25. Dolor maximus & diuturnus: Robur in facie cum tumore molli. Caput intumeſcit: Oculi fiunt emiſsicij: Præterea nauſea & bilis uomitus.

30. Eryſipelas.

Paulus lib. 3. *cap.* 8. Cerebrũ & caput uri uidetur, facies frigida & ſubpallida, Os ſucceſsit.

31. Phrenitis Arabum.

1. 3. *Tract.* 3. *cap.* 2. Hic eſt abſceſſus in cerebro uel membranis ex bile flaua. Et ſigna cõmunia initij ſunt febris acuta ualde ob membrum & materiam: & rigor in principio, propter propinquitatem ortus neruorum, & facies multũ à naturali mutata, quia bilis cerebro uelde aduerſatur, & frigus extremorum ob calorem capitis uehementem, & uigiliæ ob naturã humoris. Et mentis perturbatio, ob mutationem temperaturæ cerebri & uehementem ſpirituum motum. Et

urina

urina tenuis & aquoſa, & fæces albæ utplurimũ. Quod ſi ſit in membranis, dolor eſt magnus, & pulſus durus & inæqualis ualde, ac paruus: Et ſi in cerebro, dolor exiguus cum parua graui tate: Et pulſus mollis & ualde paruus, & oculi fiunt caui. In incremẽto facies rubet, & oculi fiunt ſanguinei & ſicci, & cum hoc lachrymantur uel alter eorum, & aſpectus fit toruus, & ex nare altera modicum ſanguinis. Huic ſi calor exuberet, & obliuiſcũtur & alte reſpirant, & fiunt iracundi, & abhorrent radios. Et delyrium perpetuum, & lingua fit arida & aſpera, & colligunt feſtucas oculis clauſis. Et cũ morbus ten dit ad malum, urina fluit ipſis ſentientibus aut non ſentiẽtibus, & dentibus ſtrident & tremunt, & cum prorſus ten dunt ad interitum, coma uigil eos inua dit: Reſpiratio manifeſtè læditur: Vrina denigratur, & corpus refrigeratur & ſupinum iacet.

32. De futura Phrenitide.

Febris acuta praua, cum aluo ualde

aſtricta, & obliuio, & triſtitia ſine cauſa, & dolor capitis cum grauitate, & uigilia cum ſomnis turbulentis, & color faciei malus, & dolor iuxta Athlanticam uercebram.

33. Signa quæ diſtinguunt phreniti-dem ab abſceſſu in ſepto tranſuerſo.

Adſunt fermè omnia ſigna morbi lateralis. Delyrium non eſt adeò continuum nec furioſum, & alleuiatur, cum febris miteſcit: Oculi non adeò permutantur, & calor eſt magis circa pectus, & coſtæ mendoſæ ſuperius trahuntur, & ſpiratio inæqualis redditur.

34. Phrenitis Græcorum.

Paulus lib. 3. cap. 6. Hæc eſt inflãmatio ſola abſq; collectione. Signa febris acuta quæ mitis uidetũ. Vigiliæ cũ ſomno turbulẽto: Delyriũ: Obliuio: Oculi ſanguinei magis quã in priore, aridi tamen & cũ lachrymis: lingua aſpera, ſanguis è naribus fluit: Floccos colligunt: pulſus exigui, languidi, duri, reſpiratio magna & rara, Et ex hoc genere eſt morbus quem Hippo-

Hippocrates uocat ſecũdo de morbis febrem interficientem. *Pag. 24.*

35. Lethargus.

Lethargus fit à pituita cõgregata in cauitatibus cerebri, & putrefacta. Et ſigna ſunt febris lenta, cum ſomno profundo: pulſus magni, rari, undoſi: reſpiratio rara & imbecillis, obliuioſi, ſtupidi: urinæ turbulentæ: ſępe febrẽ horror antecedit ob cauſam dictam in phrenitide: Oſcitatio multa: deſcenſus ad pedes cum in phrenitide aſcendant, cætera omnia pituitoſa. Sudor quandoque adeſt inutilis circa ſupremas partes, & cum abundauerit, interficit: quia uires deijcit. Et uẽtura ſigna ſunt, tremor capitis, & pigritia, & grauitas. *Paulus lib. 3. cap. 9.*

36. Signa quæ Lethargum à caro diſtinguunt.

Caros ſequitur ad febrem, febris autem ad lethargum. Et ipſa febris in lethargo eſt minor: & caros ſeu ſapor alias etiam cauſas, ut dictũ eſt, ſubſequi ſolet. Vnde duplex eſt & homonymũ. Et quãdoq; fit à materia pituitoſa pu- *Paulus lib. 3. cap. 9.*

trefacta, & quandoq; ſine materia. Et in caro eſt maior mutatio pulſus & rationis cum expergiſcũtur, quàm in lethargo. Et caros ſæpè accidit in initio febrium intermittentium, & generaliter lethargus ex materia fit, caros potius ex uaporibus.

37. Letargi, & grauedinis diſcrimen.

Differt etiam à grauedine quæ cum febre eſt, quoniam grauedinis febris è genere ephemerarum eſt, & ſi putrida ſit non ex materia quę grauedinem efficit. Et materia illa ſecreta eſt ab alimento, aut cõgeſta ex uaporibus non à ſanguine conuerſa. Et in grauedine perpetuò ſeparatur & defluit, in lethargo manet atq; putreſcit.

38. Catochus, ſeu ſibare.

Conſtat ex flaua bile, & pituita putreſcente, ut ſit compoſitus ex phrenitide & lethargo. Iacet ęger ſupinus extenſus, facies ſubtumida liuet & ſubrubra eſt. Et gena ſuperior quaſi conuulſa, ut non conniuere poſsit. Reſpiratio quaſi

Paulus lib. 3. cap. 10.

quaſi nulla. Pulſus exiguus, lãguidus, creberrimus, Vrina & aluus cohibentur. Hæc initij, ſi malum ſæuiat deglutiendo ſtrangulãtur. Et exit potus per nares: Reſpiratio lęſa eſt ualde: peruigilium continens, urina ſupprimit, ſudores erũpunt. Facilè ab hyſtericis diſcernitur cum illæ ſæpe febre uacent, & inclamanti attollunt oculos, & naturaliter iacent, & meminerũt ubi redierint. Neſcio quid in mentem uenerit Galeno cur diceret quòd in catoche magis afficiãtur poſteriora capitis, in Apoplexia & comitiali utraque pars, niſi ut diuiſionem æqualem faceret: nam in caro dicit anterior, cum tamẽ in catocha reſpiratio parum lædatur aut nihil, quę per neruos poſterioris partis cerebri fit. Oculi autẽ ipſo teſte maneant aperti, quod uitio anterioris partis cerebri neceſſariò accidit, ſed de hoc ſuprà dixi. *4. de locis cap. 2.*

39. Abſceſſus melancholicus.

Hic ſimilis eſt priori, adeò ut quidã catochum huic tribuerint, & mirũ eſt quòd ſi hic nõ eſt, non uidẽtur autho- *Paulus ibid.*

res eius mentionem feciſſe. Dico ergo quòd cum in febre lenta adeſt Coma uigil. cũ dolore leui capitis & grauitate: Deinde ad Catochũ tendit, iam collecta eſt materia melancholica in cerebro uel mẽbranis: & delyrãt per interualla, & decubitus ſupinus eſt. Et Catochus, q ſuccedit in fine febriũ, fit reſoluta parte tenuiore, & eſt ex hoc genere. Et catochus ex melancholia differt ab eo qui eſt ex pituita, & bile flaua, quia facies eſt nigrior ſine rubore, & corpus eſt frigidius, & pulſus minor ut ſit quaſi capillus, & non ſudat, & febris nulla, aut occulta, aut exigua, & longa præceſsit. Et ego uidi eũ ſæpius.

40. Aqua.

Signa eius quæ ſupra duram membranã eſt grauitas, lachrymæ aſsiduæ, & oculos claudere non poteſt, tumor in cure prominet, qui non facilè tactui cedat, & ſe condit infrà dolor uehemens: frons ipſa exterius producitur. Nullam recipit ſanationẽ pecularisq; eſt infantibus.

Paulus lib. 6. cap. 7.

41. Cere-

41. Cerebrum occupatum.

Contingit ex uino, & eſt minus malum. Signa dolor acris, & quod obmuteſcit ſtatim. Hic acutior eſt ſequentibus, ut qui intra tertiã diem occidat cũ alter intra ſeptimam, Sed plures tamen ex hoc euadunt, maximè ſi ex ebrietate contingat. Hic & duo ſequẽtes ſunt Hippocratis. 3. de morbis pag. 2.

42. Cerebrum concuſſum.

Cum cerebrũ colliditur ut in ſeptima Aphoriſmorum ſignum eſt à cauſa. Inde ex ſecundo & tertio de Morbis. Dolor caput tenet & ad ſpinã deſcendit, Aeger non audit, frigus deſcendit ad cor, & ex illo ad caput deuenit, totus intumeſcit, & uoce priuatur, facies liuida fit, febris cum rigore apprehendit: Derepentè nouus ſudor fluit, & per nares ſanguis, uomuntq́; multi. 44. pag. 8. pag. 2.

43. Cerebrum corruptum.

Dolor ex ceruicis neruo ad ſpinam tendit, & ad cor frigus deſcendit, ſanguis perfluit & ſudor repẽtè, pluribus 2. de morbis cap. 7.

etiam

etiam uomitus. Moritur ut plurimum intra tertium diem. Acutiorq́ eſt præcedenti, ideò ſi producatur, paululum poteſt euadere, ſeu quia non perfecta ſit corruptio, ſeu quòd natura potuerit ſeparare, inde uiã inuenerit expurgandi quod corruptum eſt.

44. *Vulnus cerebri.*

Celſus lib. 5. cap. 26.

Si cerebrum membranáue eius uulnus accepit, ſanguis p̃ nares. Quibuſdam etiã per aures exit, fereq́ bilis uomitus inſequitur. Quorundam ſenſus obtundũtur appellatiq́ ignorãt, quorundam trux uultus eſt, quorundã oculi quaſi reſoluti huc atq́ illuc mouentur, fereq́ tertio uel quinto die delyriũ accidit. Multorum etiam nerui diſtenduntur. Ante mortem autem plerique faſcias, quibus caput deligatum eſt, lacerãt, ac nudũ uulnus frigori obijciũt.

45. *Medulla Spinæ vulnerata.*

Medulla quę in ſpina eſt diſsiſſa, nerui reſoluuntur aut diſtenduntur, ſenſus intercidit, interpoſito tempore aliquo, ſine uoluntate inferiores partes uel ſemen,

men, uel urinam, uel etiam ſtercus excernunt.

46. De læſione olfactus.

Hæc fit uel in narium meatu, uel in oſſe pumicoſo, uel in neruorum propagine minori tertij paris, uel in proceſsibus mollib. cerebri iuxta neruos concauos uiſorios, & ſi nihil deriuatur per nares, erit obſtructus meatus, & intemperies quæ lædunt hunc ſenſum, ſunt frigidæ aut humidæ.

47. De cæcitate.

Hæc contingit oculis incolumibus, obturatis neruis cauis qui ſunt primi paris aut ſcirrho, aut inflãmatione, aut fluxione. Si uerò uitiatũ ſit membrum proprium, ſcilicet criſtalloides, in qualitate, tum maximè quod humor lucidus non ſit, id euenit, quoniam alimentum melancholicum eſt & ſiccius, aut aquoſius quàm par ſit, neque enim ſpiritus uiſiuus in aqueo humido uiuere poteſt. Sin uerò non in illo, uitium erit inter corneam, & ipſum obducta nebula, ut in ſuffuſionib. Et ſuffuſionis ini-

tium plerunq; à cerebro eſt materia per cauos neruos deſcendẽte. Veruntamẽ & qua ratione fiunt imagines ex uapo ribus à uentriculo aſcendentibus, eadẽ etiã & ab illo ſuffuſiones: rarius tamen conſiſtunt uapores, quàm humor per tot media dilatus, nam ſuper araneam tunicam conſtat fieri ſuffuſionẽ. Ergo nõ per criſtalloidẽ materia ſuffuſionis defertur à cerebro, ſed per tunicam: per cauitatem autem & uapor qui ex uentriculo, & humor, qui morbũ efficiunt guttam ſerenam, quod cęcitatis genus ex ipſa generatione inſanabile eſt. Vt ſint tria genera totidemq; morbi quib. hominibus cæcitas aduenit, non duo tantùm: Aut quoniã corneæ pars, quæ pupillæ obducitur, craſsior & obſcurior facta ſit: uelut in decrepitis ſenib. quocirca acuto gladio, aut ſeta caudæ equinæ detergi ſolet. Quartus morbus cæcitatis cauſa rhagoidis, id eſt, uueæ cõſtrictio, dilatatione ea deterior, maxi mè pręter naturã. Contingũt & morbi manifeſti, uelut inflãmationes, ulcera, cicatri-

cicatrices, albugines, q̄ uiſu deprehen- *1. de cauſis*
dūtur: at de hís loqui propoſitū nō eſt. *ſymp. cap. 2.*

48. De Imaginibus.

Suffuſiones & imagines in quibus nihil uidetur in oculo, & ſi uterq; oculus eadem patitur: & ſi inæqualiter per tempora afficitur: & ſi uitia in uentriculo apparent, hæc omnia ab illo imagines fieri oſtendunt, contraria uitio cerebri & oculi, & ſimiliter ſi à hierà picra nihil iuuetur. ſunt & qui propter cerebrum laborāt, ut in phrenitide talia uidere ſe putāt. Quod ſi oculo uno compreſſo alter dilatatur, aut demitti poteſt: ſi non, neminē quamuis nobili artifice ſanatum ait Galenus. *De ſymp. cauſ cap 2.*

49. De oculorum malo ſitu & motu.

Si oculi immobiles ſint (dicit Galenus) ſecundum par neruorum ad oculos uenientiū affectum eſt. Cum uerò bifariā muſculi afficiantur, contractione ad ſuam originem, aut reſolutione ad contrariā partē, uelut ſi oculus declinet ad angulum interiorē, ut in ſtrabis *4. de locis affect. cap. 2. in princ.*

accidit, uel muſculus exterioris anguli reſolutus eſt, uel interioris conuulſus. Quòd ſi prolabatur omnino reſolutis his, qui eum cōtinēt, neruis, cauos neceſſe eſt diſtendi, minusq́; hominem uidere. Et ſi nimis prolabantur, cæcitate prorſus inſanabili laborare.

50. De Palpebrarum ſitu.

Quæ inferior eſt, immobilis eſt, & ob id non niſi ulcere aut inflāmatione uitiatur, in ſuperiori eadem dicenda, quæ de oculorum ſitu ac motu, nam uel reſoluuntur uel cōuelluntur. Diſcrimen reſolutio fit ſine dolore, pallet locus, non tumet, repentè fit.

51. De Aurium uitijs in operatione.

1. Cap. Oculorum ſenſus tenuiſsimus eſt, dicit Galenus: Sed Aurium proximus ut olfactus, poſt illum inde guſtus, tactus autem obtuſiſsimus. Ergo auditus læditur uel ob tinnitū, uel quia obtuſior redditur. Et tinnitus fit à uapore, qui intra tympanū colligitur: & quandoq; extra ex conſuetudine magnorum ſonorum:

norum: Intus autem & à cerebro & à uentriculo, ſunt enim foramina intra os quæ ad aures permeant, quocirca uoces per os exceptæ, & per lignũ dentibus prehenſum, audiuntur. Surditas autem fit & auditus grauitas, uel ob meatum obturatum aut tinnitum, uel ob craſsitiem & duritiem tympani, ut in ſenibus, uel rupturam eius: uel ob neruum auditus ex tertio pari, aut connexionem trium oſsiculorum.

52. De Auris dolore.

Fit uel in tympano ob flatum, uel intemperiem, uel phlegmonem, & in muſculis ob phlegmonem aut intemperiem: & in neruis ob materiã influxam aut intemperiẽ. Et in omnibus intemperies eſt frigida, calida enim ſi tumorem non afferat, dolorem non mouet, nec reliquæ. Et ſigna ſunt communia.

53. De Linguæ Affectibus.

In linguæ affectibus prӕclarè ſe geſſit Galenus, nam cum ea laboret tripli- *4. de locis cap. 2.* ci affectu ſentiendi, guſtandi atque loquendi, guſtus autẽ ſit quidam tactus

exquiſitior,ideò ambo hæc à neruis tertij paris cerebri habet. motum autẽ & loquendi facultatẽ accipit à neruis ſeptimi paris ipſius cerebri: quo fit, ut mouere linguã amiſſo prorſus tactu & guſtu eius poſsit,ſicut accidit Auguſto Corbettæ amico noſtro,ut contra amittere motum linguæ ſaluo guſtu licet uitiatis neruis ſeptimi paris, nõ his qui à cerebro ueniunt:quod longè frequentius quàm primum accidit, idq; perſæpe uidemus:ſicut & id quòd lingua ſemiſyderata ſit: quod euenit una parte ſpinæ, aut neruis ab ea orientibus læſis,alijs ex aduerſo incolumibus: isq́ue redditur ſemiblæſus,quòd ſæpius longè etiam contingit quàm quod ex utraque parte,cum id uitium accidat ſolùm in apoplecticis comitialib. & catochis, qui iacent ut mortui, hoc uerò ex quauis cauſa reſolutis: tum etiam peculiariter quibuſdam lingua ſic reſoluitur,& tamẽ nil aliud, quod & cõtingit per ignorantiam aut alio caſu inciſo altero neruorũ ramo, qui ad linguam ex

ceruice tendit. Quæ uerò adijcit uerba huiuſmodi. Quod ſi nãq; anterior aliquãdo ſola pars cerebri afficitur, ſupremum uentrem ei conſentire neceſſe eſt, atque cogitandi actiones quoque uitiari. Et qui ita affectus eſt, neq; ſenſus neq; motionis munere fungitur, ſpirandi tamen facultas haud quaquam læditur: uocaturq; hic affectus Caros. Hæc ſi, ut ſonant, intelligantur, falſa ſunt: lædi enim poteſt cerebri anterior pars ſic, ut oculi & olfactus & lingua non fungantur ſentiendi munere, nec tamen uentriculi anteriores, quod aliquando uidimus manẽte etiam diu affectu, ſed ita legi debent uerba. Quòd ſi quando anteriorem partem totam affici contingat: uentrem cerebri anteriorem lædi neceſſe eſt. Vt non ſolùm addatur totum, ſed (omiſſa ſermonis elegantia, quam in continuatione conſtituit) ſermonẽ manifeſtè ex linguæ ſymptomatib. traducat ad cerebri affectus. Et cõmunicat lingua cerebro per materiam: pulmoni per uapores: uentriculo

per tunicā: iecori per uenas: cordi per arterias: totqúe modis colores fœdi & ſubſtātiæ uariatur. Vnde qualitatis mutatæ ſignificata. Quod ſi malus ſapor ſentiatur, talis humor in ea uel in uentriculi ore imbibitus eſt, ſed ſufficit etiā ex eis conſenſus, nihil enim prohibet tranſmitti quicquā per medium, quod qualitatis eius, ut ſenſilis eſt, non eſt capax.

54. De Neruorum cerebri diſtributione.

Primum autem par neruorum ex cerebro ſenſum oculis largitur, uocantq́; obtici, ab effectu: cauiq; ſunt & ualde magni: Secundum oculis dat motum: Tertiū præbet ſenſum naribus, linguæ, dentibus & gingiuis, pluribusq́; oris partib. & labris: Quartū palato: Quintum auditui: Intermedius inter quintū & ſextum par ad mandibulam inferiorem. Sextus dat ſenſum laryngæ, uentriculi ori, ut uentriculo ipſi, iecori, cordi eiuſq; inuoluero, pulmoni, coſtis, omēto, duodēno inteſtino, ueſicę fellis,

renibus, lieni, meſaræo, ueſicæ. Vt non miremur in cæteris ſi cui quodammodo omnia, alijs fermè nihil tribuatur, & munerum & miſeriarum. Septimũ par muſculis, linguę ac laryngis motũ prębet: qđ durius ſit: & in poſteriore parte cerebri oriatur, cuius maior pars, imò totum fermè, commiſcetur ſexto, & cum illo ad inferiora deſcendat. Atque hæc à Veſalio clarius habentur deſcripta. *In initio lib. 4.*

55. Angina.

Quadruplex eſt, cynanche, ſynãche, paracynanche & paraſynanche. Synanchen dicimus cum fauces (id eſt cõmunis locus gutturi & gulæ) inflammantur: quę propriè Angina eſt. Cynanchẽ cum gutturis tunica & muſculi. Paraſynanchen cũ iuxta fauces. Paracynanchen cum extrà omnino. Quintũ additur Quarto de locis, cũ luxata in anterius uerbera comprimuntur gula aut eius muſculi uel gutturis, & ęger ob id uidetur ſuffocari. Omittit autem paracynanchen, ut ſint in uniuerſum angi- *Cap. 5. in fine.*

næ ſex genera, nam non ſynanche ipſa, ſed potius ſecũdum genus uidetur deſcriptorum à Galeno quod ab Hippocrate commemoratur in Aphoriſmo. Atq; idem in tertio Prognoſticorum dicente. Quæcunq; nec in ceruice nec in faucibus conſpicuum aliquid efficit, plurimum uerò doloris infert, ac ſpirationis difficultatem, quæ non niſi erecta ceruice trahatur, hæc eodem die au ctusq; ad quartum ad ſummum ſtrangulat, in hac nulla luxatio fit, ut ſit aliud genus in quo accidit luxatio uer-
4. Aphor. 35. tebrarum. Et ob id dixit Hippocrates: ſi à febre habito collum peruertitur, & uix poteſt deuorare, lethale eſt. Manifeſtum eſt quòd huiuſmodi ægris contingit reſolutio in partibus inferioribus: quæ ſi contingat, luxatio facta eſt. Vnde Galenus etiam meminit eorum quæ ſcripſit Hippocrates in ſecundo Epidemiorũ, ubi inquit: Angina cuidam accidit ſub ea uertebra quam dentem nominant, uerùm non adeò acuta quibuſdã uerè ob rotunditatis magnitudinem

tudinem cõſpicua, fauces autem ut ea uertebra quæ dens dicitur(eſt autẽ proceſſus dentiformis ſecundæ uertebræ qui caluarię dearticulatur ut caput antrorſum retrorſumq; deducat. Nam ſuper prima aut immobili iacet aut ad latera tantùm mouetur) inflammatione minimè laborabant. Quibus ergo tumor rectus fuit neque aquam reſoluti ſunt, atq; hi omnes ſuperſtites manſerunt, quibus uero luxabatur uertebra ab ea parte, à qua luxabatur reſolutio non totius corporis, ſed duntaxat uſq; ad manus reſoluebantur: meminit etiã his uerbis: Colli uerticula introuergebãt: quibuſdã amplius, quibuſdã propè, & collũ forinſecus conſpicuã cauitatẽ intro habebat, & hac parte ad contactũ dolebat. Concludendo ęrgo dico quòd in Angina uera non fit luxatio uertebrarum: deinde quod in angina uera nęceſſaria eſt febris acuta: & quòd ſynãche deterior eſt quæ circa ſecundã uertebrã fit quã quæ inferius. Anginæ ęrgo propriũ febris acuta, ſtrangulatio

uehe-

uehemens in ſpiratione, abſque aliquo ſigno externo prorſus, luxationis uerò uertebrarum reſolutio tum tumor, uel cauitas, uel inclinatio. Cũ enim locus ille non ſit propinquus membro principali, nec facilè corrumpatur, non interficit niſi ſtrangulando: ſtrangulantur autem facilè. ſic igitur erunt ſex genera anginæ. Verùm quòd ſynãche uocatur, & eſt inflãmatio in faucibus, & uocatur ſynãche, & cũ ſine cauſa ſtrangulantur, & nomine caret: & cum inflammatur tunica & muſculi gutturis, & uocatur cynanche: & cum inflãmantur muſculi propè fauces, & uocatur paracynanche. Et cũ à uertebra luxata cõprimitur gula, quę propior eſt compatiente etiam ſæpe gutture, & nomen proprium non habet: & cum glandulæ inflammantur ex quibus fauces per conſenſum læduntur, & uocatur paracynanche. Non pigebit autem adijcere ſingulare quod Galenus narrat: ſcilicet tertiam coniugationẽ neruorum dorſalis modullæ miſceri cũ tertia coniugatio-

ſugatione neruorum à cerebro deſcen dentium.

56. Gibbus.

Cum uertebrę exterius luxantur, nõ ex acuto morbo fit Gibbus, ſi ad interiora ladoſis ſpecies, alia fit etiam in utranq; partem quam uocãt obſtipum, primam propriè uocant incuruationẽ etiam: fit & quandoq; utrinq; quod tamẽ difficile eſt: uidi nuper in puella nobili annorum circiter decem obliquitatem in latus, ſeu genus illud quod uocant obſtipum, erat autem ſpina dorſi obliqua ſicut anguis, referens ſ literæ imaginem. Hoc uolui adieciſſe quòd ad intellectũ præſentis loci facit. Proponit ergo tria Galenus, primùm noxa quæ accidit ſpinæ, uel eſt per ſe, uel non per ſe, ſed conſequentia quadã noxam per ſe uocat abſceſſum ſeu inflammationem, ſeu intemperiem, in hac ſi cõtingat fieri reſolutionem, ſeu ex una parte, ſeu ex ambabus, neceſſe eſt omnia membra, quæ ſunt infra illam partem ſpinæ quæ reſoluta eſt, reſolui, ſeu *3. de Artic. com. 2.*

ex

ex una parte tantũ ſeu ex ambabus. Si uerò noxa ſit ex conſequentia tantùm, uelut in gibboſitate in qua ſpina dorſi non patitur aut parum, ſed neruus qui facta luxatione obliqua,ſeu ad unã partẽ opprimitur ab ea parte in quã ſpina deflectitur, quoniã uertebrę magis cõſtringuntur, ex oppoſita autem nerui nimis diſtendũtur: ideò in hoc caſu cũ ſpina dorſi ſeu medulla non ſit affecta prorſus,ſed nerui tãtùm ab ea orientes, & ob id reſolutio non fit niſi in mẽbris quæ recipiunt neruos è regione partis medullæ leſæ,Sicut in exemplo priore, in quo ob luxationem uertebrarũ colli tantum manus reſoluebantur,& non inferiora membra: hoc etiã fit minus, inquit, ſi luxatio fiat ſenſim aut ſi fiat intus uel extra: & in lumborum uertebris minus quàm thoracis, & thoracis quàm colli:quia in ceruice uertebrę inter ſe connexę æqualiter conferunt foramini,unde neruus prodit,ſed in thorace magis cõfert foramẽ inferioris uertebræ, & longè minus in lumbis, qui

ergo

ergo noxam patiuntur per ſe in medul la ſpinali, his omnes partes inferius reſoluũtur, & quanto noxa fuerit maior, & aduentus repentinus: qui uerò noxam patiuntur in neruo tantùm, ut in gibboſitate, & obliquã, id eſt, in latus, hi patiuntur reſolutionẽ ſolùm in parte quæ eſt è regione ubi nerui lęſi ſunt, ſi uel læſio magna ſit uel repẽtina, ut in angina, in qua uertebræ luxãtur ad latus: ſi uerò luxatio uertebrarũ fiat ſenſim uel etiã repentè, ſed intus aut extra non in latus, his nulla contingit reſolutio. ob hoc ergo qui fiunt gibbi per caſum aut iactum, ſi fiant obſtippi, reſoluuntur: ſin autem incurui aut repandi, non reſoluuntur: quia tametſi repentè fiat nõ eſt obliqua luxatio, q uerò ſenſim fiũt gibbi, & ſi obliqua ſit luxatio, non reſoluũtur, quia non repentè facta eſt, q uerò ſenſim facti ſunt incurui aut repandi, nullam patiũtur reſolutionẽ, tum quia ſenſim uertebræ luxatæ ſunt, & interim ſpinalis medulla, quę mollis eſt, potuit extendi, & ita nihil paſſa eſt,

tum

tum quia luxatio recta eſt in qua nerui neq; comprimũtur neq; iuſto plus extendũtur. Ex quo cõcluditur quòd in luxatione recta graui, & repentina poterit contingere etiam reſolutio, quia licet in Angina non fieret, cõtingit hoc, quoniam ex tribus conditionibus quę faciunt ad reſolutionem, ſcilicet, quòd ſit repentina, magna, obliqua, non aderat niſi prima: ſi uerò adſit & ſecunda, ut in uehemẽtibus ictibus aut caſibus, tunc reſoluentur membra inferiora aut ſaltẽ quæ ſunt è regione. Vertebræ aũt luxantur quatuor modis, aut caſu, aut ictu, aut crudis tuberibus, aut materia ſenſim influente: quãuis hæc non ut in propoſito Galenus omiſerit, cuius hoc eſt præſtantiſsimum ſanè inuentum.

57. Spiratio mala.

Spirandi difficultas magna cum totus thorax mouetur ante iugulũ, poſt ad ſcapulas à laterib. ad epomidas motus aſcẽdit. Fit autem uel ex calore nimio, ſcilicet neceſsitate, uel ab anguſtia ab inſtrumẽto: uel ob facultatis imbecillitatem

4. de locis cap. 4.

cillitatẽ à uiribus. Calorẽ nimiũ declarant per ſe tactus partium pectoris, expiratio multa, denſa & quæ exſuflando fiat, & præter reliqua calidior. Et pulſus magnus, uelox, frequens. Adijciuntur his ſigna ex Oculis, facie, lingua, ſiti, ardore ęgri. Vbi uerò ob imbecillitatem totius, uel capitis ſolùm, aut ſpinæ ad quam reſolutio ſequitur, aut ſepti trãſuerſi (quia ipſum per ſe ſolùm mouet pectus, cum ſecũdum naturam ſpiratio fuerit: cum nõ ſufficit, ab intercoſtalibus muſculis adiuuatur) atq; ſingula hæc bifariam uel ad neruos uel ad muſculos pertinere poſſunt. Nec non quia alię cauſę nõ adſunt, uel ob ſpirandi modum, nam & parum dilatatur pectus, & longior eſt inſpiratio, & parum efflatur, & pinni narium cõtrahuntur. At ſi ex anguſtia fiat, thorax multũ dilatatur, nec ꝑ ratione aẽr exit. Et ſigna repletionis ſunt in faucibus aut gutture aut pulmone, uel pectore ex materia influxa, aut tuberculis aut inflãmatione. Tuberculum à lentis humoribus *Cap. 8.*

1.de cauſis ſymp.cap.7. ſtertore differt, ſi in aſperis arterijs hi ſint. A tenui fluxione aduentu repentino, nec febris adeſt, & ſicut ob calorem inducitur difficultas ſpirandi, ita magna frigiditas in membris reſpirationi ſeruientibus, eſt cauſa difficultatis ſpirandi potior.

58. Compoſitæ malæ ſpirationes: & quædam aliæ peculiares.

4 de locis cap.7. Cōmune quidem eſt ſpirationi malæ, ſi uel à calore uel ab imbecillitate fiat, ut totus thorax moueatur, & ſi in inſpiratione pinnæ narium contrahuntur, id maximę imbecillitatis uiriū indicium eſt. Si autem inflamātio cum anguſtia ſocietur: tunc ſurgere coguntur, fitq; orthopnœa, ſimilem tamen ſortiuntur ſpirationem ubi in aſperam arteriam materia multa confluxerit, ſed minimę calida reſpiratio redditur. Si autē locus ille ſanie repleatur, idem accidit, ſed facilè ſtrangulantur: quoniam nullius empyematici uires ualidæ eſſe poſſunt, ob id & ſigna imbecillitatis & empyematis adſunt ſuprà enarrata. At ſi turber-

turberculũ adſit plurimũ quidem dila- Parte 1. tatur pectus, ſed & perpetuò inſpirat cap.25. & expirat,ut quies nulla adſit. Veruntamẽ paucus aër exſuflatur,& frigidus. Si uerò talia nõ in aſpera arteria,ſed intra corpus pulmonis nec cũ calore, fit reſpiratio celer & frequẽs: dilatatur pectus multũ, ſed parum aëris attrahitur. Duplex aũt reſpiratiò magna cùm pectus multũ dilatatur, & multũ aëris trahitur aut non trahitur, quam ad diſtinctionem prioris ſublimẽ appellat Hippocrates. Similiter & magna reſpiratio uera duplex:una quæ fit cũ auxilio muſculorũ ſuperiorum:alia ſine: Vtraq;, ſi rara ſit delyriũ,oſtendit. Pauca uerò celer crebra, cum uirium cõſtantia dolorem uel impedimentũ in partib. membrorum reſpirationis, aut quæ cum eis mouentur,ſignificat. Sunt aũt ea epar, lien,uentriculus & gula. Membra autẽ reſpirationis ſunt pectus, ſeptum trãſuerſum,Diaphratondes,Cor, Pericardiũ,Pulmo,& Guttur. Nã os etſi reſpirationi ſeruiat,nõ tamẽ mouetur motu

reſpirationis: neq; quicquam ad motũ iuuat. Cum dixi hæc membra, partes etiam eorũ intellexi: uelut muſculos & neruos, & has præcipuè. Quæ autẽ immota non dolent, mota dolent, exiguũ affectum nunciant, aut in parte minus ſenſili. Si autem immota dolẽt, utrunq; adeſt affectus, ſcilicet magnus in parte ſenſili: ſi autem cum uirium imbecilitate, plurimum calorem præter naturam & exiguum naturalem declarat, unde mors imminet. Si uerò frequens ſit, & non celer laborem membrorũ ſpiritualium: qui etiam cum dolore eſſe poteſt: ſanè imbecillitatem facultatis. Exigua autem & rara, refrigerationẽ magnam cordis aut pulmonis: Vnde in acuto morbo pręſentem mortem. Si uerò ſenſilis quies ab inſpiratione aut exſpiratione fiat, conuulſionem muſculorum thoracis oſtendit: tum calorem membrorũ ſpiritualiũ, licet hoc uideatur abſurdum, quia calor deberet facere reſpirationem frequentẽ, tamen imago huius manifeſtè apparet in pueris ploran

tibus

tibus in quibus hæc tria ſunt, calor & ſimile conuulſioni & quies in inſpiratione, ut rectè animaduerterit Thomas Vega, ſed in his eſt ſpiritus reduplicatus: ideò dicendũ quòd eſt duplex hæc quies, una ſine reduplicatione, & fit à cõuulſione ſine calore, aut cũ reduplicatione, & ſignificat calorem in membris reſpirationis cũ diſpoſitione ſimili conuulſioni in muſculis mouentibus pectus, ſed uerè in reduplicato utraqȝ quies fit in inſpiratione: quoniã calor exigit longam attractionem, & muſculi non poſſunt dilatare pectus ob conuulſionẽ. Aut quia impeditus motus ab alio motu (ut in ploratu) qui fit conſtringendo cerebrum, etiam dixi quòd anima, cũ ſit indiuidua, nõ poteſt duo ſimul facere. Aut quia cogitur quieſcere, aut in ualde imbecillib. calor igitur eſt cauſa multæ attractionis, conuulſio quietis, & ideò in pueris magis eſt euidens, quia habent calorem magnũ, facultatem animalẽ imbecillẽ & pectus anguſtum. Apnœa autem qualis in at-

tonitis comitialibus catalepſi ſeu catoche & ſopore, declarat primum principiũ reſpirationis, id eſt, cerebrũ eſſe refrigeratũ. Hęc autẽ refrigeratio duplex eſt: una quidem qualitatis eius exuberantia, altera uirium reſolutio: ideò inter illas diſtinguere diligenter oportet, & meminiſſe eius, tum neruorum, qui à medulla ſpinali oriuntur. In omni huiuſmodi affectu, cum multa ab illis per ſe procedere poſsint, quandoq; totum, in omnibus uerò partẽ ſibi uendicare. Cum ergo ſpirationis cauſæ, quemadmodum & pulſus, ſint tres, facultas, inſtrumentum & finis: facultate ſuper cerebrum, inſtrumento ſuper pectus, fine ſupra cordis diſpoſitionem ſignificat: tum quæ his communicant: ut cerebro nerui, pectori lien & iecur, cerebro & pectori ſeptum trãſuerſum: ideo ipſum maximam in hoc ſignificationem habet: cordi pulmo & quæ circa ipſum ſunt.

59. Vox & ſermo.

Vox in expiratione cõſiſtit, hæc uerò quinq;

rò quinq; ſe per ordinē habent expira- 4. de loci.
tio, exſuflatio tacita, exſuflatio, ſtrepēs cap. 6.
uox & loquela. Exſpirationis inſtrumentum eſt ſeptum tranſuerſum, ſed & per ſe etiam fit coincidente ſpontè pectore, tum ob grauitatem, tum uiolentam extenſionē, adiuuāt etiam pectoris muſculi, ut trifariam fiat, ſed ſtrepēs ab intercoſtalibus præcipuè muſculis fit. Vox autem à gutture & faucibus & membrana quę gutturi & faucibus intus adhæret. Tum muſculis præcipuè, laryngę, inde gutturis. Tum neruis qui ad ipſos ueniunt à ſexto pari ab inferiore parte, unde recurrentibus appellatis. Sunt etiam quædā quæ uocē moderantur, nō efficiunt ut Vua, quę gutturi ſuperſtat nam ea uitiata, & præſertim præciſa, uix homo audiri poteſt: & nares ut in Polypo earum, loquelam autem lingua & eius uinculum, Palatum, Dentes præcipuè anteriores & labra: Nec ignoro quoſdam futuros adeò impudētes q uitiū nariū ad loquelā referent: dicētes id uoluiſſe Galenū,

& me per ignorantiam aberraſſe, atque il lius incuriã pro lege ſibi ſtatuẽt aduerſus res. Verùm neque pro hoc alijsque omnibus his ſimilibus, quæ multa in melius mutaui obiter ab eo ſcripta, quicquam reſpondebo. Cum ergo uitiũ aliquod inciderit in uoce aut loquela, cogita an ex proprijs accidat inſtrumentis, an ex priorũ ac illi neceſſariorũ uitio? (nam ex poſterioribus accidere nõ poteſt: uelut ex uitio labiorum non poteſt uox uitiari: nec exſuflatio ob guttur aut muſculos eius) inde rationẽ eorum perpendenti, & in diſſectione naturalique Philoſophia, tum maximè Dialectica exercitato, præſertim cum acumine ingenij ex Mathematicis inuentionibus confirmato, facilem habebis cognitionẽ: nam ſingula proſequi longum eſſet nobis, & peritis qui facilius inuenient admoniti diuiſionis quã ex me diſcerent: & imperitis quos nullus labor docere poſſet utilius.

60. San-

60. Sanguis ex ſuperioribus partibus reiectus.

Contingit ut è naribus & ex ore & ex auribus. Sed hic niſi ex uulnere multus efluere non ſolet: & periculo caret, propterea quod ex uenis citra tympanum eijcitur. E naribus uerò quãdoq; ex ſanguiſuga: inſpicere igitur oportet narem in ſole. Et quandoq; ex ore fluit, & ob copiam tranſmittitur, & cum uomitus aut tuſsis adeſt. Aut à cerebro: periclitamur autem ex æquo ne illum qui ex ore fluit arbitraremur è naribus, atq; illum qui è naribus ex ore prodire. Eius ergo qui è capite fluit quę prętermiſit Galenus quãquam aliquot ex eo mori uiderim: Signa præcipua multitudo è narib. paucitas ex ore. Et qđ ſentit æger eius deſcẽſum in os. Et pręceſsit dolor capitis. Et alleuiatur ab exitu: & paucæ guttæ antea defluxerunt aliquot diebus. Et quod guttatim uenit non confertim ſtrangulans. Demũ ſi præceſsit inſolatio, aut grauis pileus aut uerſatus eſt in loco calidiore. Et o-

mnis ſanguis qui prodit è corpore, eſt uel ex uena uel arteria, & eſt calidior, tenuior, clarior, & exit cum maiore impetu, & eſt periculoſior: Et rurſus omnis eiuſmodi ſanguis exit, uel quia reſudat, ut in morbo laterali: uel quia uas apertũ eſt: uel quia eroſum, uel quoniã eſt fractum: hoc periculoſius, pręcedẽs inſanabilius: duo prima periculo uacant. Qui ergo ex cerebro fracto uaſe prodit, omnino interficit. Et contingit uiolenter ex caſu aut ictu aut uulnere: uel ſponte ob eroſionẽ, & qui uenit ab origine naſi, non facit uigilias, neq; malum habitum adeò. Et qui fit ex fractura uaſis in cerebro, fluit etiam in ultima imbecillitate: & eſt magis refertus fibris, & non ſedatur à frigore.

Sanguis autem ex ore quandoq; uenit à naſi initio, ut dixi, uel cerebro, & à uentriculo, & à pectore, & à partibus oris, & à gutture, et ſuprema parte iſthmi, & ex ore, ut palato, lingua, mandibulis, gingiuis, dignoſcitur uiſu: & eſt plerunq; paucus, quamuis duo eruto

dentę

dente obierint ob multitudinē ſanguinis, ſed alter eorum erat decrepitus, in reliquo fuit uas ſatis amplum in radice dentis, & laceratio magna.

Qui uerò uenit à gutture eſt paucus: & exit cū excreatione, & nonnunquam ſentitur in gutture dolor. Si autē ex ſuperiore parte iſthmi, hoc fallit medicos ut etiā abſceſſus, & exit ſemiputridus, quia exulcere paucus ſine tuſsi & uomitu: & non apparet ſignum in ore: Et diligenter inſpicienti partes ſaltem circumuicinæ rubræ apparent.

At ſi ex cerebro accidat, in his euenit plerunque quibus nihil è naribus prodit: & qui odorem non ſentiunt: & adſunt cauſæ antecedentes: & adeſt tum tuſsis, tum uomitus: & febris non ſuccedit.

Quibus autem cum uomitu, his ex uentriculo educitur: modū aliàs, ut ſuccrebat, docui: ſed nunc diligentius, Quærere enim qs poſſet quónā pacto poſtquā in duodenum trāſierit erūpat magis per ſuperiora, quā inferiora, cū *5. Aphor. com. 31.*

grauis

grauis ſit? Et cur non potius etiam per alia inteſtina deſcendat, & præcipuè cũ uideamus excedere quantitatẽ cc. unciarum? ut in ſacra uirgine quæ mortua eſt? & . ccc. ut in principe muliere de qua Braſauolus? Dico ergo quod primum ex arteria magna, quæ gulæ incumbit, exeſa, id accidere poterit: ut in-
78. frà declarabimus. Et tunc nulla quãtitas admirationi eſſe poteſt. Quòd ſi modo ex uentriculo prodeat, cõtinget iecore ad uentriculum per ſtelechiam tranſmittente, ſeu per duodenũ, ſeu per uenas, ut ſit compoſitionis ratione. Cũ uenæ quæ ex eo prodeunt in imũ uentriculi penetrant in ſecũdam tunicam, & tunc ex impetu ſanguinis bilis comiſti rũmpuntur, atq; ita fit illa immode-
4. de locis rata ſanguinis excretio A pectore uerò
cap. 5. ſeu pulmone commune illud ſignum per aliquot dies, ſi guttulæ quædam ſic per tuſsim reiectæ, cõſpiciantur. Id conijcere facilè eſt, ſed inter pectus & pulmonem diſcrimen, ſi ſpumoſum: ſi ſine dolore ueniat: ſi plurimus: ſi leuior ſit
tuſsis

tuſsis & ſi tenuis ſit, ſplendidus ac ruber & calidus: Demùm ſi pars aliqua Bronchij aut tunicæ arteriæ ſimul eijciatur. Et febris breui conſequitur. Et qui ab arteria uenali prodit, maiore cũ impetu & magis ſpumoſus eſt: & plerunq; etiã maiore in copia effunditur. Qui uerò à pectore paucus, niger, grũmoſus, diſſiculter cum dolore eijcitur. Et quamuis diuturnũ fiat ulcus, ſanationem, dicit Galenus, non recuſat. At in pulmone etiam nõ negat ſanari quę contigerint ulcera, ſed relinqui calloſum corpus ac fiſtuloſum, & quod facilè excorietur. Rupto uaſe alio modo: exitus multitudine & cauſa uiolẽta, ut ictu, caſu, clamore. Ex eroſione: ſenſus ſaporis acris aut ſalis: & quod ſenſim adueniat. Tum uerò partes quædam nonnunquam ſubſtantiæ aſperæ arteriæ aut pulmonis educuntur, & dolor adeſt exiguus ubi iam ulcus factũ ſit.

61. Pulmonis.

Nullus quidem dolor acris, ut qui membranã habeat tantùm ſenſus com- *4. de locis cap. 8.*

potem

potẽ quą cingitur: eamq́; paucis ac exi guis neruis reſperſam: nihilominus grauitatis ſenſum habet, & tenſionẽ percipit, quæ & à ſpina retrò, & ad pectus antè, quibus membrana ipſa hincinde annexa eſt, peruenire uidetur. Sed & anguſtia ſpirãdi fermè illo affecto ſubſequi ſolet, ſemper autem pulſus mutatio & inęqualitas, quæ cõmunis eſt materię cõtentę, & in aſperis, & in leuibus arterijs, & in ipſa etiam ſubſtãtia: at ſpirandi difficultas ſolùm uerè dicitur cũ ad aſperas arterias noxa cõmunicatur: id fit præcipuè cũ materia fuerit in eis: ſecundò cum in ipſa ſubſtantia, cõprimit enim arterias: in leuibus autem arterijs cum quaſi plenè occupãtur: tunc uerò maior fit ſpirãdi difficultas quàm ſi in ſubſtantia pulmonis materia contineatur.

62. *Peripneumoniæ.*

Spirandi difficultas & anguſtia grauitas, acuta febris. Nõ neſcius ſum anguſtiæ nomen modò pro genere difficultatis ſpirãdi, ut hîc, accipi poſſe: modò pro

dò pro inſenſili quadã ſpirandi difficul tate, ut paulò pòſt dicemus: modò pro intercepta reſpiratione & maxima diffi cultate reſpirationis. Differt à laterali morbo pulſu molli & undoſo febris, & calidę exſuflationis aut difficultatis ſpi randi magnitudine & dolore.

63. Eryſipelatis.

Acutą febris: Intolerabile incendiũ: Grauitas autem & ſpirandi difficultas, minora quàm in peripneumonia.

64. Vomicæ.

Huius meminêre latini authores, ut Q. Serenus, & Scribonius Largus, & Cor. Celſus. Præter cæteros dũ inquit: *Lib. 2. cap. 6. ante finē.* Dolor autem pulmonis, ſi neque per ſputa, neque per cucurbitulas, neque per ſanguinis detractionem, neque per uictus rationem finitus eſt, uomicas aliquas interdum excitat. Meminit & in tertio, cum dixit: ſuppurationes au- *Cap. ult.* tem quæ in aliqua interiori parte oriun tur, ubi notæ fuerint reprimendæ, ſi nõ digerendæ, ſine id licet matureſcant: omnis enim uomicę finis eſt, ut rumpa

tur.

Titulo de miraculis. tur. Meminit & V. Maximus de quodam Iaſone Phæreo cui caſu exciſa uomica, dum ille mortem ſatagit, ſalutem affert. Eam ego uidi: laborant febricula, tuſsi aſsidua tabeſcunt; pondus in imo thoracis ſentiunt, nihil expuunt ſanioſum, poſt tempus diſrupta uomica plurima expuunt & moriuntur.

65: Empyema.

Differt à uomica quoniam pus perfectum eſt, & in pectoris cauitate continetur, non in pulmonis ſubſtantia. Igitur febris qualis dicta eſt. Ex laterali morbo in quo parũ aut nihil ſputi proceſſerit, fluctuatio, & cum transfert ſe ex latere in latus quippiam fluere uidetur. Cõmunis ſolùm eſt ſenſus grauitatis in imo thoracis. Pus autem, ut cognoſcas fætet, deſcendit in aqua, ſoluitur in atoma. Par. 2. cap. 25.

66. Intemperies abſq; materia.

Calidę quidem æqualis ſitim, Appetitum frigidi aëris: Demũ finitur in febrem, frigida contraria appetit, contraria deſiderat, in fluxiones finit: & ſi quis

quis occurrat acri frigido quandoque non poteſt inſpirare: quod accidẽs mihi puero erat familiare ualdè: ſubſidet enim pulmo adeò ut mors præſens uideatur:ſed non attracto aëre breui incaleſcit & explicatur. Inæquales autem tuſsim excitant.

67. Pulmonis morbi rari.

Sputum medium inter flauũ & pallidum:bilioſum nulla acredine infectũ: Inde auctũ. Poſt febricula ſuperuenit, inde ſputum purulẽtum: Demùm etiã ſanguinem eijciunt, & obeunt. Alij ex tuſsi lẽtoq́; ſputo ac exiguo, fruſta grãdini ſimilia, expuũt, & tandem poſt aliquot annos moriuntur. Quibuſdã maxima diuerſitas in pulſu non ſolùm ſyſtematica, ſed in una pulſatione tãtùm & abſq; febre & ſpirãdi difficultate oboritur:ut Antipatro Medico:durauitq́; per ſex menſes: quod glutinoſo humore aut tuberculo crudo leuis arteria magna occuparetur, poſt difficultas ſpirandi leuis inuaſit accedẽte cordis palpitatione. Et poſt xv. dies oborta ma-

xima difficultate ſpirãdi obijt. Hęc Ga
lenus. At nobis contingit ut in filio Ga
dij diſſecto, cum ut phthiſicus habere-
tur: ſiquidem & tabidus & cum maxi-
maima tuſsi, & febre lenta obierat: in
eo tamen nullũ ulcus in pulmone fuit,
ſed in eius ſuperficie tubernacula quinq;
que, ni fallor, ſanioſa, & portio liuida,
fuſca uelut igne exuſta: & in iecore alia
tubercula illis ſimilia. Alius puer ex Ca
ſalium familia cũ ob opes magnas de
ueneno ſuſpicio eſſet diſſectus, habuit
pulmonẽ exeſum cum ſanie alba, cru-
da miſta, aquæ multæ, perierat in qua-
tuordecim diebus ex febre. Sympto-
mata non ſcio quia non adfui curatio-
ni. Conſtat tam longo morbo abſum-
ptum, ut exiſtimaretur (ſed falſo) obijſ-
ſe ex recidiua.

68. Pulmonis hydrops.

Pag. 22. De hoc Hippocrates ſecũdo de Mor
bis. Febris & tuſsis tenet, & aceruatim
reſpirat, & pedes tument: & ungues o-
mnes cõtrahũtur, & patitur talia, qua-
lia is qui ſuppuratus ſit, ſed debilius ac
diutur-

diuturnius: Et ſi quid infundas, aut fotum aut ſuffitum adhibeas, pus nõ ſequitur: atq; ex hoc ſanè cognoueris nõ pus, ſed aquã intus eſſe. Et ſi multo tempore aure ad latera adhibita audire tentaueris, ebullit intrinſecus uelut acetũ: Et hæc quidem aliquandiu patitur, poſtea erumpit ad aluum, & ſtatim quidẽ ſanus eſſe ſibi uidetur, ac à morbo liberatus. Verùm progreſſu tẽporis aluus incenditur; eademq; illa patitur, & adhuc amplius. Aliqui etiã intumeſcunt uẽtre, ſcroto ac facie. Et quidã ab inferna aluo eſſe putant, quũ uideant uentrem magnũ & pedes tumidos: Intumeſcunt enim hæc ſi ſectionis tempus trãſgrediaris. Accidit hoc Io. Baptiſtæ, Ramundino Bononiẽſi, Trapezitę uiro ſexagenario, q maximã in pulſu inęqualitatẽ patiebatur, & difficultatẽ ſpirãdi, inde repẽtè obijt, diſſecto pulmo aqua plenus, inde thorax inuenti ſunt.

69. Pulmo Vulneratus.

Spirãdi difficultas eſt, ſanguis ex ore ſpumans, ex plaga rubens ſimulq; etiã

ſpiritus cum ſono fertur, in uulnus inclinari iuuat. Quidam ſine ratione conſurgunt. Multi ſi in ipſum uulnus incli-
Celſus lib.5. cap.26. nati ſunt loquũtur: ſi in alia, in partem obmuteſcunt.

70. Morbus lateralis.

Quãuis cor pulmoni natura magis coniunctũ ſit, nihilominus morbi thoracis adeò ſimiles ſunt pulmonis morbis, ut ſæpè medicis imponant. Ergo morbus lateralis duplex eſt, uerus ac non uerus, ſiquidem uerus dicitur, qui in latere fit pectoris: at nõ uerus qui in ſepto tranſuerſo, in diaphratondis & in Pericardio: Veri rurſus exquiſitus
5. de locis cap.3. eſt & non exquiſitus, & mẽdoſus: mendoſus in muſculis pectoris exteriorib. qui nullo modo membranæ interiori ſubcingenti coſtas participat, hic tactu percipitur. Non exquiſitus autem qui in muſculis intercoſtalibus medijs facta inflãmatione participat mẽbranæ.
In fine. Differt à priori, quoniam tuſsis adeſt: tametſi ſicca, atq; in hoc differt ab exquiſita, neq; pulſus tenſionem atq; duritiem

ritiem eandem habet, nec febris adeò acuta, nec difficultas ſpirandi tam magna. Exquiſiti ergo ſigna ſunt, dolor lateris, pungens tuſsis, difficultas ſpirandi, febris acuta, pulſus ſerrinus. Huius quoq; tres ſunt ſpecies, pura, notha & ſublimis: ſublimis fit è regione triũ coſtarum ſuperiorum uerſus iugulum, & rarius accidit, pura in ſequentibus ueris coſtis: notha in inferioribus coſtis à ſepto tranſuerſo, hanc differentiam nõ minorẽ reliquis eſſe puto, quòd in cura plurimum euarient iuxta Hippocratem, quanquã Galeno refragante. Doloris autem locus declarat eas, neq; in notha acuta febris & ſpirandi difficultas tanta eſt, ſed & illa ſputo non purgatur. Quomodo autem quod reſudat in pura & ſublimi ex inflãmatione ſputũ deferatur ex cauitate in pulmones, Galenus declarat. Manifeſtum eſt autẽ quòd quemadmodum in empyemate pus inſidet ſepto tranſuerſo: interim uerò illo ualdè cõcuſſo uibratus eliditur ab ipſo ſepto tranſuerſo in bronchia, &

fines aſperæ arteriȩ, qui in ambitu ſunt pulmonis, atq; hic modus eſt Galeni ſatis benè excogitatus, poſtquã non aliũ inuenire potuit quò Eraſiſtrato cõtradiceret. Sed nimis magno in periculo uerſarentur tales ægri, ſi non alia eſſet uia, & certè imaginari potius hunc modum quàm referre licet, primùm quia tale ſputum perſæpe lentum eſt & paucũ: deinde oporteret collimare exquiſitè, ut uix unquã bene expurgaretur, ideo dico quòd & de bronchijs & de loco materiæ conſentio, uerùm non adeò tanto impetu indiget: ſed cõtracto ſepto trãſuerſo adhæret pulmoni dum inſpiramus aërem, atque eo facto dum retinetur, iunctum manet: exſugiturq; ob caloris uehementiã, quæ in pulmone eſt, tum ſpiritum qui totus circumcirca ad illius mediũ trahitur, ut in leues arterias traducatur, atque ex illis in cor. Vnde conſequenti motu quicquid ineſt ſuper ſeptum tranſuerſum exquiſitiſsimè tranſumitur in pulmones, atq; ſic excitata tuſsi ob ſenſum arteriȩ, quȩ impedi-

Veſalius lib. 2. cap. 35. pag. 9.

impeditur, eliditur ad guttur ac expuitur. Si dolor uagatur, eſt turgens.

71. *Septi tranſuerſi & aliarū membranarum inflammatio.*

Proxima ergo affectioni ſuperiori eſt nō uerus morbus lateralis, qui, ut dixi, trifariam contingit inflammato ſepto trāſuerſo & Diaphratondis & Pericardio. Cum ergo febris acuta fuerit, & ſpiratio modo exigua & frequens, modò magna & anguſtioſa. (Siquidem antequam delirent exigua & frequēs, ubi delirium acceſſerit, magna & difficilis.) Tum quoque ab initio reuellitur hypochondrium ſurſum: Et delirium ipſum quāuis ex conſenſu ſit fermè perpetuum eſt, tunc ſeptum tranſuerſum inflammationem patitur. Dolor modò adeſt cū in parte neruoſa fuerit, modò non adeſt, cùm in parte carnea, eſt enim ſeptum circūcirca & quaſi in ambitu carneū, & rubrum in medio, & ubi quaſi uincula coniunguntur, & caput illius eſſe credit, id eſt, ex quo ſe dilatat, & ad quod cōtrahitur nerueū,

Gal. 5. de locis. cap. 4.

& album. Differtq; à phrenitide quod tardius inuadit delyriũ:& ſpiratio inæqualis: quinimo ab initio, ut dixi, parua, & frequens. Quod etiam de pulſu addit Princeps, & partes circa caput, & faciem non eadem patiuntur. Et hypochondrion ſurſum attollitur. Sed pericardij inflãmatio grauiora habet ſymptomata, quoad febrem attinet, & cordis palpitationem, & non eſt difficultas ſpirandi adeò magna, neque dolor, & pulſus ſunt maximè inæquales: Nec adeò delyrãt ut in ſepto tranſuerſo. Moriuntur autem breui. Diaphratondarũ autem inflammatio eſt media quaſi inter lateralem morbũ, & Pericardij abſceſſum. Eſt magna ſpirandi difficultas & inæqualitas, tum in ea, tum in pulſu, pondus quoddã, non dolor alius, neq; delyrium: uideturq; cor à dextra parte pulſare, nam ſi in ſiniſtra membrana ſit inflammatio cor refugit ad dexteram, ſi in dextera tanta habetur perturbatio ibi ut cordis palpitatio uideatur, ſuperſuntq; multis diebus, Mirum quoddã uidebi-

F.3 Tract.4. cap.2.

uidebitur de motu cordis, ſed cum infans quidam cecidiſſet ægrotaſſetq́; ad mortem, ſanitati reſtitutus nobis experientibus hoc idem paſſus eſt, & perſeuerauit.

72. Septi tranſuerſi hectica.

Hecticàm in ſepto tranſuerſo duntaxat ſemel uidi Maraſmum nunquam, quod antequã abſoluatur patiens intereat: inquit Galenus. Et iure merito: ſiccatũ enim neq; contrahi, neq; extendi poterit. Signa ſunt dicebat ibi Delyriũ plerunq;, & pulſus durus, & reuulſio præcordiorum ſuprà, & ſpirãdi difficultas admodum inæqualis & uaria: quippe aliàs parua admodum, & frequẽs, aliàs manifeſtè rara, ſed quę ſubitò uelut gementium reduplicetur, modò in inſpiratione, modò in expiratione. Eſt etiam ut totum pectus cum ea laboret uſque ad ſcoptulas opertas, ſeu omoplatas. 10. *Art. cur. cap.* 8.

73. Septi tranſuerſi vulnus.

At ſi ſeptum tranſuerſum percuſſum eſt, præcordia furſum cõtrahuntur, ſpina do- *Celſus lib.* 5. *cap.* 26.

na dolet:ſpiritus rarus eſt: ſanguis ſpumans fertur.

74. Pericardij aqua.

Hæc congregatur quandoq; ibi, & patiuntur perpetuam in corde palpitationem: Abſq; manifeſta cauſa, corpus contabeſcit, & deinde repente moriuntur. Dicebat autē Galenus niſi conſenſu cor afficiatur: cæteri morbi ex eiuſmodi panniculis integentib. membra, tanquam partium ignobiliū habentur.

5. de locis cap. 2 in fine.

75. Cordis vulnus.

Cor cum ſit uitæ principiū ideò ipſo ſolo extincto animal perit quod in eo anima ſit, & ea unica ſit ut Galenus hic ueritate coactus non habeat quo experimentis reſpondere poſsit, neque ſuſtinet inflāmationem: uulnerati autem ad horas xxiiij. uiuunt ſi non ad uentriculos uulnus penetrauerit: tūc enim ſtatim moritur. Ex ſcirrho autem diu ſuperuiuere queunt. Vt in Gallo uidiſſe ſe Galenus teſtat. Igitur ut ad rem redeam, Corde percuſſo ſanguis multus

5. de locis cap. 1 & 2.

tus effertur, uenæ langueſcunt, color pallidiſsimus, ſudores frigidi malique odoris tanquã irrorato corpore oriuntur. Extremisq; partibus frigidis matura mors ſequitur.

76. Cordis Palpitatio, & ſyncopis.

Scire decet nomẽ hoc palpitationis bifariam accipi. Vt cõmune omni motui cordis præter naturam excedenti in magnitudine, celeritate, uel frequẽtia, & propriè, tum uerò cõmune illud ſignificatum diuiditur, in tremorẽ cum frequens eſt motus & uelox non tamen magnus, & palpitationem, cum eſt inordinatus & magnus, & ſaltum, cum mouetur pectus ab ea parte, & attollitur: ſeu ordinatus, ſeu inordinatus. Et ideo benè dixit Iachinus in Cõmen *Cap.4.*
tario ad Almanſorẽ quod quid ſit palpitatio à nemine declaratũ eſt, niſi paucis, ſed obſcurè à Galeno. ſ. ſecundo de *Cap.2.*
ſymptomatũ cauſis. Vbi docet q; etiã *Cap.2.*
uena arterialis ipſa palpitat cũ corde. Et 5. de locis: quandoq; ergo fit ab aqua intra

intra pericardiũ: & contabeſcit corpus: & fit ab intemperie calida, & adſunt ſigna incendij, & forſan etiam cauſæ, & fit à frigore: & non ſuccedit noxa notatu digna, quia affert ſibi auxiliũ ipſa palpitatione, incaleſcit enim cor, & fit à uaporibus melancholicis, & conſtringi uidetur cor: & nil incommodi ſequitur niſi forſan triſtitia, aut fluxus hæmorrhoidarum, & fit ex timore, & cauſa nota eſt, & fit à flatu, & indicium eſt quod eſt innoxia. Et fit in quauis fluxione ſanguinis: & indicat eam aduentus eius. Et fit à ueneno, & oſtendunt ſymptomata mala: ſicut etiã illam quæ fit à reſolutione, & fit à conſenſu oris uentriculi, & indicant illam nauſea, & morſus, & purgatio eius. Et fit à mala ſpiratione, & reducitur ad eam quæ fit à caliditate: periculũ enim propriè eſt in hac ne cor inflammetur. Tremor autem contingit ex pauore propriè ut in auiculis, & ex cauſa frigida, & quandoq; adiũgitur, & palpitatio, & ſaltus, quoniam paruitas motus nõ eſt ex eſ-

ſentia

ſentia tremoris, ſed frequentiæ magnitudo. Saltus autem aliud per ſe aliud cum aliis ſignificat: nam per ſe ſignificat neceſsitatē refrigerationis cordis: quæ accidit, aut ob calorē auctum, ſicut in curſu, ira, febre, aut ob aëris ingreſſus impedimentum in cor, ut in ægre ſpirātibus, uel ob pulmonis obſtructiones, uel ſepti tranſuerſi hecticam. Nam ſaltus omnis eſt cum pectoris eleuatione magna, ſin autem non adſit, dicetur palpitatio aut tremor cordis, & ſi adſit pectoris eleuatio magna, nec cordis motus mutatus ſit ut in quibuſdā ſpeciebus aſthmatis à crudorū humorum copia: in qua tātum minuitur neceſsitas reſpirandi quantum eſt impedimentum membrorum reſpirationis, non dicetur, nec palpitatio, nec ſaltus. Cum uerò ſaltus habet inæqualitatem uel defectum uirium, cauſa etiam eſt in corde. Et ſaltus eſt deterior palpitatione, & ſæpe includit eā. Et ſi corpus colliquatur, in eo plerunq; eſt cum corruptione pulmonis. Et adeſt color malus

in

in facie, & roſeus in pomis, & fœtor ſpiritus. Et ſi ſine illis, & color niger, & ſplē durus aut magnus ſit à melācholia. Quod ſi quis obijciat, nec tuſsim, nec ſpirandi difficultatem adeſſe, neq; in pulſu ſentiri? Reſpondemus ex Galeno de Antipatro, prima duo pertinere ad læſionem aſperæ arteriæ ſolùm, tertium cordis per ſe patientis. Et cum uides palpitationē hæc inſpicito, ſi linquitur animo, ſi ſudat, ſi facies multum mutatur, ſi pulſus afficiatur inæqualitate, & quoniam tria ſunt ſymptomata quæ principalem ad ſe curam trahunt, ſeu ſuperuenerint, ſeu immineant etiā, teſte Galeno, conuulſio, ſpirandi difficultas & ſyncopis, & duorū priorum ſigna propoſuimus, reliquum eſt ut tertij ſigna proponamus. Et ſunt quod iaceat immobilis ſicut mortuus, & cū facie etiā eiuſmodi, & pulſus cadat aut ut formica uideatur, & ſudor præcedat quaſi ros in facie.

77. Pulſus ſignificata.

Pulſus autem cum ab ipſo propriè pendeat

pendeat ſuper ea quæ ipſius ſunt. Primò ſignificat facultatem, calorem, impedimenta & cogitationes: ſecundò ſupra cōiuncta pulmonem, os uentriculi cōtenta in Pericardo, ſedē ipſius, arterias & uenæ partes quę principalia interiacent. Poſt ſupra mēbra principalia præcipuè cerebrū. Demùm ſupra totū neruoſum genus. Quæ aūt poſt leuiter tantùm aut ut his cōmunicāt, ſupra aūt aliàs facultates ſcilicet animalē & naturalē non ſignificat, niſi quatenus ſupra ſubiecta illarum. Et intermittentiū pulſus initij acceſsionis uel eſt humilis, uel eſt contractio ualdè uelox & crebra.

78. Gula, ſeu Oeſophagus.

Eius initiū eſt à linguæ radice, & utraq; parte tonſillas attingens, à palati extremo ortum ducit, inde deſcendens hæret ſpinæ dorſi à media ceruicis uertebra per quatuor primas thoracis, inde à quinta per aliquot alias ad dextrū latus declinans paululū procedit: poſt iungit magnę arterię è iuguli maximè regione. Ea ergo duplicē uſum pręſtat, tranſitus

Veſal. lib 5. cap. 3. & fig. 15. eiuſdem, & 7. 2. lib. tab. lit. B, E, F, exquiſite.

tranſitus ſeu intra ut deglutiendo, ſeu extra ut euomendo. Et functionis cum per interiorē tunicam trahat, teſte Galeno pro exteriorem aũt expellat: quapropter & duplici morbo laborabit, uel ut præcludatur uia, uel ut operatio impediatur. Impeditur ergo ab abſceſsibus, & à ſpinæ uertebris, ut dixi, incũbentibus luxatis. Porrò abſceſſuum calidiorum ſunt ſigna dolor uehemẽs, febris nõ admodum ardens, impedimentum in deglutiendo maximum: ſitis & calor ingens: ſi uerò non adeò calidus ſit citra reliqua, dolor & impedimentũ deglutiendi & inæqualitas apparebũt, in proceſſu uerò Ephemera, & rigore ſuccedente euomũt rupto abſceſſu ſaniem. Poſt ulceris ſigna remanent dolor, & cum deglutiendo acuta, magis exaſperatur, quòd ſi uomitus ſaniē præceſſerit, uix ſeruãtur, & ægrè adoleſcentes: nam prouectiori ætate pereunt. Cumq; ulcus fiat ex fractura uaſis, aut eroſione, aut relinquatẽ ex abſceſſu ſuppurato & diſtrupto, hic modus eſt periculo-

riculoſior: inde qui ex eroſione, ex fractura autem minimè periculoſum eſt ulcus ſi ad alia cõferatur. Verùm ſi difficulter deglutiat, & æquale ſit impedimentũ, ab intemperie eſt. Ego aliquos eiuſmodi uidi, ſed frigida præcipuè eſt, quæ officium illud prohibet. Vnde uir ille cum per multos dies ſitim tolleraſſet ex intempeſtiuo aquæ multæ potu ſuperueniẽte difficultate deglutiendi, ac poſt modum alijs ſuccedentibus affectibus mortuus eſt. *8. Methodi cap. 7.*

79. Os ventriculi, ſeu ſtomachus.

Conſenſu huius conſtat incidere hòmines in ſyncopim, cordis palpitationem, lipothymiam, ſternutationẽ, melancholiam, comitialem, conuulſionẽ, ſoporem, uertiginem, atq; huiuſmodi. Dignoſcitur hoc ſi ieiuno ſi ex ira, ſi uomitus ſequatur, ſi nauſea præcedat, & ſomnia terribilia abſq; alio graui ſymptomate, ſed & preter has proprię ſunt illius affectiones ſitis, deiectio appetitus, nimiaq; fames quam caninam appellant, & citta quæ propria eſt præ- *5. de locis cap. 6.*

gnatibus, ſingultusq́; cum nauſea & uomitu iam dictis, fames autem quæ cum ſatietate eſt, ut ægri comedere nolint, partim illi propria eſt, partim communis, & ſitis ut fit à calido & ſicco, ita fames à frigido, & humido, & caninã plerunq; citta deiectio, ac quaſi leuitatem inteſtinorum conſequi ſolet, & ſitis fit nõ ſolùm huius uitio, ſed conſenſu etiam pulmonis, iecoris, renum, meſaræi, ieiuni, inteſtini, cordis etiam, & totius corporis.

6. de locis cap. 3.

80. Ventriculus.

In ipſum undiq; excrementa præter propria quæ ex cibo non obſolutè elaborato fiũt, ex cerebro, iecore, fellis ueſica & liene confluunt: ut quinque his ex cauſis laborare ſoleat. Proprium uerò eius opus eſt coctio, & circa coctionem uitia: oſtendemus enim primùm plerunq; illam debilitari, at à frigore id maximè, à calore autẽ peregrino corrumpi in nidoroſam ſubſtantiam, à putrido putrefieri. Sed & à materieb. crudis debilitatur, à bilioſis in nidorẽ uertitur:

titur: à putridis putreſcit. Itẽ à tumorib. frigidis non ſolũ coctio impeditur, ſed corpus abſumitur, à calidis autem non fit coctio ulla, ſed cibi maximum inferunt detrimentũ, & calidorum quidem tumorũ ſigna ſunt uehemens dolor tactuq; percipitur, febris ardens, ſitis ingens, accedunt nauſea. (Sed raro uomitus natura timente) ſingultusq;. Ex horum genere eſt, morbus liuidus cuius meminit Hippocrates ſecundo de morbis: impeditur etiã ab ulceribus à ſubſtantia eius rarefacta, diuulſaq;, ſed ulcera declarãt uomitus, & deiectiones, & acrium aſſumptio ciborũ & potuũ, quemadmodũ de gula diximus, & fit impedimẽtũ à tenuitate corporis eius, & raritate ſubſtantiæ ipſius. Et horum duorũ indicium eſt, quòd maximè iuuantur à leuibus cibis & coctis, ut maturè edãt: nam tales pręter cęteros ieiunio læduntur. Et qui raritate peccãt aſſumpto cibo multo, diſtẽtionẽ manifeſtè ſentiũt cũ dolore, & accidit ex motibus grauib. à repletione p̃cipuè potus, Pag. 241

4. de uſu part. cap. 9. à defectu omenti, ut in gladiatore illo, & perſæpe etiam à flatu.

A defectu præterea influentis caloris, ſeu cordis, ſeu iecoris. Nam trifariã uitium accidit in operatione uel ob facultatem læſam, ut ſi uulnere, aut contuſione pars mẽbri corrupta ſit aut ob impedimentum, ut in morbo, aut obſtructione: uel deficiente auxilio. Eius aliud opus propriũ eſt uomitus, & fit dum cõprimit ſe ad ſuperiorẽ partem, & eſt eructuatio, & eſt cum cõprimit ſe æqualiter à lateribus, & expreſsio chyli, ſed hæc fit quaſi abſque auxilio eius dum iecur trahit, fit tamẽ ex compreſſione partium ſuperiorũ, & ſigna uentriculi habẽtur ex operationibus ſecundum naturam, ut appetitu. Et pręter naturam ut eructuatione, & ſymptomatibus ut flatu, & doloribus, & urigine, & tumoribus, & ex his quæ prodeunt per ſuperius, aut inferius. Et conſenſu, ut macilentia totius corporis quæ eſt maximẽ familiaris patientibus ex eo cum febris, aut fluxus non eſt cauſa, &

urinæ multitudo, & hypoſtaſis craſſa, aut tenuis. Et conſenſu partium adhærentiũ ut cum durities intercedit inter iecur & ipſum, aut tumor lienis, & dolor fit in tota ſubſtãtia eius urigo in tunica interiore, & colore faciei, & conſenſu ſymptomatum, & dolor ſimiliter ab huiuſmodi cauſis fit, & nõnunquã à lapillo ibi genito eſt, & diuturnus cũ grauitate, & tandẽ occidit ſicut in Cæſare Taberna. Nõ negauerim ſi agnoſcatur poſſe quandoq; ſanari. Et cũ cibus in uentriculo non cõcoquitur uel proprio uitio, uel alieno uel quia non retinetur in eo, fit uitium quòd leuitas inteſtinorum appellatur: fit autẽ perſæpe ob acres etiam humores qui in eo ſunt uel quia prægrauãt, uel quoniam inutilia ſunt nutritioni, idem de uomitu dicebat Galenus. Dico etiam à flatu talia & ſæpius fieri ſolent. Cur autẽ magis per uomitum bilis, aſtus, conſuetudo, flatus, urgens neceſsitas. Inter quoque uentriculi morbos connumerantur cæliaca & cardiaca paſsio, atq; cho-

3. de ſymp. cauſis cap. 2. cap. 5.

lera,quamuis cholera ſit cõmunis affectus uentriculo & inteſtinis. Dicente
Lib. 3. cap. 39. Paulo: Cholera eſt immodica uentris perturbatio ſupra infraq; ex cruditate ciborũ proueniens, quæ nõnunquam ex ipſorum ciborum prauitate prouenit, nõnunquã ex uitioſis humoribus. Cæliaca uerò eſt lienteriæ ſpecies cum cibus diu retinetur, ſed nõ cõcoquitur nec diſtribuitur, & exit incoctus, tardè tamẽ cum in leuitate inteſtinorum, paulò pòſt per inferiora eijciatur: nec eſt aliud diſcrimen inter eas quam moræ, ut
Lib. 3. cap. 40. Paulus refert. Cardiaca uerò eſt, ut Celſus docet lib. 3. cum ex uentriculi im-
Cap. 19. becillitate cõſtante mente, immodicus ſudor effluit ex partibus tantùm ſuperioribus, inferioribus ſiccis & frigentibus, cum languido & exili pulſu. Cum
3. de cauſis ſymp. cap. autem coctio fit inferius os, dicit Galenus, id eſt, pylorus perfectè cõcluditur, de ſuperiore non meminit.

81. Inteſtina.

Omnes fermè morbi omnibus partibus eueniũt, ſed quidã peculiares uidentur

dentur pluribus partibus, eò quòd frequentius cõtingant, & acrius infeſtẽt, uelut inteſtina Ileos, Colicus, Diarrhęa & Dyſenteria. Dyſenteriæ ꝑpriè ſigna ſunt, bilis & dolor mordax, inde ramẽta, poſt ſanguis, quamuis omnia hęc in una die accidere poſsint. Vt uerò quibus in inteſtinis ſit intelligat (quod craſsis per œnemata, tenuib. per potus medeamur) cõſiderare oportet, ſi ramẽta cũ pinguedine ſint, ſi cruor ſupernatat nõ immiſceẽ fæcibus. Si ſtatim exit, ex craſsis inteſtinis eſt: ſin autem dolor medius uẽtris ab umbilico infrà intercedit, & non per circuitũ, ut non aſcendat ad ſiniſtrũ latus, morb. eſt in tenuibus, ſi aſcẽdat, in colo, inteſtino uel cœco. Differt à dyſenteria epatica, ꝙ in illa tenuis ſanies inde paulò pòſt ſicut fæx ſanguinis paruo aut nullo cruciatu, & interdũ interquieſcit ad unũ uel duos dies, inde maior redit. A' tineſmo, qui ex ulcere in recto oritur, differt, quoniam dyſenteria ꝙ pauca hic excernuntur. Cũ uehemẽti nixu immixta, fęcib.

pituitoſa & pinguia referunt quandoque lapides eiectos: ſed oportuit altius genitos eſſe, ut in loculis coli. Cui fidē facit quod de uentriculo diximus. Coli autem dolores maximè ex ſitu inteſtini dignoſcuntur, & plerunque ſunt ex aſtrictione alui, & eiecta excremēta dura ſunt & rotunda, & nauſea ac uomitus pituitoſorum: nam colon à dextra parte incipit, & aſcendens pergit ad iecoris regionē, inde peruenit ad uentriculi imū, & poſt ad lienē, ut eum nonnunquam attingat, inde ſinuatim deſcendit per ſiniſtrum ilium ad rectū inteſtinum concameratū totum, & Ileon fit in parte ſuperiore in inteſtino ſic uocato quod longiſsimū eſt, ſiquidem pedes plerūque habet plus quàm xxv. Diarrhœa uerò fit aut tranſmittente iecore, aut mordacibus qui in eis ſunt ſtimulantibus, ut nō poſsit continere fæces, & dolore acriore ab altera diſtinguitur. Aſsimilatur autem leuitati inteſtinorū, ſed in hoc chylus loco ciborum uidetur cū ſit in uentriculū quod

eijcitur

eijcitur iam elaboratum. Eſt etiam inteſtinorum crepitus qualis ructus uentriculi, ſed fit cōpreſsis muſculis uētris.

82. *De differentia inter dolorem coli & nephriticum.*

Euomunt magis pituitoſa, crepitus uentris & ructus & fæces retinentur quæ plerunq; etiam aquæ ſupernatāt, & uagatur magis, Et ampliorem occupat locum. Quòd ſi altius infeſtet renibus etiam, id eſt, ſignum. Nephritici autem tenues & puras reddunt ab initio poſt inæquales, demùm arenoſas alleuiatur etiam colicus clyſteribus. Ex his quoq; quibus ſoluitur dolor uelut lapide in urinis, aut frigido humore inter excrementa alui cum tamen ambobus ab initio clyſteria auxilientur.

83. *De abſceſsibus meſaraei.*

Nihil hoc frequentius nihil damnoſius quoties iſtud euenit latitant, ut etiam dicit Hippocrates ſub febrib. lentis & longis. Signa febris continua ultra uigeſimā diem, in maioribus natu triginta annis. Cum urinis crudioribus 3. Progn. 27.

 quàm

quàm pro ſtatu morbi, & moleſtia hæc indicat abſceſſum ex febre quoniã materia per criſim non eſt ſoluta. At eius qui fit ab initio morbi ſigna ſunt ut habetur. Quartadecima tertij. Vt ſint ſigna inflammationis iecoris, ſed remiſſa & febris occulta, & excrementa alui chyloſa. Et tenſio & calor eſt inæqualis in omni inflammatione, nam de dolore, pondere, tumore, nõ dico, quia non ſunt obſcura, ſed ſunt magni, hoc autẽ latere poteſt expertum medicũ: at hic non tractamus niſi ea quæ fallere poſſunt etiam peritum medicum, ſed ſi ſit ſcirrhus, uix poteſt ab obſtructione diſtingui: uerùm ſi ſit œdema, adeſt mollities duricei loco, & ſanies meſaræi eſt alba furſca aliquantulum, ſed iecoris rubra, & in uentris abſceſsibus apparent rigores, & febres diuerſę. Et pulſus pro ratione loci, & non ſoluuntur cum auxilijs ſolitis in febribus.

Tract. 3. cap. 11.

84. Exeuntia.

Cũ uerò de inteſtinis actum ſit, par eſt ut de exeuntibus nunc certo ordinę agamus.

agamus. Quę autē magis familiaria ex eis ſunt ſtercus, urina, ſputum, mucus, ſudor, ſanguis & uomitus, horum omniū ſtercus & urina ſunt naturalia, neceſſaria, communia & generalia, ſputum & mucus naturalia ſunt, non tamen neceſſaria neque communia ſunt tamē generalia, omnibus non ſunt neceſſaria, quia aliqui ſine his uiuūt: non ſunt cōmunia, quia unū eſt excrementum cerebri aliud glandularū quæ ſub lingua ſunt: ſudoris materia naturalis eſt neceſſaria cōmunis & generalis, forma nequaquam, ſanguis eſt cōmunis omnibus, partim autē naturalis eſt & neceſſarius, generalis nequaquā, nam mēſes mulieribus ſtato tēpore & ætate tum hæmorrhoides quibuſdam aliȷs è naribus profluit ſanguis. Eſt tamē euacuatio cōmunis toti corpori, non tamē omnib. naturalis aut neceſſaria. Vomitus & ipſe cōmunis eſt, nō tamē naturalis aut neceſſarius aut generalis. Singula horū quinqȝ modis prodeūt, præter uomitū, naturaliter, uitiata, ſymptomatica

matica, critica & per circuitus, naturaliter eſt quod eſt abſolutũ & purũ, uitiata quæ non perfectè cocta ſunt, aut corrupta, ſymptomatica quæ humorẽ permiſtum habent, aut ui quadam exprimuntur. Critica, ſeu iudicatoria quę duntaxat ſemel, aut paucis uicibus eiecta liberant à morbo. Per circuitus quæ uel uitioſa, uel humoribus miſta emittuntur, quorũ quædam meliorem reddunt habitũ natura ſe exonerante cum ſatis ſibi boni alimẽti reſeruauerit quędam deteriorem. Excremẽtorum uitia quo ad obſtructionẽ attinet ſunt: multitudo, craſsities, lentor, ſed ſimpliciter adde corruptionem, & acredinem. Cæterùm quod ad expurgationem attinet pars reſima iecoris, inteſtina, uentriculus, lien per aluum euacuantur, per urinas autem iecoris gibba, & quotquot his ſuperiores ſunt ſcilicet ex pectore pleraque.

3. de cauſis ſymp. cap. 2.

6. de locis cap. 4. in fine.

85. Stercus.

Quod ſecũdum naturam eſt æquale, ideò non aquoſum leue, & ob id nõ admo-

admodum ſiccum figuratũ, quare non nimis liquidũ coloris mali, medici benè maturi, odore naturali, multitudine & tẽpore debitis. Ei aſſociatur quoduis genus humoris magis tamẽ craſsi, & quod craſsiſsimum eſt fit in uentriculo, id eſt, quoniam ibi materia eius tranſmutatur, & ſecernitur quòd eius optimum eſt, elaborator autem à iecore, tum etiam ſegregatur: ab inteſtinis uerò figuram recipit. Ideò ſi uentriculi 3. de fac. natur. cap. 13. functio tollatur, ſtercus eſſe nõ poteſt, ſed fit leuitas inteſtinorum, quoniam iecur ſupplere actionem uentriculi nõ poteſt, ſimiliter & à iecore diuerſis modis afficitur. Permutatur ergo eius ſubſtantia & figura ex his tribus: color autem & odor, tum ex his quæ illi cõmiſcentur. Et odoris prauitas indicat corruptionẽ ipſius aut eorum quę cum eo exiuerũt: Color aũt maximè permutatur à iecore & meſaræo, cum liuidus & fuſcus à liene, cum admodum croceus à ueſica fellis bilem copioſam eructante, cum uerò albus, aut aqueus, aut mu-

cilagino-

cilaginoſus à uentriculo uel cerebro. Diſtinguere autem oportet eum qui à cerebro eſt, qa craſsior eſt & lucidior. Niger autẽ & ruber, & uiridis ſi ſint cũ febribus acutis, ſunt ualdè mali, & fiũt à iecore & corruptione febrili praua. Exeuntia autem diſtinguere non una ratione oportet, nam adeps albus, non pituita, ſed lenta, ruber ſanguis, atra bilis, nigra, & ſplendidior ſanguine, dicebat Galenus, ſpumoſa, alba, eleuata, colores reliqui bili tribuuntur: putrefacta, fœtida, inæqualia, prauorum colorum, & cum defectu animi eijciuntur Melancholia nigra aut fuſca non cohærens, quòd cohæret nigrum ſanguinis, fæx ſi non cohæret, & ſplendet parum & nigrum eſt, ſanguinis fæx in iecore exuſta eſt, colorum multitudo cum fœtore corrupta eſſe docet, inæquale ſolùm ſtercus cruditatis indicium eſt: & ſcias quòd diarrhœa, & quælibet fæcum copia uelut & ſanguinis conſueti multa reiectio non ſolum ſignum eſt, & ſymptoma, ſed etiam morbus.

86. De

86. De Vrina.

Naturalis ſubſtãtiam habet craſsiorem, contenta autẽ tenuiora. Color uerò ſubſtantiæ uelut paleæ tritici maturæ cum ſplendore contenta, argentei quaſi coloris, lenia, æqualia, ſubſidẽtia in formam pyramidis, occupantia plus tertia parte altitudinis urinæ, odore naturali abſq; ſpuma cum circulo paulò candidiore quàm ipſa urina, ueruntamen ſplendidiore, quàm ſit ſedimentũ: multitudine & tẽpore debitis pura, & non conturbatur, niſi in magnis frigorib. Peſsima eſt cuius ſubſtantia eſt ualdè tenuis, & ſedimentũ ualde craſſum, utrunq; enim oſtẽdit omnino inelaboratam eſſe à uenarum uirtute: quod ſi præter id aquea ſit, obſtructionẽ ſignificat, aut bilem ad ſuperiora tendẽtem, atq; ideò in acutis phrenitidẽ. Per eam excernitur humor tenuis, & etiã craſſus, plus tamen ex mediocri. Quæ uerò ramẽta cõtinet in acutis, colliquationem à prauo calore ſolidorũ ſignificat, Quæ nigra eſt ſi tenuis ſit, extinctionẽ

caloris

caloris aut exuſtionem oſtendit: non enim poteſt eſſe critica, quia eſſet craſſa qualia igitur contenta quæ ſecundum naturam ſunt talis actio uenarũ in excrementum primę coctionis. Quare & eiuſmodi in proprium alimentum, bonum, optimum, malum, peſsimũ permutatur tamẽ uitio renum, aut ueſicæ, quorum ſolùm detrimẽta ſignificat; & ſi arenas rubras contineat à renib. ſunt. Partes autẽ laminis ſimiles fibroſæ, ac albæ à ueſica deciduntur, carunculæ à renibus, pus ſecretum ab urina à ueſica eſt uel penè: ualde miſtũ ei à membris ſuperioribus. Ex his ſi à renibus ſigna propria præceſſerunt, ſed ſi mediocriter miſtum ſit tum dubiũ eſt, urina autem ſedimẽto caret ob caloris uim; ſed tunc eſt colorata; aut cum materia fertur ad membrum principale, ut in phreniticis: aut quia materia deeſt ob continuam euacuationẽ, ut in Diabeticis af-
Vide cap. fectibus, aut in ſanis & ægris, & tunc
104. obſtructio eſt in renibus, non enim aliunde fieri poteſt, ut cõcurſus uenarum prohi-

prohibeatur,cum materiæ noxiæ ex illis aliquid quotidie excernatur, uel in ſanis nõ in ægris,& tunc eſt obſtructio inter cauã & gibbam iecoris: tũc enim nihil præter fluit ex recremento concoctionis primæ quòd eſt materia ſedimẽti in ſanis ut etiã ſola: neq; ex uenis cũ iam ille ſanguis ſit expurgatus per proprias urinas ſingulorũ dierum, tametſi obſtructio non antea præceſsiſſet. Indicat hoc tunc grauitas præcordij dextri non renum,& corporis extenuatio:at illam plerunq; dolores conſequuntur iuxta renes, & urina ſanguini miſta,dignoſcit̃ ab ea q̃ atræ bili ſplendore:tardiore & nõ perfecta ſeparatione,& grummis. Et uix quicquã eſt cognitu difficilius, nec mirũ,nam melancholicus humor ſanguinis eſt fæx,ideò & ipſe ſanguis. Si uero ſit atra bilis aut humor niger alter lethalis eſt, alter nõ, niſi cũ uitio ſplenis manifeſto exit: nigrumq; cõſpicitur in urina, non rubrũ dilutum. Generaliter aũt uno exemplo omnia declarabo quæ urinis citra pu-

ſes patientibus exigua diligentia deter gendi Vuluam, & collum matricis uri- na colligitur impolluta, ut poſsit uide- ri, & per eam integrum ſumi iudicium.

87. *Mucus.*

Coloris eſt uitrei & perſpicuus, faci- le fluit: qualia uerò ſibi iunguntur talia abundant in cerebro, & ſi uiridis ſit aut ſanguineus, & fœdus, uel quaſi dẽſus, puluerulẽtus malus eſt, & ſi malè olet ulcera ſignificat in naribus uel oſſe pu- micoſo: tam craſſa quàm tenuia per ip- ſum educuntur.

88. *Sputum.*

Hoc debet eſſe aqueum, ſubdulce, minimè tenax, paucæ quãtitatis in odo- rum, in morbis pectoris, & cerebri ma- gis uariatur ſecũdum ſubſtantiã quàm in morbis uentriculi. Secundum ſapo- rem autẽ ſæpius à materia in uentricu- lo contenta accidunt, & acre à liene, & melancholia fit amarum, à uentriculo ſalſum: tàm à uentriculo quàm cerebro ſanguineum ſi ſine tuſsi & uomitu ſit, ex apertione uenarũ cerebri plerunque

eſt,aut uitio oris . Per ipſum tenuia ſe-
cundum naturam , craſſa etiam expur-
gantur: omne enim genus excrementi
expurgare poteſt quatuor humores,&
crudum ſuccum, & purulenta,ſangui-
nem tamen rarius.

89. Sudor.

Expurgat tenuia & mediocria:color
naturalis eſt fermè ut urinæ patientis,
& fit ex aquea ſubſtantia quæ in uenis
5.Progn. ſanguini coniuncta eſt: craſſa educere
com.27. non poteſt:ſuper cordis affectus ppriè
ſignificat, neq; enim ullo modo ſudare
contingit niſi cōmunicato affectu cor-
dis, & ideo in ſyncopi ſudor frigidus
aduenit ſi benè cedat, nulla conuenien
tior expurgatio in febribus, quoniam
& undequaque aduenit,& colliquatur
quicquid mali eſt cum ſanguine.

90. Sanguis.

Expurgantur omnes humores po-
teſtate : Qui multus eſt & floridus &
ruber, ſemper ſalutem in febribus pro-
nunciat. Prodit aut à corde,aut à ieco-
re non ſine horum conſenſu , niſi cōpo
ſitionis

ſitionis uitio & ſanguinis corruptionem, & fluxum ſequūtur malus color mollities, & uitium appetentię & concoctionis.

91. Vomitus.

Is præter naturā eſt, ideo naturalem deſcriptionem facere ſuperfluū eſt. Fit propriè à uirtute uentriculi. Criticus ſolus, & qui per circuitum fit ratione materiæ & ratione finis, naturalis dici poteſt, actionis autem contentorum ſeu eorum quæ eijciūtur, nequaquam. Eſt illi nauſea ꝙ tinesmus excretioni per aluum, idemq; affectus in urina eijcienda dyſuria, in tuſsi cerchnos, hęcq; peſſima ſemper, cum ſint impotētis naturæ indicia & affectus uiolēti. Quæ excernuntur per uomitum non mali odoris, & congruētia morbo, & pituitoſa, & mucoſa, & facile, & nō ualdè multa, & eiuſdem coloris, niſi ſint ex cruditate, plerunq; autem & quaſi pro naturalibus habentur, & ferme ſemper bona, niſi nimis frequentent. Sapores autem declarāt ſuccum: inſipidus, acidus, ſal- *Vide prima parte cap. 6*

ſus pituitam:amarus bilem:dulcis ſanguinem,aut melancholiā: fœtidus horribilis cum amarore, putredinem, Eadem ferme, in ægeſtionibus, & urinis.

Vide 4. Aphor.com. 47.

92. *Muſculorum ventris tumores.*

5. de locis cap.7.

Rectorum muſculorum tumores, & in medio,& oblongi,& in ſuperficie in quo conueniunt cum obliquis deſcendentibus, aſcendentes autē ſub his occultiſsimi, trāſuerſi quod in profundo ſint. Quatuor enim paria ſunt. Quidā quinq; eſſe aiunt, ſed puſilli admodum qui in imo ſupra pubem inuenti ſunt.

93. *Iecoris morbi aly*

Cum obſtructio adeſt ſenſu grauitatis dignoſcitur. Si uerò & diſtentio adſit,flatus eſt indicium. Quod ſi etiam tumidum ſit,dolor adeſt. Qui nonnunquam etiam ad iugulum pertingit, grauitas, tuſsis exigua, color linguæ primùm ruber inde niger, ingens cibi faſtidium, implacabilis ſitis (ſi tamē cum calore ſit)Vomitus bilis ſynceræ aut uitellinæ, quandoque etiam uiridis. Al-

uus

uus aſtricta, qui uero ipſi accidunt morbi per conſenſum à uentriculo inteſtinis, & maximè ieiuni tum lienis cauã partẽ eius magis uitiant. Si uero à pulmone ſepto tranſuerſo, renibus gibbã, & frigidas quidem intemperies modo fames modo inappetentia ſequitur, calidas autem ſemper inappetentia, & cibi faſtidium, ſitis uehemens, uomitus bilioſorum, febris.

94. Iecoris imbecillitas.

Eiuſmodi morbus fit uel à paucitate caloris, ut in decrepitis, & ubi multus fluxerit ſanguis & in inædia, & ubi qs cibis exigui alimenti uſus fuerit præſertim ſi à pane abſtinuerit. Et a raritate ſubſtantiæ, & per morbos, & per ſæpe iungitur imbecillitas frigiditati: & eius proprium, eſt egeſtio ſanguinea ſimilis loturæ carnis: quæ etiam addit in cauſam, & cũ iecur eſt imbecille uenæ ex ea parte ſtelechiæ, aut cauæ ſunt imbecilles, & ſi utraq; parte utræq;, & non eſt neceſſariũ, ut conuerſum huius ſit uerũ. Ergo quibuſdã ſeroſam ſaniẽ

deijcientibus in frigida intẽperie unde retentis excremẽtis, febris ſuccedit quę uſq; adeo ab imperitis negligitur, ut ægrum febricitare haud exiſtiment, ſed eſſe eum affectum inædię. Vnde aucto cibo redit fluxus, atq; hepaticus manifeſtè, cæterum quibuſdam ex his appetitus cibi nullus eſt, quibuſdam etiam immodicus. Et ſi in ualida ſit attractrix eius, fluxus chyloſus aduenit. Differt ab eo qui fit ex inflammatione, aut eryſipelate in meſaræo quòd hic ſanioſi ſeroſæ quippiã habet cum eiuſmodi affectu iecur non laboret: cruentarũ autem egeſtionũ quatuor genera ſunt, inquit

3. de cauſ. ſymp. cap. 2. pag. 7. Galenus, ſimilis loturæ carnis, & ſanguinis ſplẽdidi, ſed nigri, cum in prima iecur minime traxerit chylum, in ſecunda traxerit quidem, ſed non retinuerit, & plerunq; accidit, ut prima etiã ſecundam in hoc caſu antecedat. Tertium eſt in dyſenterijs, quod ad iecoris affectũ non proprie pertinet: nam in eiuſmodi ſanguis primùm exiguus minutim eijcitur, & cum dolore ob uitiũ inteſtini:

interdum

Interdum cõcretus, etiam poſt ſuccedit pus & Ephelicides, & mẽbranoſa inteſtini ſubſtantia ſubſequitur, cum morbus ſit inteſtinorũ, quamuis cauſa, quæ bilis eſt aut ſalſa pituita, ex iecore poſſit excerni. Quartũ uero ad ipſum pertinet cũ quæ ſanguinea dejciuntur nõ ob imbecillitatẽ illius fiant, ſed per circuitum, exonerãte ſe natura ſeu ob ſuppreſſas menſes, ſeu ob præciſum membrum ſeu ob otioſam uitam quæ laborioſæ ſucceſsit, quia in his ſyncerus ſanguis excernitur, ſicut & ab eis expurgationibus quæ accidũt per eruptionem concoctarũ inflammationum, aut eryſipelatum, cum in huiuſmodi uitioſus, cœnoſus & putris ſanguis ſit. Cum ergo egeſtio eſt uelut lotura carnis, ab imbecillitate iecoris oritur, ſin ut fæx, ſanguinis etiam aſſatur. Si uero flaua admodum & perſeuerat, calor tenuis dominatur in eo, ſed abſque imbecillitatis inditio.

95. Iecoris inflammatio.

Communia ſunt febris acuta. Dolor

qui perſæpe ad coſtas mendoſas dextri lateris pertingit: nam etiã pluribus nõ annectitur eis, & ſi magna ſit etiam uſque ad iugulum Tuſsis ſicca.

96. Inflammationum differentiæ.

Quæ in ſima parte ſunt, Inappetentiam, Nauſeam, Vomitum bilis, Sitim magis, Minus autem tuſsim, Dolorem in reſpirando. Et ut uſq; ad iugulũ pertingat. Participat tamẽ totum iecur in utraq; affectione.

97. Inflammationis gibbæ, & morbi lateralis differentiæ.

Egeſtio qualis lotura carnis dolor ad nothas coſtas pertingens, ſpiratio parua & crebra, Tuſsis exigua ſicca, & ex lõgis interuallis. Grauitas in dextro prçcordio, & ſi magna ſit inflammatio, dolor uſque ad iugulum tendit, Pulſus non adeò durus.

89. Iecoris Eryſipelas.

Inflammationis iecoris cum ſitim, & febrem ardẽtiſsimam adijcies, colliges ſigna Eryſipelatis tũ uerò dolor acrior eſt certè minus grauis.

99. Itee-

99. *Iecoris ſcirrhus, & de differentia inter ſcirrhum & ſcirrhoſam diſpoſitionem, & carcinoma, & œdema.*

In Scirrho durities maior eſt, quàm in inflammatione: febris nulla eius cauſa, & muſculi uentris è regione illius macileſcunt. Cum tamē augetur, ut ſit magis tactu conſpicuus, aduenit aqua intercus, & non poteſt cognoſci. Verū ex hoc uidetur aqua primum colligi in iecore ipſo nō in cauitate uentris, nam eſt impedimento quòd inferius deſcenderet ad imum eius: ſed ſi ſit per multos dies antea collecta fuit, & tunc tumor in pedibus, & imo uentris potiſsimum eſt ſignum. At in ſcirrho materia fæculenta & terrea iam extra uenas collecta eſt. Sin autem ſolùm ſit in uenis ſcirrhoſa eſt diſpoſitio, cui ſi occurratur tenui uictu ſecundum triplicem rationem, & incidentibus, atq; attenuantibus è iuuenib. omnes, è ſenib. quidā euadunt. Signa ſunt quoniam tumor præmēdo cedit, quia adhuc ſubſtantia *5. de locis cap. 7.*

iecoris

iecoris ſana eſt reliqua adſint. At ſi tumor non adeò ſit circunſcriptus neq; durus, erit à cruda pituita, ſi mollis & dolore carens ædema, in omnibus autem iecoris tumoribus, ac etiam collectionibus facies oſtēdit humoris qualitatem. Quòd ſi ſit carcinoma (cuius ſi bet enim carcinomatis, cuius cauſa externa nō præceſsit, ut ictus, radix eſt in iecore ipſo) glādula in modum, tumor durus in iecore cum dolore & calore perpetuo citra febrem, & ſi præceſſerit, retentio ſanguinis corrupti conſuetæ euacuationis, iam hoc manifeſtius eſt. Et non gignit aſcitem, quia glandula non augetur iecore in dies ſe exonerante. In elephantiaſi autem plures tales ſunt, nam nihil horum eſſe poteſt niſi à iecore ipſo.

100. Veſicæ fellis morbi.

Veſica fellis quidē impletur quandoq; bile, uel quoniam non poteſt expellere ob imbecillitatē maximè ex frigida intemperie quæ tenui ſubſtantiæ, & exangui facillimè aduenit, & plurimum

mum obeſt. Aut quoniam repleta nimis, atq; ob id extenſa laxatur, nec poteſt ſe comprimere. Quibuſdam lapis innaſcitur, qui grauitate diſtrahēs eam debilitat, ut quod intus eſt non poſſit effundere, tum uero huiuſmodi hominibus ſcabies indomita accidere ſolet, uel quia obſtructæ ſunt uiæ per quas eijcere conſueuit, apertæ per quas recipit. Demum quod aliquid pituitæ aut humoris ſecum habeat bilis, unde tenui reſoluta parte craſſa ad expulſionē inhabilis redditur. Vidi nobilem Bononienſem de Bobijs cuius ueſica fellis adeo tumida erat, ut lapidi rotundo in acutum uelut pyro tendenti aſsimilaretur. 5. de locis cap. 7. in fin.

101. Lienis morbi.

Cōmune eſt in omnibus lienis morbis, quemadmodum ſuprà diximus de iecore, uitiari colorem totius corporis, ſed faciei præſertim (quod ille ſoleat eſſe nitidior ob multitudinem ſanguinis & ſpirituum puriorum, & tenuitatem cutis, & maiorem recipiat mutationem Cap. 99.

tionem propter contractiones quæ fiunt à corde & cerebro, ut in timoribus, triſtitia, uerecundia) ad fuſcum, & nigrum. Sin aũt miſta ſit diſpoſitio ad uiridẽ, ut in ſecunda parte diximus liuidus autẽ mẽbris principalibus, ut cordi & cerebro proprius magis eſt, unde in morituris morientib. & mortuis maximè apparet. Morbi reliqui proportione reſpondent morbis iecoris, ſed ſunt grauiores in uiſcere, & in læſione leuiores. Qui uerò in compoſitione ei accidunt magis cõſpicui ob illius ſubſtantiæ raritatem, & omnes illius noxas notatu dignas cõſequi ſolent, uentriculi euidentes mutationes, uelut uomitus ſanguinis nigri, aut omninò melancholici. Is ergo cum ad uentriculi os melancholiã effuderit, peculiarem morbũ facere ſolet: in ſapientibus quidem mœrorem & ſomnia terribilia: in alijs etiam timorem & melancholiam.

Et ex hoc genere eſt morbus niger de quo in ſecundo de Morbis.

102. *Lienis tumores.*

Iuxta hoc ergo inflammationum, febris, & reliqua præter dolorem minora ſunt uelut ſitis & uigilia & uomitus: uomitus autem aquæ ſubnigrę aut uiridis acidi ſaporis, dolor autem maior aliquanto quàm in iecore, grauitas tamen minor. Et in tumoribus excreſcit mirum in modum, quanquam perſępe tumorẽ meſaræi aut muſculorum pro lienis ſcirrho aut tumore accipiant, cætera, ut dixi, pro ratione iecoris. Verùm tumores illius ſemper difficultas ſpirandi, & dolor ad tactum (ſi ſcirrhus tamẽ non ſit,) & fames aut nulla, aut canina ſed hoc ſæpius, & corporis totius extenuatio ſequitur. Memineris etiã quòd partes habeat tres conſpicuam, & auerſam quę eſt ſub illo ad poſteriora reſpicientem, & quæ eſt ſub mendoſis coſtis latitans.

103. *Iecoris & lienis tumorum à muſculorum tumoribus differentia.*

Scirrhi & inflãmationes iecoris ſunt in

in unum collecti: muſculorum oblongi. Et ideò ob duritiem facilius eſt ſcirrhos quàm inflãmationes diſtinguere. Cum etiã ſcirrhi iecoris extenuent corpus ualdè: Et in abſceſsibus iecoris & lienis mutatur magis color faciei, & pulſus non eſt adeo durus.

104. Renum.

6. de locis cap. 3. Eſt illis proprius quidam affectus quem uocant Diabetem, & eſt mictus plurimus humoris non mutati, cum ſiti inextinguibili, atque hic ſenſim incipit, uelut & canina fames. Sed uidetur ob hoc repentè incipere, dicit Galenus, quoniam cum renes careant ſenſu animali, non ſentit patiens illius initia, donec ex multitudine mictus in admirationem ducatur, & ob huiuſmodi ſitis atque potus memoriam docebat ibidem: qui ex magna ſiti confeſtim bibunt quatuor pericula incumbũt, ne euomant idq; minimũ eſt, ut effluat per inteſtina ſtatim, & lienteriam excitet, ut retineatur, & diſrumpatur homo quod

quod ſæpè accidit, & ut in diabetem tranſeat, Sed & quintum ſi non prorſus optima ſit aqua, ne in malum habitum. Et ut hæc diſpoſitio fit à calore & ſiccitate, & fermè non niſi in locis calidis, ita in noſtris regionibus fit alia illi exungue contraria, ut cum exiguo potu (quippe ſine ſiti) incredibilem mingant urinæ quantitatem, & in proceſſu temporis multo maioris ponderis, quàm ſit corpus totum infirmi, cum cibo & potu interim aſſumpto, & ſanatur cum calidiſsimis & ſicciſsimis medicamẽtis per longum tempus exhibitis.

105. Renum inflammatio & vlcera.

Si quis dolorem cum pondere in renibus ſentiat, & ſi conuerſus in ventrem, & in alterum latus pondus perceperit, & rigores interpolati & inæquales cũ febribus inordinatis ſequantur, inflammationis renum hæc ſunt indicia. Quod ſi poſtſaniem, aut ſanguinis mictu excernat, & dolor adſit,

ulcus in eis eſſe oſtendit. At uero ſi ſine his ambobus, & ſine dolore ueſicæ uel membri, expurgatio eſt partium ſuperiorũ, nihil patientibus renibus, correſpondens fluxui epatico cum & in ſlo uenoſum genus expurgetur, nihil patientibus inteſtinis. Cum uero ſanguis cum urina exit, & à mẽbro & à ueſica & ureteredibus excerni conſueuit, ſed paucus, & cũ dolore, à renibus autem multus, & citra dolorẽ, & perſæpe ex circuitibus, quãdoq; ob laxitatem oris uenæ emulgẽtis quæ ſe renum in'eri: ſed hoc difficile eſt noſcere niſi lapillum aliquem prius emiſerit: hoc enim eſt indicium quód à renibus excernatur. Cura tamẽ & locus e regione poſitus ferme ſunt eadem. Et ſcias quód poteſt eſſe ulcus in renibus abſque dolore ob ſubſtantiam eius, & ſine ſanie quando fuerit in meatu, & cognitio pendet ex diuturnitate paſsionis quæ eſt cõtinua ferme: Et quód mingitur non eſt ſanguis uerus, ſed dilutius & obſcurius, & cum flagrantia.

106. Lapillus ubi de renum dolore, acri difficultas.

Porrò in lapillo & pilis magni dolores adueniunt, & utriſque ab initio urinæ tenues, aut etiam retinētur. Poſt craſſæ, & tamen contenta diuulſa. Inde arenoſa ſubſequuntur, & non lapilli, aut ſanguis: & dolor pungens eſt. Quocirca de duobus dubitare expedit: primùm quomodo acerrimus ex lapillo contingere ſoleat dolor renibus, cum ipſi non excipiant ramos neruorum niſi paucos & exiguos, utpote ex fine ſextæ & ſeptimæ coniugationis cerebri, & in membrana ambiente non intus: uelut & lieni & pulmo, quę membra obtuſo ſenſu prædita ſunt: præſertim cum etiam de abſceſſu fateatur Galenus non ſolùm in illis, ſed etiam renibus eſſe exiguum ex inflammatione dolorem, ac fermè ſolùm grauitatem quandam, in lapillo tamen acerbiſſimi ſunt adeò, ut nobilis mulier de Raudis Hyppolita faſſa ſit extremos eſſe qui partus cruciatū ſupe-

ſuperarent. Eſt & difficultas de urina quomodo percoletur cum conſtet ſe- pro membraneo medio diuidi renes nec tamen ab illo percolari uelum. Igi- tur cauſam huius manifeſtam prodit

Lib. 4 Veſalius, quoniam ſcilicet perforata ſit
cap. 10. illa membrana cribri inſtar, ut ſolum lapillos retinere poſsit non arenulas, nedum tenuem urinæ colluuiem. Igi- tur diligentia naturæ percolatur, quod primum uenarum & arteriarum oſcu- la in tunicas deſinunt, ut non pateat exitus per ora earum ferme, ut inter cauæ & gibbæ iecoris uenas, ſed hoc non ſatisfacit, quoniam excremento- ſa potius quàm ſanguis retinerentur, & ita ſtillantes urinæ prodirent atque ſanguineæ, cuius contrarium euenire ſolet, nulla igitur arte componi potue- re renes ad hanc ſymmetriam, ut ſanguis retineretur, & ſanguine craſsiora pro- dirent. Hypoſtaſi enim liquata ſan- guis tenuior eſſet naturali facultate fa- cile fuit, ut cum renes eſſent ualidi, craſsi & paululum diuerſorum paruumq; ſan- guinem

guinis urina cõmeret, totus exſugeretur. At dolor hinc prouenit, quod renicæ illæ neruoſæ ſint, uelut & membranæ aliæ uentriculi, & inteſtinorum quæ à frigido pungente plurimum læduntur, grauemque excitant dolorem, ut alibi docui: at in iecore & pulmone & liene nullæ eiuſmodi ſunt: à calidis ergo in renibus dolor acris non generatur, ſed à frigidis tantum: in pulmone uerò & iecore, aut liene, neque à calidis, neque à frigidis tales dolores excitantur. Vreteræ uero plurimum adiuuãt ad doloris magnitudinem ob ſubſtantiam ueſicæ ſimilem. Sapienter ergo hoc de ſenſu factum eſt in uenibus quod ob tot excremẽta immunda, ſabuloſa undique confluentia ex toto corpore, non ex iecore ſolo (nec ipſis comprimere ſe ualentibus non ſolum ob duritiem, ſed longè magis, ne compoſitio, tam exquiſita quid ſiniſtri pateretur, ad excernẽdam urinam, aut purgandam, aut coquendam inutile) lapides genit nisi obtuſo fuiſſent

prædiri iches, moram ibi ducerent, & renũ corpus diuideretur, atq; uias obſtruerent, ut altero horum duorum incõmodorum plus quàm dimidium humani generis perire neceſſe fuerit.

107. Vreterarum.

Locus, tendunt enim a latere ad os pubis, & operatio læſa, intercipitur enim urina, & natura doloris pungẽtis, aut lacerantis & magni.

108. Veſicæ.

Morborum quędam ſigna ſunt non illius, ſed ut uia eſt, quemadmodũ pus quod perſæpè ex pulmonis aut pectoris ſuppurationibus expurgatur, dictũ eſt autem de iis. Dolores autem ex loco ex operationis læſione & tactu, ſcabiei, Virgo & pruritus & fœtor urinæ, ſedimen furfureum, & urina eſt uelut aquæ miſſa, & quandoq; cum ea exit modicum ſanguinis.

In Prœm. & cap 78. 10.3. Tract. 3. cap. 17.

109. Veſicæ inflammatio

Loci affecti dolor pungens, & cum pondere febricula, Delyrium, uomitio bilis

bilis ſyncer æ, urinę ſuppreſsio, & quandoque ſæs remetur, & exterius rubor apparet, & iuuantur a perfuſionibus, & aquæ tepidæ uapore, ſymptomata autem eius praua ſunt ſitis, & nigrities linguæ, & ſpirandi difficultas, & frigus extremorũ, & ſi perueniat ad ſuppurationem apparet rigor, & frigus inordinatum. Ideo notã hæc ſigna quę non ſunt pathognomica: maior eſt difficultas in dignoſcendo inflammationem eius ab inflammatione muſculorum propinquorum, & pręcipuum eſt Delyrium, magnitudo febris, & uomitus bilis præſertim ſinceræ. Et ſymptomata mala ſi ſuperueniãt difficultas ſpirandi, & frigus extremorum, iam ſumus certi.

110. *Iſcuriæ, Dyſſuriæ, Strangariæ.*

Membrorum operatio lęditur quandoq; propterea quæ eis inſunt, nec tamen ſunt ex illorum ſubſtantia progna ta, uelut urinę ſuppreſsio per lapidem, trumbos, arenã, pituitãm, ſaniem: hæc Paulus lib. 3. cap. 44.

 omnia

19. 3. Tract. 1. cap. omnia ſunt accidentia, affectus minimè: At ſi ex ulcere, aut ueſica refrigerata non ſolum accidens eſt, ſed affectus. Tum uerò actiones quædam quę à duobus perficiuntur aliæ ſunt ambæ naturales ut eiectio chyli in duodenũ: nam & retinens pylorus naturaliter dilatatur, & uentriculus itidem naturaliter contenta exprimit, aliæ ab ambabus uoluntarijs, ut uinculum trahendo ſtringimus, atque trahimus: aliæ ex utriſque, ut mictus, & fecum electio cum enim uoluntariè retinėantur à muſculis in functione relaxatur muſculus per uoluntatem, exprimitur facultate naturali ſe comprimente inteſtino, aut ueſica: quanquam, & expreſsioni naturali natura uoluntariam utriſque ex muſculis uentris addiderit, quoniam longè periculoſior eſſet inuita retentio offendentium, quàm utilium eiectio. Verùm ſi muſculus ueſicæ retinere non queat, ſemper fiet diffuſio urinæ inuoluntaria: non ita fecum muſculis circa annũ laxatis, quod

fæces

fæces non ſint adeo fluxiles ut urina. Hyeme ergo Iſchuria fit, id eſt, urinæ ſuppreſsio uel obſtructo meatu, uel functione conſtringendi ſe, ſublata à ueſica: uelut ob nimiam retentionem urinæ contenta ueſica, uel ob conuulſionem muſculorum cõtinentium collum ueſicæ: ſunt enim duo unus externus magnus, Galeno notus, alius intra collum longè minor induſtria poſteriorum inuentus. Similiter Dyſſuria eſt cum difficultate mingendi, nam non poteſt mingere, paulò poſt autem mingit, uel cum dolore mingit, & tunc Dyſenteriæ inteſtinorum proportione reſpondet. Ergo dolor in mingendo, ſeu urigo fit uel ab ulcere, uel à materia acri. Et materia acris ſanioſa, ut in ulcere renum, aut ob admiſſionem arenæ, ut in lapide, uel ichoris acuti, ut in ſcabie ueſicæ, aut bilis (nam caliditas ſola id efficere non poteſt.) Et dolor in ſcabie eſt maior quàm ex materia acri: In ulcere uero longè etiam maior quàm ex ſcabie: Et intemperies omnia

maximè calida uel humida, cuiuſcunque membri eſt res non grauis & facilis curationis, ſed cum permanet, corrumpit membrum, & tunc eſt uerenda. Suppreſsio igitur urinæ, aut propter reſolutionem eſt uelut in retinentibus diu urinam, aut in luxata ſpina dorſi. Vel ob obtuſum ſenſum, aut obſtructionem, & tunc ſupra ueſicã, uel in collo ueſicæ, uel in pene. Fit etiam urinæ ſuppreſsio ob imbecillitatẽ: & de difficultate dubium nõ eſt, cum ſit proprium, ut in decrepitis: cui eſt familiaris, & hæc antea deſcribitur à Galeno ſexto de lo-

Cap.4. 6.C. cis. Sed de ſuppreſsione cum idem ibi conſiteatur, ut in his inquit, qui diu

19.3.Trac. 2 cap.6. continuerunt urinam, & Princeps fatetur: dico non doceri modum, nõ enim comprimi poteſt, ideo ne detur urinã exeunte urina, & non compreſſa ueſica, retineri. Id ergo rarum: & tunc etiam imbecillitas cauſa dici nõ poteſt retentionis, ſed ſtillicidij. Retentionis ergo cauſa per ſe eſt repletio, imbecillitas autem cauſa ſine qua non retineretur urina nul-

nam nul-

næ nullo modò enim imbecillitas retinere poteſt urinã, niſi ueſica ſit plena, & ualde plena. Sola etiã repletio id facere nõ poteſt, ſed ſolùm ſi imbecillitas adſit: Sed imbecillitas nõ ſufficit ad retentionẽ, etiãſi ſit plena ueſica, niſi ſit ualdè plena. Ergo imbecillitas non poteſt dici cauſa retentionis urinæ per ſe, ſed plenitudo & plenitudo magna, qa ut dixi aër nõ poteſt ingredi, ideo compreſsione ſanat. In meatu aũt à lapide, aut uerruca, aut carne, aut cicatrice, aut arena, aut ſorditie, uel pure, aut inflammatione, uel ſcirrho, aut carcinomate. Fit quoq; ex ſanguinis trumbo ſæpius eſtq̃ue in ea ſuppreſsione quid admirabile, ut dicebat Galenus, ut nõ ſolũ contentus in ueſica, ſed multò magis in inteſtinis uẽtriculo, atq; thorace, & in cauitatib. quę inter muſculos ſunt ſequũtur pallor animi, defectio pulſus, paruus, obſcurus, frequẽs, ut laborans difficulter poſsit reſtitui: quinimo ſæpe putredo partiũ, & marcor ſeq. ſolet, & refrigerat totũ corpus, & præcipuè extre- 6. de locis cap. 4.

extrema, quinetiam dicit quamuis rite curati omnes ex grumis in uesica præter unum perierunt. Fit & nonnunquam obſtructio à Tumoribus. Inflammatione. Carcinomate rarius à ſcirrho.
1 4.3. Tract. cap. 19. Stranguria cum guttatim mingit, unde in ſtranguria ſemper adeſt impedimentum non ſemper dolor, in diſſuria dolor, non impedimentum: ulcus autem, & dolor, & impedimentum ſemper cum: perſeuerant ſe conſequuntur, nam dolor erodit, & inflammatio, & cauſa doloris ulcus efficiunt: Et impedimentum meiendi putrefacit urinam, & ulcus efficit: ipſum uerò propter ſaniem etiam cuncta hæc efficere poteſt, ideò cum unum ex his quibus adeſt, plerunque adſunt, & reliqua. Cum urina ſuppreſſa eſt in ueſica dolor adeſt in illa, & tumor, & cathetera ſoluitur, ſed in pene impedimentum eſt ſenſile. In collo autem ueſicæ ex his quæ apparuerunt iam. Inflammatio autem febrem acutam & dolorem ingentem efficit. Carcinoma autem eſt ſine

febre

febre, & adeſt pondus, & dolor magnus qui nullis placatur auxilijs. Caro doloris eſt expers.

III. Lapis.

Si cathetera exploretur, & reſonet certum eſt. Aut per anum digito medio immiſſo, ſed collocato lapide, & ut inteſtinum non ſit ob hæmorrhoidas nimis craſſum, & λιθοξόος, habeat longum digitum. Et ideò ſtanti in ceruice, & difficilius, ſed certius ſupino in imo & facilius, at modò à latere, modò ſurſum dilabitur etiam. Quòd ſi nõ inuentus fuerit ijs uijs, aut æger non patitur: tunc ſi contingat ut ſæpe, repentè ſupprimatur urina, & maximè ſtanti, & ſitu mutato repentè mingit, & ſentit grauitatem, & motum maximè repentè ſedendo, aut pedem concutiendo in terrã, aut aſcendendo Veſica iam exonerata, tum lapis adeſſe ſignificatur, & mobilis. Quòd ſi tangatur cathetera reſonat uitus & eſt certũ ſignum. Quòd ſi cum his urina præceſſerit Paul. li. 6. cap. 60.

ceſſerit ſplendida & aquea, & arena alba in fundo ſtatim à mictu, antequam refrigeretur, appareat, & uirginẽ etiam ſentiat, tunc potes eſſe ſecurus ac litigeris. & ſigna lapidis aſperi ſunt, urigo, & lapidis qui atteritur arena, & ſi lapis non ſit mobilis, non ſentitur, niſi grauitas & urina aquea & ſplendida apparet, & rarò arena: Et tunc urigo percipitur, & non eſt omnino tutum tunc pronunciare, ſed eſt adeò rarum, ut neſciam an poſsit accidere, Et defectus omnium aliarum cauſarum eſt, commune ſignum in hoc non ſolùm morbo, ſed omnibus alijs ad declarandum unam quampiam è pluribus. Velut hic de lapide in ſuppreſsione urinæ aut urigine.

112. Penis & ſterilitatis viris.

Morbi eius ſunt Gonorrhœa, Priapiſmus, Satyrialis Impotentia ad uenerem, & Sterilitas Vicus: reliqua non ſolùm nota ſunt, ſed & cauſas notas habent. Diſtinguitur ulcus eius à uelica quod

quod ſanies præuenit urinæ exitum, & in exitu dolet. Gonorrhœa eſt aſsidua ſeminis effuſio abſque uoluntate ſine penis erectione, ſed eſt accidens quidem penis, ut tranſitus, morbus autem uaſorum ſeminalium, uel ob imbecillitatem cōtentricis, uel ſtimulo ſeminis. At Priapiſmus eſt erectio penis ſine uoluntate coeundi, ut perſæpe accidit in pueris. Fitq; plurimo flatu diſtendente arterias, & eas tum neruum fiſtuloſum implēte, Et quia arteriæ penis ſunt maiores. Quod ſi adſit ſemē irritans ad Venerē huiuſmodi erectio, fitq; tum ſatyriaſis: q ſatyris propter tentionē ueretri prompta ſit ad uenerem facultas, ob id ergo glans in erectione nō augetur, quia ad ipſam arteriæ non perueniunt, ſpiritus autem ille calidus eſt, & humidus, & denſus, & à corde immittitur, unde flatus potius obeſt quàm proſit. Venit autem ex renibus, nam eò trāſeunt uenæ, & arteriæ ad colē, ideo ſupinus decubitus ad erectionē facit: cōtra deiectus eius efficit impotētes ad erectionē,

ſeminis

ſeminis autem ad concubitum, utrunque uerò, uel etiam ſeminis corruptio cauſa eſt ſterilitatis. Sterilitatis ergo uiri ſigna ſunt ætas ultra lxx. annum. Semen ut aqua Impotentia magna ad Venerem. Et ut non rectè tendatur penis. Breuitas, & longitudo nimia eius phthiſis hydrops non generant, aut nō uiuunt nati, & uiri nimis ſtudijs intenti, aut ſtultos: aut exceſſus primarum qualitatum, præſertim frigidæ, & etiam calidæ cum ualdè rarum efficit corpus, & uenæ poſt aures ſectæ.

113. Vteri.

Propriè illius affectiones ſunt ſitus mutatio cum quaſi uoluntariè moueatur ad latera uel prolabatur inferius laxatis uinculis quanquam in omni ſitus mutatione collum eius pudendo annexum maneat quandoque tamen inferius deſcendit inde menſium mutatio, ut ſupprimantur, ut copioſiores exeant, ut corrumpantur, & alba prodeant, & hydrops. Tum quæ ex geſtatione

ſtatione fœtus, ac partu ſeu abortum accidunt. Tum prę́focatiò dè qua mox dicemus. Cætera còmmunià alijs, & maximè pro èxemplò ſimílià his quæ ueſicæ accidunt, Et ſuppreſsionis mẽn ſium ſigna ſunt, grauitas còrporis; Cibi faſtidium, Inæqualitas aliena, quòd ſi os uteri apertum eſt aut clauſum, ſed durum, nec tum lac eſt in mammis, ſup preſsi ſunt menſes, ſi durum eſt os, & menſes ſuppreſsi, & dolorem cum gra uitate in latere ſentit, àut in imo, mòtus loco eſt uterus. Signa ergo aquæ intercus in uteris ponuntur, Primò de morbis mulierum Venter ſæpius intumeſcit, & mammæ molles ſunt, & lac malum. Èt putat ſe in uentre habere, Pag. 11. & os uteri ad tactum gracile & humidum. Et rigor ac febris corripit, & men ſes praui pauci, & ante tempus deficiunt, & in proceſſu temporis dolor augetur ad imum uentrẽ, lumbos & Ilia. Ita dignoui ſolus inter duodecim medicos Vxorem Comitis Annibalis Viceconitis laborare uteri hydrope, cum

ipſa tum plerique ex medicis crederent eſſe prægnantem. At fluxus menſium fit aut ſanguinis multitudine, feruore, aut acritudine, uel latitudine oculorū, uenarum, uel imbecillitate retentricis.

114. Hyſterica paſſio.

Lib. 18. ubi tracta. de impersonalium conſtructione, & ambiguo ſermone.

Verius paſsionis nomine quòd magis conueniat quàm affectus, & licet hoc nomē critici iſti pro Medici Grammatici duce Cicerone refugiant, Princeps tamen eorum Priſcianus admittit. Vbi etiam ſciendum (ſunt enim ambo hæc una in pagina) quorum unum medicis familiare alterū cōmunis loquendi uſus abundè commodior redditur: ſed ad rem redeo, huius duæ ſunt ſpecies, prima Heraclidis Pontici qui de ea ſcripſit: Cum mulier iacet immobilis abſque ſenſu, & pulſu duntaxat aliquid caloris circa mediū corpus relinquitur, quo à mortua diſtinguatur. Vt aūt cum reſpiratione careat, cognoſcamus an uiuat, flocculos ex tenuiſsima lana (melius goſsipio) è narium regione

gione apponunt. In altera mulier audit, & ratione utitur, & mẽbra mouet, ſed animo linquitur, & ſpirandi difficultate laborat. Vtriſque commune eſt corpus refrigerari, ſed tamen magis in prima. Cauſa primæ eſt corruptio ſeminis in ueneni frigidi qualitatem, in altera ſemen idem, ſed minus exitiali corruptione laborat, aut menſes. Vtraque cor afficitur, ideò Apnœam ferre poteſt, ſed in prima conſentiente cerebro: ideò motu & ſenſu deſtituitur, inde etiam quædam ex his conuelluntur in ſecũda cerebri loco, pectore, & eius partibus.

115. *Hyſtericæ ab alijs ſimilibus morbis diſcretio.*

Quoniam hyſterica paſsio ſolis mulieribus cõuenit fruſtrà diſtinctionem aliorũ morborũ niſi ea ſuppoſita quæſiuiſſemus, tametſi in comitiali poſuerimus differentiam ob exẽpli perfectionẽ. Differt igitur ab apoplexia, quoniã aut nõ uitiatur reſpiratio, aut ſi uitiatur remanet mẽs & motus, & ſi cõparetur

leui apoplexiæ tunc diſtinguitur, quia in ea non eſt ſtertor. A' lethargo, quia non adeſt febris, & ſubito aduenit. A' ſyncopi quoniam non ſudant, & in ſyncopi magis impalleſcit facies. A' caro ſeu ſopore quoniam corpus in eo calet, & pulſus manet in illo. A' cathoca quoniam corpus eſt magis flexile in hyſterica, neque facies adeò mortuo ſimilis. Ab alia autem catocha, quoniam in illa adeſt febris. A' tentione quia corpus non adeò riget nec mens integra eſt.

116. Sterilitatis.

Lib. de ſterilibus. Os uteri à pudẽdo auerſum, aut conclusum, aut quòd concludi non poteſt, aut nimis diſtortum, aut uterus leuis nimis ſi uel fiſtula laboret, aut ſi carcinomate, aut nimis paruus, aut reſolutus, aut intemperies immodica maximè calida, aut frigida, aut ſi aqua plenus ſit, aut teſticulis ſuis careat, aut mẽſes nimium prodeunt, aut omnino nõ prodeant, ſed hoc non ſemper. Et ſi ſup poſita

poſita ex odoribus ualidis uuluæ per diem, ut aromata, & allium os illius nõ oleat. Et fœcunditas, & menſes probe fluentes ſunt propria ſigna ſanitatis uteri.

117. Prægnans.

Vterum abſque tumore, ac duritie adeò concluſum habet, ut ſpecilli acumen non admittat: oculi caui, & diſtracti. Candidum eorum liuidum fit, habent & maculam ſolarem in facie: id eſt, maculæ nigræ cum lentiginibus quæ figura ſolis formam referunt: appetitus cibi, & potus mutatur Saliua redundat, & morſum uentriculi patiuntur, & circa umbilicum leuis, dolor & in ipſo coitu horror, & retentio ſeminis, & uenæ mammarum uirides. Et Mammæ tumidæ, & poſt lac in eis, ut tempore quo infans moueri poteſt linteum expreſſo uino frigido quo imbutum erat ſuper impoſitum hinc illinc in parte uentris inferiore cogat infantem moueri, Et inter iugula pulſus manifeſtus oculis, & pulſus fiunt maiores uelo-

9. de locis cap. 6.

De ſteril. pag. 3. Aetius lib. 16. cap. 6.

uelociores, & crebriores. Illud tamen animaduertere decet, aliquib. pręgnantibus ſingulis menſibus prodire purgationes, ſed paucas, quia ex ſolo collo uteri.

118. Prægnans in quo ab hydrope diſcernatur.

Venter & mammæ duriores, & lac melius & os uteri ſiccũ, & menſes nulli aut boni. Dolor & febris, ac rigor nulla, aut quæ proceſſu temporis deſinunt.

119. Maſculi & Fœminæ.

Hæc ſcientia uelut apud Belgas lucroſa eſt ob pignorum certamen: adeò ut quidam mercator aliquot millia coronatorum dono offerret, ſi eum certum de huiuſmodi reficere poſſem. Galenus ſexto de locis affirmat, ſedem in dextro latere pro maſculis, in ſiniſtro pro fœminis eſſe quaſi certum ſignum adeò ut etiam in animalibus quæ geminos ferre ſolent, ut capris, ouibus, ſit animaduerſum. Mamma etiam qualis eſt tumidior, proportione uẽtri reſpondet.

Cap. 5. in fine.

det, Oculis ſimiliter, uter maior atque ſplendidior, & ſi benè colorata eſt, maſculum, ſi male fœminam, inquit Hippocrates.

120. Abortus futuri aut incipientis, tum partus imminentis.

Cum mammæ ſubitò extenuantur, & cũ ichor incipit fluere, & lactis multitudo præter modum, & dolores uteri magni, & perſeuerantes, & fluxus uentris magnus. Et in febre facies ualdè rubra, & dolor in profundo oculi, & laſsitudo in toto cum grauitate capitis, aut rigore, & morbus ualdè acutus, & deſcenſus uteri ad inferiora, & morbus grauis in octauo menſe. Partus autem temporis deſcenſus uteri, frequentia mictus, dolor, & ichores deſcendentes. *21.3. tract. 2. cap. 9.*

121. Fœtus mortui.

Dicebat Hippoc. in libro de Superfœtatione, ſi qua partui uicina oculos cauos habeat, & fauces ac pedes, & totũ corpus ut in alba pituita intumeſcat, *Pag. 1.*

& aures & apicem naſi alba habeat, & labra liuida, fœdus mortuus eſt: aut ſi uiui naſcentur non tamẽ uitales erunt. Dico aliud eſt cũ ceſſat motus ſolitus, & ſenſim, & cum mammæ repentè exteouantur & frigiditas ſuminis & cum conuertitur cadit quaſi pondus ex late re in latus.

122. Vermes & Serpentes.

Vermes ubiꝙ fermè gignuntur maximè tamen ubi excrementa tranſeunt ſemper autem ubi calida ſunt, & quieſcunt ut in cœco inteſtino quibus illud magnum eſt, nam in pleriſꝙ hominibus tam exiguum eſt quàm nullum: ibi igitur ubi tale & in recto inteſtino, & in colo, & in uentriculo, & in ueſica præcipuè generantur, ſed exigui ualdè: poſt qui in recto inteſtino. Eorum qui exeunt certæ notæ ſunt, ſed quærimus eorũ qui non prodeunt ſigna: In uentriculo odor proprius (eſt enim illis) declarat eos, & magna titillatio cũ reuolutione, & morſus maximè ieiu-

nis,

nis, & ſtridor dentiũ in ſomno, & mandunt, febris Nauſea Dormitatio quædam in infantibus aſsidua. Et uarietas ſymptomatum grauium cordis, & cerebri, & pulmonis abſque cauſa manifeſta Serpentis autem deuorati ſi ſentiat magnam reuolutionem, & morſum ante cibum, & poſt ſubuerſionem, & faſtidium ingens. Et dormierit in cãpis aſſuetus dormire ore aperto, inde ſurrexit ex ſano cum his ſymptomatibus. In inteſtinis uermes, ut in uentriculo ſunt: teretes plerunque, morſus, & putredinis, & motus ſigna ſpectato: & à paruis pruritus ingens oritur: degunt enim in recto inteſtino uocanturq; Aſcarides, lati autem iunguntur, & ſunt albi, & in incredibilem longitudinem creſcunt, & non percipitur motus eorum, uerùm erodunt inteſtina, & extenuant corpus. Et apparẽt in excrementis ſpecie ſeminum cucurbitæ, & pulſus inæqualis, & imbecillis.

123. Hermia ſeu Ramex.

Hermiæ fiunt aliæ in ſcroto aliæ in

pube, aliæ in ſemine, aliæ circa umbilicum, & commune eſt eis ut ſit tumor interiore ex parte, qui aut manet ſemper, aut ſaltem donec non comprimatur, & fiunt ex defluxione, aut dilatatione, aut ruptura, & materia eſt aqua, humor, corpus uenoſum, caro, inteſtinum omentum & flatus, & tres ultimę compreſsione redeũt, ut uinculis prohibentur, reliqua neutro modo. Et primas dignoſcimus tactu. Flatus ſtatim redit compreſſus. Quæ eſt omenti, eſt deterior inteſtinali, quia ipſum creſcit, & etiã quòd non deſcendat trahit uentriculum infrà, & tandẽ interficit, poſt inteſtinalis trahit, ſed non niſi cum deſcendit. Differunt, quia inteſtinalis eſt figuræ longæ, & ſentitur quandoque rugitus in ea, & cum deſcendit prohibet fæces & flatũ exire, & redit ad uentriculum, & mouet dolorem.

124. Podagra.

Quoniam articularium morborum, ut latinus ille medicus dicebat, uiolentiſsimus

tiſsimus eſt podagra, ut etiam qui ſæpè recurrat, ideò eius propriè ſigna referre decet occupat ſępius pedes, unde etiam nomen ſumpſit quod infrà ſint. Et latiores etiam habeant meatus, & plus incaleſcant, & exercitentur. Verùm in manibus acres magis excitant dolores. Et cum prædominatur, poſtmodum etiam reliquos artus occcupare ſolet. Et collum, & ſpinã, & mandibulas, & cubitos item dentes, & linguam, demum etiam uiſcera, & interficit. Et nil aliud eſt podagra quàm inflammatio ſpontanea articulorum. Signa dolor profundus cum calore in pede aut manu, qui motu articuli ualdè augetur.

125. De Venenis abditis, & Cane rabido.

Diximus de hoc in ſecundo de Venenis, ſed hic adiecimus hoc, ut aliarũ cauſarum recta notitia habeatur cum non adſint: perſecta enim cognitio exigitur non ſolùm, ut ſciamus an adſint. Maximũ ergo ſignũ eſt cũ in corpore

ſano rectè uiuente ſine curis in bono aëris ſtatu mutantur Vrina aut egeſtio, aut pulſus deiectio appetitus, aut deſiderium rerum inſuetarum & malarum, uigilia, aut ſomnia terribilia, & exitus ſanguinis per loca inſueta, ſputo, urina, fęcibus: coniunctio differentium, ut dyſenteria cum ſpirandi difficultate, Punctio perſeuerans in uentriculo uel Inteſtinis, inchoati motus, ut tineſmus fæcum uel urinæ, uel nauſea, uel uoluntas tuſsiendi lingua infecta prauo colore: liuor unguium triſtitia ſine cauſa perſeuerans: nam ſignificat uel uenenũ aſſumptum, uel ſponte genitum uel melancholiam, uel eſt argumentum imminentis calamitatis grauis. Et uulnus præcedens, aut nauſea hæc enim ſemper initium comitantur. Et in Canis rabidi morſu medio tempore apparent ſigna melancholiæ exitialis qa eſt ex eius genere. Et ideò amant ſolitudinem uigilant uagantur, & Caninos induunt mores. Etenim per neruos tantum aſcendit hoc uenenum,

num, & cerebrum afficitur, & cogitatio, & finiuntur in conuulſionem, & ideò ſi multus fluat ſanguis rarò pereunt, quoniam ſaliua quæ in neruo infixa eſt à ſanguine abluitur, & uis eius etiam retunditur. Et Canis rabidus abhorret aquam inde etiā cibum, Perpetuo uagatur, Domum ſuam deſerit, Dominum, & domeſticos non agnoſcit. Caudā retrahit inter crura Mordet omnes obuios ſpuma circa os, Os apertum. Prorſus mutus, etiamſi percutiatur, oculi rubri lingua exerta. Corpus inflexum aſpectus toruus Canes fugiunt ſi non poſſunt, blandiuntur. Illos autem inſectatur ſtudioſè, & mordet, & ſemitam in curſu non cuſtodit. Et ſi uulnus pane tangatur canis alius non edit tametſi famelicus, nec nucem gallina: ſi ui adacta deuoret, moritur.

126. De ſignis atræ bilis.

Quoniam hic humor cauſa eſt omnium fermè magnorum morborum, & inſanabilium, & mortis, ideò illius

pecu-

peculiaria ſigna dicere ꝓpoſui, & com munia ſunt temperatura calida & ſicca, ætas poſt conſiſtendi tempus, Autumnus, regio arida non perflata, morbi eius generis exitus concluſus, ut fiſtulæ antiquæ aut hæmorrhoidarum, uictus ratio. Propria autem puſtulæ, & maculæ, & pręcipuè circa palmam, flatus hypochondriorum aluus aſtricta, uigiliæ, & inſomnia terribilia, affectus animi, iracundi, triſtes cum timore, aut ſuſpitione & deſperatione.

227. *Modus, vſus huius libri, & Vtilitas.*

Cum oblata fuerit læſio operationis conſidera ad quam facultatem pertineat, & ſi ſit cordis, an ſit generalis ut febris, & ſi iecoris, an communis, ut hydrops, & an ad cerebrum, aut membra generationis? inde conſidera membrum, & hoc ex argumentis aliorum, primùm quæ citra ſuſpicionem ſunt. Deinde ex proprijs illis undecim ſignorum generibus ut membrum affectum

ctũ dignoſcamus. Quo cognito conſideremus quædam ex his denuò, & quædam alia quæ adijciemus. Velut primùm generalia, inde genus, ut in pulmonis affectibus quæ dicta ſunt de pectore Diaphratondis, & alijs. Propinqua, ut uentriculo gulam, lienem, omentum. Similia ut in uentriculo uterum, ueſicam, gulam, pulmonem, inteſtina, penem: hæc enim omnia habent cauitatem euidentem per quam quippiam naturaliter tranſit. Subſtantiam, ut renum, iecoris, pulmonis, omnia enim hæc parenchymate conſtant abſque fibris. Et ſenſu ideò ſingula perpendere oportet quæ talia patiuntur. Ordinem uelut in cerebro, cor etiam & iecur: nam ſunt principalia, & contingit de his quædam in aliorum tractatione dicta eſſe generaliter. Poſt coniunctionẽ, per nervos, uenas & arterias, demùm etiam ſitum, ut uentriculo cerebrũ ob rectitudinem cõpatiť, & pulmo, atq; uiciſsim in ſingulis repetẽdo argumẽtũ p ſigna

quæ

quæ indicant alia de quibus uerisſimile eſt affici non pati. Veriſimilia autem in quibus fallimur regio ut cum dolẽt, renes an colon? Tuſsis à pulmone an pectore uel ſepto tranſuerſo? læſionis ſimilitudo, an phrenitis, an ſepti tranſuerſi inflammatio in delyrio cauſa ſit? Modum miſtionis in tranſitu ab excremento ad excrementum, ut à pure miſto in urina ualdè, aut mediocriter, aut ſecreto prorſus ad idem miſtum, aut ſecretum à fæcibus, tranſitus ab excremento ad membrum, aut à membro ad excremẽtum, ut à ueſica ad urinam, ab urina ad caput: à fæcibus, ad morbos, & ſigna inteſtinorum patientum. Conſenſus an uomitus bilis ſit à uentriculo, uel iecore? an pituitoſa excrementa à cerebro, an uentriculo? Demum magnitudo affectus. Ex ſympto matis magnitudine, ex cauſa externa, ex cauſa interna, & loci patientis nobilitate, & auxilij.

Et ſcias quòd ſalus non aduenit niſi per iecur, cõſentiente corde: nec mors niſi

niſi per cor, cõſentiente cerebro & ideò mors ex iecoris morbis aduenit, aut per ἀσιτίαν, & tũc perueniũt ad uomitũ, aut uentriculi dolorẽ, & inſtat mors infra breue tempus, aut hydropem, uel conſenſu cerebri, aut iecoris cum materia ad ipſa uel iactura peruenerit. Ex cerebro autẽ propter reſpirationis difficultatem quam plerunque præcedit conuulſio, rarò tentio, maximè in febribus. Ex corde autem per reſolutionem quam præcedit plerunque ſyncopis, & proprium ſignum eſt, imbecillitas pulſus: aut ſuffocationẽ per ſuum calorẽ, aut ex conſenſu cerebri factam, ideò in morbis quæ ad iecur pertinent cibi appetentia eſt fermè ſignum diſtinguens mortem à ſalute, nam qui appetunt cibum, primùm poſſunt reſtaurare corpus. Et indicat ſaluum eſſe cerebrum propter uirtutem animalem quę eſt in neruis ſexti paris, & uirtutem naturalem in iecore, quæ ſola diuina eſt. Nam concoctrix, & retentrix, & expultrix ſunt præſentium, appetentia etiam

abſentium, ſed de his in expoſitione libri de Alimentis, & in Prognoſticorum Commentarijs, quæ hunc librum ſequuntur, dictum eſt.

Porro utilitas ipſa iam non alio quã exẽplo aliquo oſtendatˇ,ſit qui laborat febre acuta cum uigilijs petiturq; auxilium quod uires deficere uideantur. hic primùm conſiderabis, an morbus tam inualuerit, ut cerebrum, ſi nimio calore, aut ſiccitate laboret,uel utriſq;: an id ob uapores ſolùm contingat, uel ex utriſq;,nam ſi diuertere ſtudeas, nec uapores adſint, malum augebis cerebro magis ex ſiccato. Si cerebrum perfuderis ſoli uapores in cauſa ſint, plus ſatis trahes uaporũ nec quicquã proficies,ſi utroq; peccet, & ſi unũ auxilij genus tantùm adhibueris, parum proficies.Et ſimiliter ſi utrũq;,& in uno tantum peccet. Præterea ſi humida calida cauſa, aut frigida ſiccæ deduces in catochum: aut ſi utraq; uni, aut ſi unum utriq;,tunc non proficies, ſimpliciter ergo ſex modis agere licet ratione loci,

cauſæ

cauſæ, totidemq́ ratione qualitatis calidæ, aut ſiccę, aut utriuſq. Triginta igitur modis adhibere curã cuilibet uigiliæ licebit, inter quos unus tantũ utilis eſt, alij mali, nõnulli ualdè mali: quidã etiã pernicioſi, aliqui etiã ex his ualdè pernicioſi. Vt triginta quinq; modis in quouis uigili peccare liceat, uno tantũ auxiliari. Sed & rurſus ſi nõ perpurgatus ſit adhibuerisq́ ſomnifera, omnino perdes ægrũ, niſi quempiã bona fortuna, te inuito, ſeruauerit eũ, adhibitis. n. ſoporiferis cũ illa uapores craſſos ad caput mittãt, qui cũ bilioſis, aut melãcholicis, aut ſalſis ſanè ſemper putridis, & crudis miſti mutabũt eos ob craſsitiẽ: inde catochi, & cari, & comata utriuſq; generis, & ſomni à quib. deterius affecti excitantur, unde etiã phrenitides & mors. Tum ergo auertere tantùm expedit, & à cauſis noxijs cauere quod in omnibus fermè caſibus ſolũ tutiſsimum eſt. Neceſſe eſt igit̃ morbos & morborũ cauſas ſcire, quæ cõmodiſsimè explicatę ſunt in hoc lib. Vt demũ cũ Hip- *Libro de arte pag. 8.*

pocrate fateamur omnes ægros poſſe ſanari.(Siquidē omnes qui pereunt ob id pereāt,quoniā non tempeſtiuè morbo occurritur quòd ignotus ſit)niſi uel ab initio omnia ruant, dolent renibus, & toto corpore, non appetunt, uigilant, aut ſomnus damnum affert, diſperant de ſalute,aut ſi morbus eſt inſidioſus, ægrotare non uidētur, ſed meſti degunt,& uires abſq; cauſa collabuntur, & non congruentia patiuntur.

INDEX

INDEX IN LIBRVM H. CARDANI M. DE COGNOSCENDIS MORbis, ſecundum ordinem alphabeticum.

A

Abdita uenena. Folio 236
Abortus futuri aut incipientis, tum partus immmentis. folio 231
Abſceſſuum febres generaliter 26
Abſceſſus melancholicus. fol. 125
de Abſceſsibus meſaræi. folio 185
de Affectibus linguæ. folio 133
Alba pituita 72
de Amore 116
Anaſarca ſeu hypoſarca. fol. 74
Angina 137
Aqua intercus 75
Aqua 126
Aqua pericardij 170
Arabum phrenitis 120
de Aſcite hytrope. folio 67
Aſcitis & tympanitis differentiæ 71
Atræ bilis ſigna 237
de Attonito morbo. folio 114
de Auris dolore 135
de Aurium uitijs in operatione 132

B

Bilis atræ ſigna 237

C

de Cane rabido 136
de Cæcitate 129
de Capitis doloribus 113
Carcinoma et œdema 203
Catochus ſeu Sibare 124
Cauſarū genera in cognoſcendis

ſcendis morbis tria 1
de Caro ſeu Somno profundo 102
de Cerebri morbis in compoſitione 117
Cerebrũ occupatum 127
Cerebrum cõcuſſum. ibid.
Cerebrum corruptũ. ibid.
Cerebri uulnus 128
de Cerebri neruorũ diſpoſitione 136
de Cogitatione falſa. folio 106
Communis & generalis tractatio in quo differat à propria 80
Cõmunes operationes quid ibid.
de Comate uigilante 103
de Comitiali morbo. folio 108
Compoſitæ ſpirationes & quædam aliæ peculiares. fol. 146
Coli & nephritici doloris differentia 185
Conſenſus uaria genera. fol. 82
de Conuulſione 107
Cordis uulnus 170
Cordis palpitatio & syncopis 171

D

Differentiæ morborum rationi ſubiecti 2
de Differentia læſionis ſenſus & motus 89
Differentia inter dolorem coli & nephreticum. folio 185
Differentiæ morbi lateralis & inflãmationis gibbæ 202
Differentia inter ſcirrhum & ſcirrhoſam diſpoſitionem, & carcinoma & & œdema 203
Differentiæ tumorum iecoris & lienis à muſculorum humoribus. folio 207
Differentiæ inflammationum 202
Diſcretio hyſtéricæ ab alijs morbis ſimilibus. folio 228
Diſſuria 216
de Diſtributione neruorũ cere-

cerebri 136
de Doloribus 91
de Dolore torſioni ſimili, & trahente, & laceran te, & iaculante. folio 94
de Dolore qui per ſe ſentitur, iactu non percipitur, quiq́; contrario modo, & qui utroque. folio 95
de Doloribus fragrantibus ſeu urigine, pruritu 96
de Dolore naturali & eo qui ex palpitatione fit. fol. 98
de Dolore torpido. ibid.
de Dolore urente 99
de Dolore coquente. ibid.
de Dolore conſtringente. fol. 100
de Dolore dulci & ſuaui. fol. 102
de Dolore auris 133

E

ELephantiaſis 76
Empyema 160
Ephemera febris 7
Ephemera febris peſtilens. fol. 59
Epiala febris 18
Erratica febris 25
Eryſipelas 120
Eryſipelatis 159
Eryſipelas iecoris 202
Exeuntia 186
de Extenuatione & obeſitate 79

F

de Falſa cogitatione 106
FEBRIS 5
Febrium genera 5
Febris ephemera 7
Febris ſanguinea ſine putredine, ſeu ſynochus 8
Febris hectica 9
Febris hectica ſimplex. folio 12
Febris hectica tabida. ibid.
Febris hecticæ tertiæ ſpeciei 13
Febris putrida. ibid.
Febres intermittentes 15
Febris tertiana intermittens 16
Febris quotidiana intermittens 17

Febris quartana intermittens 18
Febris epiela. ibid.
Febris continua 19
Febris Synocha 20
Febris tertiana cõtinua & ardens 21
de Febre quartana continua. ibid.
Febris quotidiana continua 22
Febris tertiana duplex 23
Febris quartana multiplex fol. 24
Febris erratica 25
Febris frigorifica 26
Febres abſceſſuum generaliter. ibid.
Febris lipyria 39
Febris ex empyemate. ibid.
Febris Syncopalis humeroſa 40
Febris Syncopalis minuta. fol. 42
FEBRES COMpoſitæ. 43
Febris hectica cum putrida ibid.
Febris peſtilens, ſigna peſtis & uenenorum 54
Febris peſtilens ephemera. fol. 59
Febris peſtilens putrida. fol. 60
Febris hectica peſtilens 61
Febris Variolarum. ibid.
Febris ex morbillis 62
Febris liquefaciens 63
Febris cum uomitu uel fluxu uentris 64
Fellis ueſicæ morbi 204
de Flatu ſeu uaporibus. fol. 119
Fœtus mortui 231
de FVRORE. 106
de Futuræ putredine 121

G

GIBBVS 141
Grauedinis & lethargi diſcrimen 124
Græcorum phrenitis 123
Gula ſeu Oeſophagus. folio 175

H

de Hebetudine 106
Hectica febris 9
Hectica febris ſimplex. folio 13

Hectica

Hectica febris tabida. ibid.
Hecticæ febris tertiæ ſpeciei 12
Hectica febris cum putrida 43
Hectica febris peſtilens. fol. 61
Hectica ſepti tranſurſi. fol. 169
Hemitritæus prmius 43
Hemitritæus ſecundus. folio 53
Hemitritæus tertius. folio 54
Hernia ſeu ramex 234
de Hydrope aſcite 67
Hyſterica paſsio 226
Hypoſarca ſeu anaſarca. fol. 74
Hyſtericæ ab alijs morbis diſcretio. 228

I

Iecoris imbecillitas 199
Iecoris inflammatio 201
Iecoris morbi alij 198
Iecoris eryſipelas 202
Iecoris Scirrhus, & de differentia inter ſcirrhum & ſcirrhoſam diſpoſitionem & carcinoma & œdema 203
Iecoris & lienis tumorum á muſculorum tumoribus differentiæ 207
Indica lues 78
INFLAMMATIO. 120
Inflãmatio ſepti tranſuerſi & aliarum membranarum 167
INFLAMMATIOnum differentiæ. 202
Inflammationis gibbæ & morbi lateralis differentiæ ibid.
Inflammatio & ulcera renum 208
Inflammatio ueſicæ 205
de Imaginibus 131
Intemperies abſque materia 160
Inteſtina 182
Iſchuria 206

L

Lapis 221
Lapillus ubi de renum dolori acri difficultas. ibid.
Lateralis morbus 164
Læſionis differentiæ iudicia unde ſumenda 3

Læſionum differentiæ indicia unde ſumenda 80
de Læſione olfactus 129
Læſionis ſenſus & motus differentia 89
LETHARGVS. 221
Lethargi & grauedinis diſcrimen 124
Lethargi ſigna quæ illum diſtinguunt à caro 123
Leucophlematiæ et Oedematis diſcrimen 74
LIENIS morbi 105
Lienis tumores 102
Lienis & iecoris tumorum à muſculorũ tumoribus differentiæ 207
de Linguæ affectibus 133
de Lycaone ſeu Lycantropia 115
Lypiria febris 19

M

MAſculi & fœminæ. folio 239
Medullæ ſpinæ uulneratæ. fol. 128
Melancholicus abſceſſus. fol. 125
Membranarum inflammatio 167
Modus, uſus huius libri & utilitas 242
à Morbo quando inchoandum 1
in Morbis quot conſiderandа. ibid.
Morborum differentiæ generales 2
Morborum differentiæ ratione ſubiecti. ibid.
Morbi cõmunes qui ſint 66
de Morbo regio 68
Morbus regius niger 70
Morbus regius uiridis 71
Morborum per eſſentiam dignotio 80
de Morbis proprijs 81
de Morbo attonito 114
de Morbis cerebri in compoſitione 117
Morbi pulmonis rari 161
Morbus lateralis 164
Morbi iecoris 198
Morbi ueſicæ fellis 204
Morbi lienis 205
Morbi cordis 1
de Morbo comitiali 108
de MOERORE 106

MVCVS.

MVCVS. 259
Muſculorum uentris tumores 198

N

de *Neruorum diſpoſitione. fol.* 136
Nigra pituita 73

O

de OBLIVIONE 106
de *Obeſitate & extenuatione* 79
de *Oculorum malo ſitu. folio* 131
de *Olfactus læſione* 129
de *Oris læſione* 115
Os uentriculi ſeu ſtomachus 177

P

PAlpitatio cordis & ſyncopis 171
de *Palpebrarum ſitu* 132
PARAPLEXIA. fol. 115
paſsio hyſterica 226
Pœnis & ſterilitatis in uiris 222
pericardij aqua 170
Peripneumoniæ 158
Phrenitidis Arabum. folio 120
de *Phrenitide futura* 121
Phrenitidis ſigna quæ illum diſtingũt ab abſceſſu in ſepto tranſuerſo. fol. 122
Phrenitidis Græcorum. folio. 122
Peſtis & uenenorum ſigna 54
Peſtilens febris. ibid.
Peſtilens febris ephemera. fol. 59
Peſtilens febris putrida. folio 60
Peſtilens febris hectica. folio 61
Pituita alba 72
Pituita nigra 73
PODAGRA. 234
Prægnans 219
Prægnans ab hydropo in quo ſecernatur 230
PVLMO. 132
Pulmonis morbi rari 161
Pulmonis hydrops 157
Pulmo uulneratus 163
PVLSVS ſignificata. fol. 174

Quare

Q

QVartana febris multiplex 24
Quartana febris cõtinua. fol. 21
Quartana febris intermittens 18
de Quotidiana febre intermittente 17
Quotidiana febris continua 22

R

RAmex ſeu Hernia 234
de Regio morbo 68
Regius morbus niger 70
Regius morbus uiridis 71
RENVM 208
Renum inflammatio & ulcera 105
de Reſolutione 114

S

SANGVIS 196
Sanguis ex ſuperioribus partibus reiectus 153
Sermo & uox 150
Septi trãſuerſi & aliarum membranarum inflammatio 167
Septi trãſuerſi hectica 69
Septi trãſuerſi uulnus 169
Serpentes & uermes 232
Signa peſtis & uenenorũ. fol. 54
Signa quæ diſtinguũt phrenitidẽ ab abſceſſu in ſepto tranſuerſo 122
Signa quæ lethargum diſtinguunt à caro 123
de Signis atræ bilis 237
à Symptomate quando incipiendum 1
Synochus ſeu febris ſanguinea ſine putredine 8
Synocha febris 29
Syncopalis febris humeroſa 40
Syncopalis febris minuta. fol. 24
Syncopis & palpitatio cordis 171
de Somno profundo ſeu caro 102
Spinæ uulneratæ 128
Spiratio mala 144
SPVTVM 95
STERCVS 18
de Stupore & tremore. fol. 115
Sterilitatis in uiris 223
Stomachus ſeu os uentriculi

culi 117
Stranguria 216
SVDOR. 196

T

TErtiana febris intermittens 16
Tertiana febris duplex 23
continua & ardens 21
de Tentione 108
TYMPANITES. 71
Tympanitis & aſcitis differentia. ibid.
de Torſione oris 115
de Tremore. ibid.

V

VAriolarum febris 61
VENTRICVLVS. 178
Ventris muſculorum tumores 198
de Venenis abditis 236
Vermes & Serpentes 232
VESICAE. 214
Veſicæ fellis morbi 204
Veſicæ inflammatio 216
de Vertigine 112
de Vrigine 96
Vreterarum 214
de VIGILIA. 103
de Vigilante comate. ibid.
VOMITVS. 169
Vomicæ 159
Vox & Sermo 150
VRINA. 191
VTERI. 224
Vtilitas ſeu uſus huius libri 127
Vulneratus pulmo 136
Vulnus ſepti tranſuerſi. fol. 169
Vulnus cordis 170
Vulnus cerebri 128

FINIS.

BASILEAE,
PER SEBASTIANVM
HENRICPETRI, ANNO
CIↃ. IↃ. XXCIII.
menſe Martio.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

